

✓ Ба
7659

ЯКУБ
КОЛАС

ТОМ

1

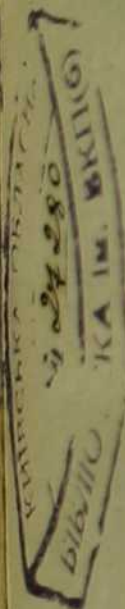
altitudin
an. 138
a. h. nac
apud m.

163. Labrida dia
4 n. l. bipa
119. 867.

Ба 70

ВЫБР

Бел. бібліотэка
1994 г.

7652 ЯКУБ КОЛАС

Б-С
К 60

ВЫБРАННЫЯ ТВОРЫ

ВЕРШЫ І ПАЭМЫ

ТОМ I

Инд 1953 г. ДА 7652

Бел. аддзел
1994 г.

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
СЕКТАР МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ
МЕНСК * 1936

Б-С

МІСЦЕ КОМУ

ВІДПРАВНИЙ ТВОР

ВЕРШИ І ПІСМІ

І МОІ

Секретарь

Іван Іванович

ВСТАНОВЛЕННЯ

25. 1. 1909

У змочн
ванья варот
маладога на
лавіча Міц
ўрад за ўд
кеві не бы
сам пісаў:
вайна наста
равалі мяне
я яшчэ і не
быў ужо за
кірунку вё
селніна, ле
(а нарадзіў
галечу нав
ім паноў-па
прайці мім
пачаў сваю
ным суму в

І сапраў
спіскаць гр

Аднак,

Артём
выглядзе ў

ЯКУБ КОЛАС ¹

У змрочны восеньскі вечар 1908 года стукнулі ако-
ваныя вароты Менскай губернскай турмы за спіной
маладога настаўніка з Палесся—*Канстанціна Міхай-
лавіча Міцкевіча*: аж на тры гады засадзіў яго царскі
ўрад за ўдзел у настаўніцкім з'ездзе 1906 года. *Міц-
кевіч* не быў свядомым рэволюцыянерам. Пазней ён
сам пісаў: „Газеты радыкальнага характару, японская
вайна, настаўнікі-землякі, з якімі я сустракаўся, накі-
равалі мяне на рэволюцыйны шлях. У 1905 годзе, хаця
я яшчэ і не мог добра арыентавацца ў партыях, але
быў ужо заўзятым ворагам самаўладства і ў гэтым
кірунку вёў работу“. Будучы сынам беззямельнага
селяніна, лесніка ў пана—*Міцкевіч* з малых дзён сваіх
(а нарадзіўся ён у 1882 годзе) бачыў беспрасветную
галечу навакольнага сялянства, крыўду і здзекі над
ім паноў-памешчыкаў і ўлады. Малады *Міцкевіч* не мог
прайсці міма гэтых здзекаў і несправядлівасці і таму
пачаў сваю літаратурную дзейнасць (у 1904 г.) поў-
ным суму вершам „Не пытайце, не прасіце“.

Не пытайце, не прасіце
Светлых песень у мяне,
Бо як песню заспяваю—
Жаль вам душу скалыхне.

І сапраўды, акаляючае яго жыццё магло толькі
сціскаць грудзі вялікім жалем:

Ды на жыццё як паглядзіш,
Сэрца болем зашчыміць.

Аднак, гэты жаль не мог доўга быць пасіўным.

---

¹ Артыкул *М. Клімковіча*, які быў надрукован у скарочаным
выглядзе ў газеце „Правда“.

Якуб Колас (такім псеўдонімам падпісваў свае вершы *Міцкевіч*) не мог мірыцца з акаляючай яго рэчаіснасцю. Ён—малады настаўнік, які вышаў з народу (*Я. Колас* скончыў Несвіжскую настаўніцкую семінарыю ў 1902 г.),—бачыў, як у народных масах спелі рэволюцыйныя сілы, як чуткі аб зямлі і волі ўзнікаюць сялянства, ён чуў, як далятаюць да глухога Палесся громы гераічных боек пролетарыята супроць царскага ладу. *Якуб Колас* ненавідзіць царскі лад і пана-памешчыка. І ён кліча выходзіць на бойку супроць іх:

Багачы і панства,
Нашы „дабрадзеі“,
Мы на суд вас клічам,
Каты вы, зладзеі!
Чымі рукамі
Вы добра збіралі?
На чые вы слёзы
Добрабыт куплялі?
Ужо даўно вяроўкі
Вас, паны, чакаюць,
І па вас асіны
Слёзы праліваюць.

(1906 г.)

Упамінанне пра вяроўку не было выпадковым, не было апіскай. *Колас* бачыў і ведаў, што ўрад і памешчыкі добром зямлі сялянам не аддадуць. Вось чаму—у адказ на чуткі і спадзеўкі, што „зямлі прырэжуць“—*Я. Колас*, зварочваючыся да аднаго з персанажаў свайго верша, кажа:

Эх, Мікола, што тут цешыць?
І стары, а як дзіця.
— Не, не будзе нам жыцця,
Як паноў не перавешаць.

(1906 г.)

Гэты баявы тон коласаўскай паэзіі, які выражаў баявыя настроі рэволюцыйнай часткі сялянства ў рэволюцыю 1905 года,—не знік і пасля паражэння рэволюцыі, як не знікла нянавісьць да пана, як не знікла жаданне змагацца за лепшую долю ў найбольш перадавой часткі гэтага сялянства. Праўда *Колас*, як і ўсякі „сялянскі дэмакрат“, не быў да канца

паслядоўным, не разумеў і не бачыў шляхоў перарастання буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў рэвалюцыю сацыялістычную, не быў звязан з адзіным паслядоўна рэвалюцыйным класам і яго партыяй—з большэвіцкай партыяй. Адсюль цягнулася яго палітычных станоўчых ідэалаў, неакрэсленасць і бунтарства ў закліках да барацьбы. І хаця ён верыць, што рэвалюцыя не скончана, хаця ён заклікае на далейшую барацьбу—ён застаецца толькі сялянскім дэмакратам на працягу 1905-1906 года і пазней.

Не бядуй, што звіслі хмары,
Што нам сонца не відаць.
Не бядуй, што ў ноч пажары
Сталі неба заліваць.

Дымам пойдзе ўсё ліхое,
Усё, што душыць нас і гне.
Вер, брат, жыцце залатое
Будзе ў нашай старане.

(Верш „Не бядуй“, 1907 г.)

Царскі ўрад, разумеецца, паспяшаўся засадзіць небяспечнага для самаўладства паэта ў турму.

„Ташшы і не пушшай!“ Кіруемыя гэтым прынцыпам царскія чыноўнікі думалі, што тры гады турмы разам з крымінальнікамі—досыць моцны кляп, каб забіць рот вясковаму настаўніку, які піша вершы на „местном наречии“. Аднак і турма не перашкодзіла *Якубу Коласу* даставаць і адтуль свайго ворага радам бязлітасных, знішчальных па сваёй сіле радкоў.

Вось—*Якуб Колас* адгукнуўся на „Канстытуцыю Расійскай імперыі“.

— Канстытуцыю далі,
Адчынілі дзверы
І ў турму нас павялі,
І таўклі без меры.
...Зашумелі аб зямлі
Ў думе дэпутаты,
Дык па карку ім далі
І пайшлі да хаты.
...Ганчакамі на Русі
Прыставы лятаюць
І іжуюць „Кусі, кусі!“
Як зайцоў страляюць.

...Вітэ нам дакляраваў,
Помніце, свабоду,
Потым хвігу паказаў
„Вернаму народу“.

Зусім зразумела, што тлумачэнне „канстытуцыі“ дадзена такое яскравае і запамінаючае, што не толькі сам паэт, але і чытач яго мог сказаць:

Колькі ўсякіх строгіх мер—
Канца няма, краю,—
Канстытуцыю цяпер,
Як пяць пальцаў, знаю.

(„Канстытуцыя“, 1908 г.)

Вось—*Якуб Колас* „адправіў малебен“ па апошнім Міколе:

Пануй, Міколе,
Часіна такая,
Трымайся прастола,
А будзе вас—гола.
Акончан малебен,
Ты нам не патрэбен,
Другі і апошні Мікола.

(„Малебен“, 1908 г.)

Вось—*Якуб Колас*, схіліўшы галаву над дачасна сканаўшым арыштантам, кідае ў бок урада:

Арыштант! сярод дарогі
Сам сябе ты адзваніў.
Кайданамі твае ногі
Суд ласкавы надзяліў.

І паўторы звароту ў гэтым вершы будзяць гнеў і абурэнне супроць таго, хто давёў да магільы сумленнага чалавека і працаўніка.

Вось сатырычны верш „Асадзі назад“ (надружован у 1908 годзе), у якім *Колас* з вялікай сілай паказвае, як умовы царскага ладу „ташшылі і не пушшалі“ беднату на шлях жыцця, да навукі. Мімаходзь—па ўмовах цензуры—*Колас* „агрэў“ яшчэ раз „канстытуцыю“:

Галаву я маю,—
Быў-бы дэпутат.
— Цэнзу ты не маеш,—
Асадзі назад.

Згадзіся
праз царскую
А такіх верш
праз цензуру,
ным настаў
боду* (1907 г.)
яліст* (1908 г.)
шае знаёмст
ніку, Песні
Ва ўсіх
думку, кліча д

Гэта байка
Коласа з тур
нядолю і няв
часны змест

Праўда, што таіцца,
 Быў і мой чарод—
 Два разы на жыцці
 Вышаў я ўпярод.
 Узбунтаваў я вёску.
 Ой, быў цяжкі год!
 Прыязджае прыстаў,
 — Выхадзі ўпярод!
 Гэта ты, мярзавец,
 Узбунтаваў народ?!
 Эй, гарадавыя,
 Даць яму ўпярод!

(1908 г.)

Згадзіцеся самі, што падобныя радкі, прарваўшыся праз царскую цензуру, рабілі рэвалюцыйную справу. А такіх вершаў і апавяданняў, якія прарываліся праз цензуру, было шмат: „Таварышам—народным настаўнікам, пастрадаўшым за свабоду“ (1907 г.), „Соцкі падвёў“ (1907 г.), „Соцыяліст“ (1908 г.), „Недаступны“ (1912 г.), „Першае знаёмства“ (1913 г.). Асабліва многа іх у зборніку „Песні жалбы“, што вышаў у 1910 годзе.

Ва ўсіх гэтых рэчах *Колас* будзіць грамадскую думку, кліча да зброі, кліча да новага штурму царызма:

Я мужык, а гонар маю,
 Гнуся, толькі да пары.
 Я маўчу, маўчу, трываю,
 Але скоро загукаю—
 „Стрэльбы, хлопчыкі, бяры!“

(„Мужык“, 1909 г.)

Гэта баявітасць і бадзёрасць раду вершаў і навел *Коласа* з турмы нейтралізуе тыя сумныя песні пра нядолю і няволю, якія ў вялікай меры запаўнялі тагачасны змест коласаўскай паэзіі:

Не відно мае дарогі,
 Горы, лес, балота, гразь.
 Колькі смутку і трывогі
 У гэты цяжкі, цёмны час!
 ...Дык скажы мне, цьма глухая,
 Доўга будзеш ты ляжаць?

(„На ростанках“)

Трэба яшчэ раз напамінь, што *Я. Колас* не быў свядомым і паслядоўным рэволюцыянерам. Гэта знайшло свой адбітак нават на першым этапе яго творчасці, калі поруч з заклікам „вешаць паноў“ пісалася шмат вершаў з бесперспектыўнай жальбой на долю, на цемру, на беднасць. Гэтая плынь у творчасці *Я. Коласа* асабліва ўзмацняецца ў сувязі з нацыяналістычнымі ўплывамі на яго. Сувязь *Я. Коласа* з нацыяналістычнай інтэлігенцыяй (пачалася яшчэ ў гады рэволюцыі, у тым ліку гэта сувязь і праз газету „Наша ніва“, дзе ён друкаваўся) адбілася на яго далейшым ідэйным і творчым шляху. Ворагі народу разумелі магутную сілу ўздзейнічання мастацкай літаратуры на свядомасць мас і ўсяк стараліся заглушыць баявы тон вершаў *Коласа*. І замест прызыўнай фанфары байца яны ўкладваюць у рукі паэта жалейку пастуха, жалобна стогнучую над доляй беларускага народу. Так *Колас* у гады рэакцыі паступова пераходзіць на пазіцыі нацыяналізма. Паэт, які ў 1906 годзе прапанаваў „усіх паноў перавешаць“, як адзіны сродак дабіцца зямлі,—зараз бачыць збаўленне ад жабрацтва і голаду шляхам куплі ўласнага кавалачка зямлі:

Купіць зямлю, прыдбаць свой кут,
Каб з панскіх выпутацца пут,
І там зажыць сабе на-нова.
Свая земля, вось што—аснова.

(„Смерць ляснічага“, 1911 г.)

У гэтыя гады паяўляецца ў паэзіі *Коласа* ідэалізацыя „душы народа“, ідэалізацыя мастацтва (паэма „Сымон Музыка“), ідэалізацыя нацыяналістычнай інтэлігенцыі, якой паэт прыпісвае месіянскія функцыі. Праўда, і ў гэтыя гады гучыць яшчэ бурнае і гнеўнае слова надзеі,—як адгалосак рэволюцыйнай паэзіі 1905 года:

Бо я цвёрда веру ў тое,
Што наш засеў у полі дзікім
Гневам вырасце вялікім
І затопіць усё злое,
Ўсё няшчасце векавое.

(1910 г.)

Праўда, яшчэ „ёсць порах у парахавіцах“, калі пад руку пападзецца паліцэйскі:

Ад сабак паганых
 Ёсць кій бараніца,
 Ад „шнуроў чырвоных“
 Можна адкруціцца.
 Ад мундзіраў сніх
 Можа даць і драла,
 І твая свабола
 Не зусім прапала.

(1910 г.)

Праўда, вырываецца гнеўны пратэст супроць брата-забойчай вайны, супроць „крывавага віру, дзе шаленства ўсяго свету свой спраўляе баль“.

За што лілася кроў людская?
 За што гібеў і гінуў люд?
 Гібеў набытак ўсяго краю
 І пакаленняў гінуў труд?
 ... Дык рукі прэч, забойцы, каты!..

(1916 г.)

Аднак, лейг-матывам гэтага перыяда паэзіі *Я. Коласа* з'яўляецца плаксівае апісальства ўбогай прыроды і яшчэ больш убогага жыцця роднага краю. Паэт разгублен, ён не бачыць сапраўднага выхаду з векавечнай нужды, ён апявае ідэю хутарскога (кулацкага) шляху развіцця сельскай гаспадаркі, і гэта прывяло да таго, што Кастрычніцкую сацыялістычную рэвалюцыю *Колас* сустраў недружалюбна. Нацыяналістычны чад часткі беларускай інтэлігенцыі заслانیў у яго свядомасці тыя вялікія ідэалы, за якія ў свой час змагаўся ён разам з вясковай беднотай. Ненавідзячы пана векавечнай нянавісцю поўжабрацкага сялянства, *Колас* не зразумеў, аднак, што вызваленне ад гэтага пана не магчыма без дыктатуры пролетарыята, ён працягваў лічыць сялянства адзінай сілай, здольнай вырашыць лёс рэвалюцыі, лёс нацыі, народу. Гэта адчуваецца ў радзе тагачасных твораў *Коласа*, у тым ліку і ў апавесці „У палескай глушы“. Моцны селянін і нацыяналіст-інтэлігент „просветитель деревни“—вось вобразы, якія дамініруюць у тагачасных творах *Коласа*.

І толькі перамога пролетарыята і працоўнага сялянства, грандыёзныя поспехі соцыялістычнага будаўніцтва ў горадзе і на вёсцы, разгром буржуазных нацыяналістаў—лёкаяў заходняга фашызма—усё больш і больш пераконвалі *Якуба Коласа* ў памылковасці занятых ім пазіцый. Свае нацыяналістычныя памылкі ён выправіў, хістанні пераадаваў упартай творчай працай. Рэзультатам гэтага з'явілася спачатку апавесць „На прасторах жыцця“—пра першыя зрухі ў вёсцы, а затым „Адшчапенец“—пра калектывізацыю вёскі, і „Дрыгва“—аб партызанскім руху ў тылу белапольскай арміі ў 1919—20 гг.

Я. Колас вельмі добра ведаў дарэволюцыйную вёску і ведае сучасную вёску. Ён выдатна ведае і ўмее паказаць псіхалогію беларускага сялянства. Гэта дае яму магчымасць не толькі адабраць, вылучыць патрэбны і цікавы факт, здарэнне, але і падняць яго да ўзроўню тыповага. Іменна таму апавесць „Дрыгва“, пабудаваная на фактах, меўшых месца ў жыцці нашага Палесся, якія ўкладзены *Коласам* у высокамастацкія і надзіва простыя формы, стала адной з найбольш папулярных кніг у рэспубліцы. Пра героя апавесці—стараго Талаша, арганізатара партызанскага атрада—народныя масы складаюць свае песні, свае частушкі. Гэта апавесць поўна гарачай любові да рэволюцыі, да яе герояў, поўна палымнеючай нянавісці да польскіх акупантаў і іх лёкаяў з лагера беларускіх нацыяналістаў.

Мова *Коласа*—простая і суровая—вельмі блізка да народнай мовы. З народнай творчасці і быту чэрпаў ён тэмы і вобразы для сваіх твораў. З народнай творчасці, больш чым іншыя паэты і пісьменнікі, чэрпаў *Я. Колас* свае параўнанні, звароты, эпітэты. Пераканацца ў гэтым можна, прачытаўшы любы цыкл яго вершаў.

У ранняга *Коласа* мы знойдзем сляды вучобы ў Нікіціна, у Кальцова, у Лермантава, знойдзем рэзка вызначаныя сляды вучобы ў Некрасава—асабліва ў вершах, прысвечаных горкай долі селяніна. У прозе *Я. Коласа* мы знойдзем навелу ў чэхаўскім стылі, асабліва там, дзе трэба было маскаваць ад цензуры свой удар па царызму. Але нават у ранняга

Коласа
стыль
палітыч
насці
верш бл
най част
тэмы—на
ванне яг
нуты цар
хаваў ад
насць за
элічнымі
рэволюц
і „Нова
да рэвол
скупы на
лінейна і
рад свай
кніжкі К
апошняй
Колас
рухавага,
века. Ён
ён—намес
тар літар
ён—член у
пісьменні
сёй у Акад
спраўляец
жыцця сло
пае перад
Якуб
кай рэсп
пісьменні
шлях ён
заслугоў
„Сымон
весці „
лесся“
„Дрыг
„Вайн

Коласа мы знойдзем свой асобы стыль, коласаўскі стыль літаратурнага твору. У вершах яго прэвалюе палітычна завостраны, амаль эпіграмны па кандэнсаванасці і глыбіні ўдару, невялікі верш. Звычайна яго верш блізкі па кампазіцыі і інструментоўцы да народнай частушкі. Гэта даступнасць формы і актуальнасць тэмы—на першым этапе творчасці—аблягчала прасочванне яго вершаў у масу народу, мінаючы друк, заціснуты царскай цэнзурай. У прозе *Я. Колас* вельмі ўдала хаваў ад той-жа царскай цэнзуры вострую сатырычнасць за бытавыя сцэнкі вясковага жыцця. З вялікімі эпічнымі палотнамі *Я. Колас* выступіў толькі пасля рэвалюцыі, хаця такія паэмы, як „Сымон Музыка“ і „Новая зямля“, былі ў асноўным напісаны яшчэ да рэвалюцыі. Але і ў вялікіх палотнах *Колас* вельмі скупы на словы, на лірычныя адступленні. Проста-лінейна і бясхітрасна разгортвае звычайна *Колас* перад сваімі чытачамі сюжэт твору, а паміж тым ад кніжкі *Коласа* цяжка адарвацца, не дачытаўшы да апошняй кропкі.

Коласу зараз 53 гады, але цяжка знайсці больш рухавага, жыццерадаснага і больш актыўнага чалавека. Ён—віцэпрэзідэнт Беларускай акадэміі навук, ён—намеснік старшыні саюза пісьменнікаў, ён—рэдактар літаратурнага аддзела беларускай энцыклапедыі, ён—член усесаюзнага і беларускага праўленняў саюза пісьменнікаў, ён—член урада, ён—глава многіх камісій у Акадэміі, у саюзе. І ўсюды тав. *Колас* не толькі спраўляецца, але ўносіць сваё мудрае, поўнае ведання жыцця слова, параду, кіраўніцтва. *Колас* часта выступае перад рабочай аудыторыяй, якая яго любіць.

Якуб Колас—народны паэт Беларускай савецкай рэспублікі—адзін з найбольш працаздольных пісьменнікаў. За свой трыццацігадовы літаратурны шлях ён выдаў звыш дваццаці кніг. З іх асаблівай увагі заслугоўваюць такія манументальныя творы як паэма „Сымон Музыка“, паэма „Новая зямля“, аповесці „У палескай глушы“, „У глыбі Палесся“, „На прасторах жыцця“, „Адшчапенец“ „Дрыгва“, паэма „На шляхах свабоды“, п’еса, „Вайна да пабеднага канца“ і шмат іншых.

Кал ўзнялося пытанне аб пасылцы дэлегата на парыжскі кангрэс абароны культуры, *Канстанцін Міхайлавіч* быў аднагалосна высунут дэлегатам ад Совецкай Беларусі: ён заслужыў гэта і сваёй шматгадовай літаратурнай дзейнасцю і сваёй актыўнай грамадскай работай. Яго прамова на кангрэсе—гэта бліскучы дакумент нашай эпохі. Яна прагучэла як урачысты гімн сталінскай нацыянальнай палітыцы. Яна з'яўляецца паказчыкам таго, як пад мудрым кіраўніцтвам нашай партыі і таварыша *Сталіна* расквітае нацыянальная культура народаў, вызваленых Кастрычнікам.

М. Клімковіч.

та на
танці
там ад
шмат-
ктыўнай
се—гэта
чэла як
літыцы.
м кіраў-
вітае на-
кастрыч-

Імковіч.

НА РОСТАНКАХ

5

НА ПОСТАВКАХ

* * *

Не пытайце, не прасіце
Светлых песень у мяне,
Бо, як песню заспяваю,
Жаль вам душу скалыхне.

Я-б смяяўся, жартаваў-бы,
Каб вас чуць развесяліць,
Ды на жыцце як паглядзіш,
Сэрца болем зашчыміць.

Нешчасліва наша доля:
Нам нічога не дала.
Не шукайце кветак ў полі,
Бо вясна к нам не прышла.

1904 г.

МОЛАДАСЦЬ

Чым успомніць цябе, моладасць,
Жыцця светлага ты раніца?
Пралятае вясна мілая,
Ды вясна мая туманіцца.

Дзе вы, думкі мае чыстыя,
Майго сэрца дзеткі мілыя?
Як лёгка жылося з вамі мне
У дні шэрыя, пахілыя!

Ў не раз мяне вы цешылі
У ночку цёмную, бяссонную,
Хоць на момант засланылі вы
Ад вачэй нуду бяздонную.

Дзе ты, краска, зорка ясная?
Між народу ты свяцілася,
У глухім кутку забытая,
Па жыццю ты ўсё смуцілася.

Ці цвіцеш ты, ці засохла ты
У краі тым, адзінокая?
Ці ёсць іскра агню божага,
Мая ластаўка далёкая?

Чым-жа ўспомніць цябе, моладасць
Мая раніца ты хмурная?
Незаметна ты ўсё тлелася,
Як лучына тая курная.

1906 г.

НАШ РОДНЫ КРАЙ

Край наш бедны, край наш родны!
Лес, балота ды пясок...
Чуць дзе крыху луг прыгодны...
Хвойнік, мох ды верасок.

А туманы, як пялёнка!
Засцілаюць лес і гай.
Ой, ты, бедная старонка!
Ой, забыты богам край!

Наша поле кепска родзіць,
Бедна тут жыве народ,
У гразі жыве ён, ходзіць,
А працуе—льецца пот.

Пазіраюць сумна вёскі,
Глянеш—сэрца забаліць.
На дварэ—паленне, цёскі,
Куча сметніку ляжыць.

Крыж збуцвелы пры дарозе,
Кучка топаляў сухіх...
Сцішна, нудна, бы ў астрозе
Ці на могілках якіх.

А як песня панясецца—
Колькі ў песні той нуды!
Уцякаў бы, бег, здаецца,
Сам не ведаеш куды.

Край наш родны, бедна поле!
Ты глядзіш, як сірата,
Сумны ты, як наша доля,
Як ты, наша цемната.

1906 г.

ВЯСНА

Вясна прыдзе, снег пагіне,
Вышай сонца хадзіць стане,
Промень ясны ўсюды кіне,
Рунь падыме на паляне.

З гор палююцца перавалы,
Раскуюцца рэчкі з шумам,
Выйдзе з хаты стар і малы
Гаманліва-дружным тлумам.

Убярэцца лес бязлісты
У гарнітур свой зялёны,
Шугне вырай галасісты,
Камары заб'юць у званы.

Зашуміць трава густая,
Кветкі ў лузе засмяюцца.
Вясна прыдзе маладая,
Усюды песні панясуцца.

1907 г.

МЕСЯЦ

Ціха месяц адзінокі
Ходзіць ў небе над зямлёю.
Неразгаданы, далёкі,
Што ты бачыш пад сабою?

Бачыш слёзы ты людскія,
Як з расою тэй ліюцца,
А ў тумане думкі злыя
Горкім плачам аддаюцца,

Як без хлеба і без долі
Працавіты люд наш гнецца...
Кінь ты жальбу нашу ў неба—
Няхай неба ўскалыхнецца.

1907 г.

* * *

Ўюцца думкі, томяць грудзі—
Волі хочацца і ім,—
Хочуць песняй стаць лагоднай,
Мілым дзіцяткам маім.

Цяжка з імі жыць замкнута,
У начной хаваць цішы,
Цесна думкам, цесна бедным,
Хочуць выліцца з душы.

Ўюцца думкі смутным роем,
Хочуць выбіцца на свет.
Дык ляціце, сэрца дзеці,
На паперку кіньце след!

1908 г.

УСХОД СОНЦА

На усходзе неба грае
Пераліўным блескам,
Сыпле золата над гаем
І над пералескам.

Чуць-чуць дрогне, прыліецца
Чырвань на усходзе—
Гэта неба усміхнецца
Людзям і прыродзе.

Смех адказны, смех шчаслівы
Ходзіць на пагорках.
Час світаньня—час жычлівы...
Гаснуць, нікнуць зоркі.

Шырай, шырай зараніца
Разнімае крылле,
Нібы пожар б'е крыніцай
Там на небасхіле.

Сноп праменьняў, пышна ўзняты,
Сце бляск-чырвонцы—
Гэта неба сцэле шаты
На дарогу сонцу.

Над палямі мрок прарваўся,
Па нізах расплыўся,
Лес туманам заснаваўся,
Луг расой абмыўся.

Агнявыя валаконцы
Ткуцца ў шоук чырвоны—
Гэта хмаркі ладзяць сонцу
І дзяньку кароны.

Як прыемна пахне збожжа!
А вакол—спакойна!
Эх, як слаўна, як прыгожа,
Хораша, прыстойна!

І сабрала неба фарбы
Колераў дзівосных...
І дзе ёсць такія скарбы
Гожства, сугалосся?!

1908 г.

Круг
Лес
Ціха
Пту

Мог
Прас
Кры
Мног

Дзе-
Дож
Воск
Воск

1908 г.

МОГІЛКІ

Круглае поле. Узгоркі, каменне.
Лес па краях, як сцяна.
Ціха навокал. Нудна на сэрцы.
Птушка не крыкне нідзе ні адна.

Могілкі ў полі адны-адзінюткі.
Праслы гнілыя на доў паляглі.
Крыж пахіліўся гаротна-журботна.
Многа іх, многа ляжыць на зямлі!

Дзе-ні-дзе дрэўцы—бярозка, хваінка,
Дожджык магілкі размыў, спаласкаў.
Вось дзе ад гора мужык адпачыне,
Вось дзе ён думкі-згрызоты схаваў.

1908 г.

ВЕЦЕР

Ой, ты, вецер неспакойны!
Дзьмеш ты безустанку,
Адну песню нам спяваеш,
Адну баеш байку.

То заплачаш сіратою
Над убогай хатай,
То застогнеш, як над нівай
Селянін-араты,

То засвішчаш за вугламі,
Жалем разальешся,
То сярдзіта ў дзверы стукнеш,
Злосна засмяешся...

Ой, ты, вецер неспакойны,
Ты мой брат па долі!
Раскідаем смех і слёзы
Мы у чыстым полі.

1908 г.

ЖЫТНІ КОЛАС

На саломцы тонкай
У траве густой
Спее адзінокі
Колас сіратой.

Ці то птушка божжа
Кінула зярно,
Ці то занялося
Бураю яно,

Ці з дзіравай торбы
Конік чый згубіў,
На чужую скібу
Зерне пасадзіў,—

Неба яго знае,
Як сюды папаў,
Хто ад роднай нівы
Зерне адарваў...

Сушыць яго сонца,
Хіліць вецярок.
Ные сірацінка,
Плача каласок.

Плача, што няма з кім
Думку падзяліць,
Смутную галоўку
Ціха прытуліць

Да другой галоўкі,
Да другіх грудзей

І шаптаць аб шчасці
У цішы начэй.

Апусціўшы нізка
Тонкі паясок,
Ные сірацінка,
Плача каласок.

Плача, што дарэмна
Тут расце ў глушы,
Што нідзе не згледзіш
Роднае душы,

Што яго зярняткі
Птушкі падзяўбуць,
Белую саломку
Ветрыкі паб'юць.

І, падняўшы ўгору
Стромкі валасок,
Ные сірацінка,
Плача каласок.

1908 г.

ЧЫГУНКА

Ў два рады між палёу
Роўна рэйкі ляглі,
Рэжуць нетры лясоў,
Точаць грудзі зямлі.

Дзе стралою ляцяць,
А дзе дужкай бягуць
Цераз горы і гладзь,
Смела рэчкі сякуць.

Эх, і быстры-ж той гон!
Толькі пыхкае дым.
За вагонам вагон
Мчыцца змеем ліхім.

Мчыцца ўночку і ўдзень,
Толькі поле дрыжыць.
Так ні конь, ні алень,
Ні арол не ляціць.

1908 г.

* * *

Многа слаўненькіх куточкаў
Ёсць у нашым краю,
Дзе пад гоман ручаёчкаў,
Пад шум дрэў у гаю

Рой журботных дум пакінеш;
Дзе няма трылогі,
Дзе душою адпачынеш,
Змучаны з дарогі;

Дзе прыемны ветрык млее,
Збажыну калыша,
Дзе пакоем-згодай вее,
Дзе ўсё шчасцем дыша.

1909 г.

КИЇВСКА ОБЛАСН.
№ 24280
БІБЛІОТЕКА ІМ. А. П. КОШЕВЬО

1968 г. БА 7652.

2. 20. 6 Кош

АСЕННІ ДОЖДЖ

Сыплюцца кроплі часта і дробна,
Ціха па стрэсе бубняць.
Смутак наводзіць шум іх жалобны,
Смутку таго не суняць.

Хліпанне, плюскат... Ночка глухая
Цягнецца доўга, як год.
Вецер заложны шуміць, не сціхае,
Жаласна свішча праз плот.

Кружацца думкі, сон разганяюць,
Мары наводзяць і сны,
Волю далёкую мне ўспамінаюць,
Дні маладыя вясы...

Сыплюцца кроплі часта і дробна,
У сцены, у вокны бубняць.
Смутна іх песня, плачу падобна,
Смутку-ж ніяк не суняць.

1909 г.

1953 г. БА 7652.

2. Якуб Колас.

ЛЕС

Глуха шэпча лес зялёны,
І шуміць ён і шуміць,
Гоман доўгі, несканчоны
Цэлы дзень над ім стаіць.

Пераблутаны галіны
У адзін салаш жывы...
Лес! аб чым шумяць вяршыны?
Лес! што шэпчаш, векавы?

Толькі-ж лес гудзе-ракоча
Цёмнай шапкаю вяршын,
Толькі-ж лес сказаць не хоча
То, што знае ён адзін.

1909 г.

АДЛЁТ ЖУРАЎЛЁЎ

Белыя валокны
Сцелюцца над долам.
Не спяваюць птушкі,
Сціхнуў лесу шолам.

Сцелюцца валокны,
Тчэцца павуціна—
Блізка, блізка восень,
Смутная часіна!

Зажурыцца неба,
Схованад ў хмары,
І агорнуць сэрца
Нейкі жаль і мары.

Замірае лета,
Заціхаюць далі,
Сірацее рэчка,
Халадзеюць хвалі.

Стомленасць, знямеласць...
Тояць думку боры...
Шш! што то за гукі
Чуюцца ў прасторы?

Жаласна-прыгожа
Льюцца ў небе гукі,
Слухаюць лясы іх,
Луг, балота, лукі.

У бязмежным небе
Роўненькім шнурочкам

Жураўлі на вырай
Мкнуцца над лясочкам.

Меншыцца шнурочак,
У паднеб'і тае,
Вось ледзь ледзь чарнее,
Міг—і прападае.

І стаіш ты, смутны,
Доўга пазіраеш,
Як-бы нешта страціў,
А што? сам не знаеш.

Так у час расстання
З тым, хто сэрцу любы,
Адчуваеш смутак
Цяжкай страты-згубы

І глядзіш маўкліва
На дарожку тую,
Што нясе ў далечу
Душу дарагую.

1909 г.

РУЧЭЙ

Між алешын, кустоў,
Дзе пяе салавей,
І шуміць і грыміць
Срэбразвонны ручэй.

Як матулька, вярба
Хіліць голаў над ім,
І глядзяцца кусты
Пышным верхам сваім.

Абступаюць яго
Шаптуны-чараты,
І вяночкі яму
Выплятаюць квяты.

Часам зорка-дзяўча
Кіне вокам здалёк,
І хмурынка не раз
Зазірне ў ручаёк.

І схіляе трава
Над ім пасмы-брыжы,
А ён, жэўжык-пястун,
Гучным смехам дрыжыць.

То заскочыць у гай,
То курган абаўе,
Дзе сярдзіта бубніць,
Дзе лагодна пяе.

Люба слухаць той спеў,
Так ён лашчыць твой слух,
І пад песні яго
Адпачыне твой дух.

1909 г.

Думки
Мавченко

ДУМКИ

Ой, вы, думкі, думкі,
Сэрца майго раны!
Ці вы мае дзеці,
Ці вы кім насланы?

Што ж вы завіліся
Віхрам нада мною,
І няма ніколі
Мне ад вас спакою?

Рад-бы я не думаць
І не знацца з вамі,
Ды без запытання
Плываце вы самі.

Плача маё сэрца,
Хоць без слёз, ды горка,
Як пачнецца ваша
Смутная гаворка.

І на маю душу
Леглі вы туманам,
Мітуслівым роем,
Смутным караванам.

Ой, вы, мае думкі!
Ці вы кім зражоны,
Што так невясёлы,
Што так засмучоны?

Рад-бы я не думаць
І не знацца з вамі,
Толькі-ж проці волі
Плываце вы самі.

1909 г.

* * *

Рана засмуцілісь
Думкі, сэрца дзеткі,
Рана вы завялі,
Веснавыя кветкі!
Ці мароз знячэўку
Вас прыбіў вясною,
Як на сцежку жыцця
З простаю душою
Стаў я, поўны веры,
Радасці і сілы?
Што-ж на вас дыхнула
Холадам магілы?
Што-ж вы неспакойна
Кружыцесь, як пчолы?
Думкі, мае думкі!
Што вы невясёлы?
Ці краіны роднай
Балаты гнілыя
Смуткам вас акрылі,
Думкі маладыя?
Ці вас песня-жальба,
Думкі, ўзгадала?
Ці людское гора
У лесе вас спаткала?
Ці маё так жыцце
Склалася няўдала?
Ці мая дарога
У туманы папала?
Рана спахмурнелі,
Думкі маладыя,
Рана вы завялі,
Кветкі веснавыя!

1909 г.

НЯЗБЫТНЫЯ НАДЗЕІ

Ціха калоссі, схіліўшы галовы,
Шэпчуць у межах палёў,
Толькі-ж не слухае неба іх мовы —
Скаргі ржаных каласоў.

Сіняе неба ўсё сонцам заліта,
Полудзень Вар Цішына.
Дожджыку просіць зялёнае жыта,
Прагне вады ярына.

* * *

Ша! Хмарка, хмарка дарагая
Паўзе па небе з-за лясоў!
Яна—надзея, радасць гаю,
Жаданне красак, каласоў.

Бо сонца-ж так пячэ без жалю
Бо душна, горача ў палёх,
Смуга сухая крые далі,
Мальбы-ж раслін не чуе бог.

Нямее ўсё, маўчыць, чакае,
Надзеі тоіць ўсё вакол,
І прагне вільгаць палыкае
Акамянелы, пылкі дол.

Глядзіць і лес і луг з мальбою.
Гадае, думае зямля,
Што хмарка дожджыкам-слязою
Спадзе—ажывіцца ралля,

І ў неба дойдзе плач з туманам,
Што сівым дымам нема звіс
Над цёмным лесам і курганам,
І ліне дожджыкам на ніз.

Плыве хмурынка ў сінім полі,
Мінае лес, мінае гай—
Яна не чуе крыку болі,
Бо вабіць хмарку іншы край.

1909 г.

НОЧ

Між палёў шырокіх
Я адзін стаю,
Ахваціла ціша
Душу ўсю маю.

Ночанька мая ты,
Водблеск глыбіні!
Ты чаруеш душу
Слевам цішыні.

Многа ў гэтым спеве
Водгукаў жывых,
Іх не зловіш вухам,
Чуеш сэрцам іх.

Ночанька мая ты,
Ціхі сон вясны!
Колькі зор на небе!
Як блішчаць яны!

Водблескам пажару
Неба край гарыць—
Там двурогі месяц
Выплыў з-за гары.

Ночанька мая ты,
Ціхая дума!
Не ахваціш вокам,
І тых слоў няма

Апісаць твой вобраз,
Хараство, спакой—
Толькі ў цябе ўнікнеш
Чуткаю душой.

1910 г.

ЖУРБА ПАЛЁЎ

Уплывалі хмары-горы
Белымі клубкамі,
Нібы крыгі ледзяныя
З меднымі краямі.

Ападала іх заслона
Сумятлівай кучай,
Як-бы сам бог на іх дзьмухнуў
Сілаю палючай.

Ўвачавідкі, як сняжынкі,
Раставалі хмары.
Так на ўсходзе прападаюць
Ночы страхі, чары.

Расцілалася шырока
Неба сінь-лазура,
Ды прырода пазірала
Хмура і панура.

Быццам думкай невясёлай,
Наміткай туману
Расцілаўся луг і поле,
Лес, гаі, курганы,

І глядзелі засмучона,
Як знікалі хмары
І як з імі прападалі
Іх надзеі-мары.

Пазіралі, гаравалі
Нівы, сенажаці...
Так гаруе хіба сэрца
Па сваёй утраце.

1919 г.

*Горы вьютти
Віртэ О. Швар-
цманна. Кош
на захаді"*

МЯЦЕЛІЦА

Нізка звіслі над зямлёю
Хмары снегавыя,
Свішча вецер за сцяною,
У коміне вые.

Лес гудзе, дрыжаць галіны,
Стогне бор хваёвы,
Злосна выюць верхавіны,
Гнуцца іх галовы.

Белым пылам даль закрыта,
Ходзяць віхры вірам,
Прасяваюць снег на сіта
У бясконцай шыры.

Як разнімуць крылле-раме
Ды як задурэюць,
Следам гурбы курганамі
Стануць на сувеях.

Эх, гуляюць віхры ў полі,
Ветравыя дзеці!
Як зайздошчу я іх долі—
Вольна песні пеці!

Ой, ты, вецер, сын прастору!
Ты-ж аб чым галосіш?
Ці не гэта маё гора
Ты ў палях разносіш?

1910 г.

ЗІМА

Надышлі марозы,
Рэчкі закавалі,
Белыя бярозы
Шэранем убралі.

Замялі дарогі
Ветрыкі снягамі.
Лес, як дзед убогі,
З доўгімі вусамі,

Апусціў галіны
І стаіць журботна,
Зрэдка верхавіны
Зашумяць маркотна.

Мяккая пярына
Вочы адбірае.
Белая раўніна—
Ні канца, ні краю.

Пад пялёнкай белай
Травы і лісточкі.
Рэчка анямела,
Змоўклі ручаёчкі.

Амярцвелі лозы,
Чуць галлём хістаюць;
А ў палях марозы
Ды вятры гуляюць.

1910 г.

ВЯСНА

Вясна, вясна
Жаданая!
Ты прыдзеш зноў,
Ты вернешся!

Вясёлы спеў,
Прыветлівы
Вады ў ручках
Пачуецца.

Ачнецца гай
І з песнямі
У зялёны ліст
Адзенецца.

Напоўніць лес
Птушыны свіст,
Травою луг
Адзенецца.

А з полудня
З маланкаю
Хмурыначка
Націснецца,

І першы гром,
Як музыка,
Таёмна так
Пракоціцца.

Зямелька ўся
Ускалышацца,
Дажжом яна
Абмыецца.

У прыродзе ўсё
Народзіцца
І моладасць
Ёй вернецца.

Ды толькі мне
Не вернешся,
Не вернешся
Ты, моладасць!

Вясна, вясна
Жаданая!
Ты вернешся,
Ты вернешся!

1910 г.

* * *

Дзе-б ні быў я, што-б ні думаў,—
Ты ўсюды са мною
І мне свеціш у тэй цемры
Яснаю зарою,

А ў часіны злой нядолі
Смутак разганяеш,
Тугу, гора і журботу
Ты мне сунімаеш.

Толькі-ж леглі паміж намі
Берагі крутыя,
Нам пуцінкі завалілі
Камяні ліхія...

Згодна ў полі ўдоўж дарогі
Каляінкі ўюцца,
Ды ніколі між сабою
Яны не сальюцца.

1910 г.

КРАСКА

Краска мілая мая,
Госця веснавая!
Як ты хораша цвіцеш
У глушы, любая!

З ціхім усмехам з табой
Вецярок жартуе,
І цябе ў вясёлы дзень
Сонейка цалуе.

Што-ж на тварыку тваім
Легла задуменне?
Што нявесела глядзіш,
Мілае стварэнне?

І не радуе цябе
Дзень вясёлы мая,
Голас радасны вясны,
Песня маладая?

Я хацеў-бы адгадаць
Дум тваіх гаворку,
Я-б хацеў развесяліць
Краску, маю зорку.

Ці гаруеш ты аб тым,
Што і ты без волі,
Што краса ўся адцвіце
Без пары і долі?

Ці па тым, што вецярок
Разлучыў з лугамі,
Дзе-б ты гутарыць магла
З пчолкамі, з чмялямі?

Я люблюся табой
І мне смутна стане,
Што ў астрозе хараство
Ўсё тваё завяне,

Што адна ты адцвіцеш
Век свой сіратою,—
А багата-ж адарыў
Май цябе красою!

Краска, красачка мая,
Мілае стварэнне!
Што-ж на тварыку тваім
Легла задуменне?

НА ПЕРАЛОМЕ

Дні бягуць ды бягуць,
Вянуць краскі ў палях,
Жоўкне, лісце, трава,
Моўкне спеў па лясах.

І часцей ды часцей
Хмурыць неба свой твар,
Рэдка сонца глядзіць
З-за туманаў і хмар.

Азірнешся вакол —
Глуш, маркота і ціш,
І з нудою на ўсё,
З горкім смуткам глядзіш.

І не ведаеш сам,
Чаго жаль спанаваў,
Як-бы часць самага
Ты навек пахаваў...

Дні праходзяць, бягуць,
Карацеюць яны.
З кожным днём далей мы
Ад жыцця, ад вясны.

1910 г.

ВЯРБА

Пытаў ручаёчак
Сірату-вярбіну,
Што над ім стаяла,
Знізіўшы галіны,

Да вады галоўку
Звесіўшы самотна,
Ды з паўднёвым ветрам
Зюкала журботна:

„Адкажы мне, вербачка,
Адкажы мне, мілая,
Чаго ты ўсё смуцішся,
Журышся, пахілая?
Без пары, без восені
З галавы-каронанькі
Ты раняеш лісцейка,
Свой убор зялёненькі?
І аб чым так жаласна
З ветрыкам шапочаш ты,
Бы стаміцца-згрызціся
Хочаш ты знарочыста?
Кудры твае пышныя
Жоўкнуць, высякаюцца,
А лісточкі кволяя
Па зямлі качаюцца.
Адкажы мне, вербачка,
Адкажы мне, мілая,
Чаго зажурылася,
Смутная, знясілая?“

Зашумела ціха,
Жаласна вярбіна:

„Горка мне, мой любви,
Горка, сираціне!

Цяжка маім ножкам—
Цісне іх каменне,
А твая вадзіца
Зрэзала карэнне.
Грунт мой пад нагамі
Зрыла-раскапала,
Сокі майго сэрца
Усе яна забрала.

Моладасць сваю я
Марна загубіла...
Ой, нашто-ж так шчыра
Я цябе любіла?!”

1910 г.

АПОШНІ ЛІСТОК

Ў апусцелым садку
Глуха вецер-шуміць,
На галінцы лісток
Баязліва дрыжыць.

Ўсе лісточкі даўно
Вецер-сівер разнёс,
Толькі гэты лісток
Моцна к дрэву прырос.

Трэпле бура яго,
Палівае дажджом,
Разлучацца-ж яму
Шкода з родным гняздом,

З тэй галінкай, дзе ён
Жыцця радасць пазнаў,
Дзе вясной вецярок
З ім любоўна шаптаў

І блішчэла на ім
Летнім ранкам раса,
Цалавала яго
Залатая каса...

Эх, аджыў ты свой век,
Жоўты ліст-бедачок,
А на весну цябе
Скіне новы лісток.

1910 г.

МАЁЙ ВЯСНЕ

Каб я волю меў,
Я сказаў-бы: „Стой,
Дні вясны маёй,
Светлай, маладой!

Не ўцякайце вы
Ў тую даль вякоў,
Дзе пахована
Многа вас, дзянькоў,

І адкуль назад
Вам няма дарог!“
Я-б стрымаў вясну,
Каб я толькі мог.

Ды бягуць дзянькі
І вясна мая,
Не вярну я іх,
Не стрымаю я.

1910 г.

МАРА

Шоў дарожны адзінока.
Поле голае шырока
Гладдзю роўнаю лягло.

Ні дзярэўцаў, ні кусточка,
Апроч жоўтага пясочка
Нічагутка не было.

Сонца варам аблівала
І без жалю апаляла
Грудзі цвёрдыя зямлі.

Уміраў бядак ад смагі,
А па твары поту рагі
За каўнер яму цяклі.

Пуста, ціха і маркотна...
Кідаў вочы ён гаротна,
Ці не блісне дзе вада.

За далёкай сінняй гранню
Мільгатнула гожай зданню
Пышных рослін чарада.

Падарожны ажывіўся,
Бляск надзеі засвяціўся
У яго стомленых вачах.

І цвярдзей ступаюць ногі,
Цяжкасць труднае дарогі,
Спёка, вар яму не страх.

А дзярэўцы ўсё здалека
Так і вабяць яго вока,
У цянёк яго завуць.

Падарожнаму здаецца,
Што крыніца там ліецца,
Хвалі ў радасці пяюць.

Вось бліжэй, бліжэй расліны.
Купы лозак і каліны
Акружаюць беражок,

А з зялёненькіх галінак,
З розных красак і травінак
Гожы сплечены вянок.

Скрозь лісточкі і галінкі
Улонне ямы-азярынкі
Срэбрам ззяе-аддае.

Падыходзіць падарожны
І на бераг, на мурожны!
Прагна воду дастае.

Ды адскочыў, небарака:
Там шыпяць, кішаць вужакі,
Твзнь прасмердлая і бруд!

Усміхнуўся горка-крыва,
Адышоўся, стаў маўкліва—
Чый-жа злы такі прысуд?

Галавой панік дарожны.
Жар паўднёвы, жар бязбожны
Горай стаў яго спякаць.

Тая-ж трудная дарога
Між пяскоў ідзе убога,
Тая-ж вымершая глядзы!

1910 г.

ДЗЕ ДЗЕНЕШСЯ?

Не такі чорт страшны,
Як яго малююць.
Хай усе хоць людзі
На цябе сярдуюць:

Ад сабак паганых
Ёсць кій бараніцца,
„Ад шнураў чырвоных“
Можна адкупіцца.

Ад мундзіраў сініх
Можна даць і драла,
І твая свабода
Не зусім прапала.

І з людзьмі ліхімі
Можна меркавацца,
І ад крэдытораў
Спосаб ёсць схавацца.

Покі служаць ногі,
Можна бегчы ўсюды,
Ад сябе-ж самога
Не ўцячэш нікуды.

1910 г.

ДУДКА

За гарою дудка гоае,
Як-бы плача ў цішыне,
І на сэрца навявае
Ціхі жаль і смутак мне.

І гаворыць песняй тою:
„Я—сляза твае душы,
Што часінаю ліхою
Ўзгадалася ў цішы...“

І упала адзінока,
Як ты долю праклінаў,
Я—той крык, што ты глыбока
Ў сваім сэрцы пахаваў.

Я—плач ветру на прасторы,
Я—пакутны, горкі спеў,
Я—няведамае гора,
Я—нявыказаны гнеў...“

Грае дудка, вымаўляе,
Плача дробнаю слязой
І ціхутка замірае
Дзесь у полі за гарой.

1910 г.

ПЕРАД ВОСЕННЮ

Засмуцілася,
Зажурылася
Даль шырокая,
Неаглядная.

Думкай горкаю,
Невясёлаю
Звіс туман сівы
Над балотамі.

А ў палях даўно
Жыта звезена,
Коска, серп крывы
Працу скончылі.

Агаліўся луг,
Даўно скошаны,
Толькі вежамі
Стагі высяцца.

А зірнеш на лес—
Сэрца сціснецца:
І маркотна ў ім
І нявесела!

Пажайцеў убор,
Пышны ліст яго,
І ціхусенька
Асыпаецца.

Сціхлі песенькі
Вольных пташачак...
Глуха лес маўчыць,
Думку думае.

Знаць, ён думае
І маркоціцца
Па вясне-красе,
Залатой пары.

Эх, пануры лес!
Не журыся, брат:
Для твае вясны
Сцежка бітая—

Жыццё новае
К табе вернецца.
Зашуміш ты зноў
Гучна лісцямі,

Заспяваеш ты
Разам з пташкамі
І хвалу спяеш
Жыццю новаму.

А мая вясна,
Мая мілая,
Ўжо не вернецца,
Ой, не вернецца!..

Чаго-ж смуцішся
І маркоцішся,
Даль шырокая,
Даль знямелая?

1910 г.

ТРОЙКА

Мчацца коні Дзын-дзын-дзыні
Гучна звон нясецца
І далёка між раўнін
Ціхім жалем льецца.

Ціхне, глухне гэты звон,
Ускочыўшы ў гаёчак,
Замірае, моўкне ён,
Кволы галасочак.

Вось і тройкі не відаць,
Праняслась стралою,
І званочка не чуваць
Плачу пад дугою.

Толькі пыл трубой курыць
Над дарогай бітай,
Поле ціхае маўчыць
Сіратой забытай.

І пытае ціш яго
Поглядам, здаецца:
Хто праехаў і чаго
І куды нясецца?

І не будзе знаць, стралой
Куды тройка скача,
І званочак пад дугой
Чаго ціха плача.

1910 г.

РАЗДУМ'Е

Зірну я на неба. Па сіняй раўніне
За хмаркаю хмарка плыве,
Тыя сальюцца, другая загіне
І знікне ў пустой сіняве,

А тыя па небе, бясплодныя, ходзяць,
Глухія на плач збажыны.
І мыслі тож часта без следу праходзяць,
Таксама знікаюць яны.

Зірну я на жыта, што ў полі красуе
І пыл жыватворчы над ім
Так ціха снуецца, калоссе цалуе
Любоўным дыханнем сваім.

Ды ўздыецца вецер і злосна павее,
Пагоніць той пыл на лясы.
І ў жыцці часцютка нямала гібее
Такой жыватворчай красы.

Сталетняе дрэва. Раскошна галіны
У зелень убрала вясна,
І горда гамоняць яго верхавіны,
І ў гомаме радасць чутна.

А восень надыйдзе, і лісце жалобна
На дол амярцвелы спадзе.
І моладасць наша тым лісцям падобна,—
Як лісце, яна адцвіце.

Вось ціха свяжынкi ў адлігу лятаюць,
Нібы матылёчкі ў маі,
Падуць і растануць, навек прападаюць,
Як роска вясною ў гаі.

І ты, чалавеча, як снег у адлігу:
Упаў і сканаў, і няма.
З трывогай глядзіш ты ў адвечную кнігу,
І душу агортвае цьма.

1910 г.

ВЕСНАВЫЯ ХМАРКІ

Снім стэпам-даліною
Ходзяць хмаркі веснавыя,
Чарадою, грамадою,
Сакавітыя, густыя.

Ой, вы, хмаркі, неба дзеці!
Як вы сэрцу майму мілы!
Носіць вецер лёгкакрылы
Вас, любыя, па ўсім свеце.

Люба мне, як думкай божай
Ціха звішшы над палямі,
Вы гугукнеце часамі
Громам-грукатам прыгожым.

Як маланка узаўецца,
Блісне стужкай агнявістай,
І як песняй галасістай
Вам зямелька адгукнецца.

Ліве дожджык, даль завесіць
Белай сеткай срэбратканай,
Цёплы дожджык і жаданы
Гоман ўзіме ў полі, ў лесе.

А, зачуўшы голас грому,
Селянін з сахой на ніве
Усміхнецца вам шчасліва,
Стаўшы важна, нерухома,

Бо ваш гром для вёскі сына—
Лепша музыка на свеце...
Ой, вы, хмаркі, сонца дзеці!
Не пакрыўдзьце селяніна!

1911 г.

* * *

Пагуляў на волі
Вецер лёгкакрылы,
Пагуляў і будзе:
Адпачынь, пахілы!

Паламаў ты лесу,
Стрэх сарваў нямала,
З хмарамі і з громам
Спрэчку веў, бывала.

Рваўся ты ў прасторы,
У стэп шырокі, сіні,
Ды закалыхалі
Ветрыка пустыні...

Што-ж? уляжся, вецер,
Хоць ў чужой даліне,
Бо ці не ўсёроўна,
Дзе цябе ні кіне

Доля бедачына,
Мач ха ліхая,
Бо не маеш, браце,
Свайго роду, краю...

Пагуляў на волі
Вецер лёгкакрылы,
Пагуляў, улёгся
І заснуў пахілы.

1911 г.

ЗАХОД СОНЦА

Дагараў дзень і знікалі
Ціха яго блескі,
У змярканні прападалі
Гай і пералескі.

Над раўнінай снегаваю
Чырванню пажара,
Як-бы стужкай залатою,
Ззяла ў бляску хмара.

І ўзняліся, заігралі
Два слупы ад сонца,
Чуць прыметна ў іх дрыжалі
Хмарак валаконцы.

Бляск па небе разліваўся
Хваляй агнявою.
Я стаяў і любавіўся
Дзіўнаю гульнію.

І далёка скрозь па полі
Гладзь снягоў бялела.
Я глядзеў—душа-ж па волі
Плакала і млела.

І ўзнімаўся дым клубкамі,
Злёгка пазлачоны,
І з апошнімі касамі
Знік і слуп чырвоны.

І я думаў, што ў аконцы
Ты, як я, стаяла,
На апошні погляд сонца
Смутна пазірала.

1911 г.

ЖНІЎНЫЯ ПЕСНІ

Жарыць сонца без літосці,
Варам пыша ад палёў,
Трэцца жыта ў пыл на просце,
Зерне сыплецца далоў.

Хоць-бы хмарка дзе на небе,
Хоць-бы рэдзенькі цянёк.
І без часу ў цвёрдай глебе
Спее грэчка і лянок.

Душна ў полі і маркотна.
Постаць жоўтая хлябоў
Ціхім шолахам гаротна
Просіць жнеек і сярпоў.

Вось прышлі і жнейкі ў поле.
Заскакаў крывы сярпок,
І панёсся на прыволлі
Жнейчын звонкі галасок

Сакавіты і пявучы,
Як вясенька, малады,
А тон жаласны, цягучы,
Поўны жальбы і нуды.

І панёсся ён мяжою,
Вольны будзячы прастор,
Потым скаргаю слязою
Ў неба вырваўся, замёр.

Колькі смутку ў песні жніва!
Хто той смутак парадзіў?

Ці жыцця лёс нешчаслівы,
Ці ты, журба нашых ніў?

Ці ты, поле, грунт няплодны,
Горам песню абвілі,
Каб аб краю нашым родным
Мы забыцца не маглі?

1912 г.

ГЛУХАЯ ДАРОГА

Наракаюць і смуткуюць
Дзве сястрыцы, дзве пуцінкі,
Што ў палях адны пустуюць,
Што іх глухнуць каляінкі:

„Конік воза тут не цягне,
І не ходзяць больш тут людзі,
Ці то леглі мы на багне?
Хто-ж нам сон-спакой абудзіць?
Нам тут сцішна і журботна:
Мы адны тут, бы ў пустыні.
Зелле спеле нам палотны,
Забіваюць нас палыны.
Дык нашто ж, нашто было нам
Тут лажыцца, вывівацца
Ды імклівым бегам-гонам
З белым светам спазнавацца?
Хто-ж нас кінуў тут на полі?
Чаму-ж нам закрыты далі?
Каб мы зналі, мы-б ніколі
Тут слядоў сваіх не клалі!“

Так гаруюць, так смуткуюць
Дзве сястрыцы, дзве пуцінкі,
Што ў палях адны пустуюць,
Што іх глухнуць каляінкі.
І пачуў іх жальбу вецер,
Што праходзіў тут па полі,
І гаворыць ім—„Маўчэце:
Вы—след цмяны чужой волі“.

1918 г.

* * *

Я хачу аб табе
З кім хоць слоўка сказаць,
Сэрца гора, тугу
І сумненні прагнаць.

Але толькі-ж няма
З кім мне сум падзяліць,
І я мушу адзін
Перажыць, перабыць.

1914 г.

ВЫСОКІ БЕРАГ

Высокі Бераг, родны, мілы!
Люблю я твой пясчаны скат
І хвоек нізкіх гурт пахілы,
Капцоў гранічных цэлы рад.

Люблю той лес, што над табою
Высока ўзняў свае камлі,
Яго-ж карэнні над вадою
Нібы вянок табе сплялі...

Струменіць Нёман срэбраводны
Ў тваіх прыўдалых берагах,
А ў лозах ветрык вее згодны,
І ходзіць шум па чаратах.

Высокі Бераг, кут мой мілы!
Люблю я жоўць тваіх пяскоў,
Разложных хвоек гурт пахілы
І ціхі гоман лазнякоў.

1915 г.

Г А И

Люба ўспомніць гай зялёны,
Сосен пышныя кароны,
Гурт прыўдалых іх камлёў,

Дзе так ціха, так прывольна,
Дзе і сам жывеш супольна
З жыццем хвояў і дубоў,

Што стаяць тут з даўніх часаў
І на хвоі зораць ласа,
Бы на красачак-дзяўчат.

Я хадзіў адзін, маўклівы,
Ды вясёлы, ды шчаслівы,
Думкі думаліся ўлад.

Эх, ты, гай! Не раз, бывала,
Тут душа адпачывала,
Сэрца цешылася... чым?

Толькі-ж хто пра гэта знае?
Ты да я, да маладая...
Хто?—пра тое памаўчым!

1916 г.

***

Прайшли незваротна дзянькі веснавыя,
Адспеваны песні яе маладыя,
І краскі пажоўклі, павялі.

І толькі ўспаміны, як зоркі ў тумане,
Мігнуцца, засвецяць... і сумна так стане—
Дзе моладасць? мары?—прапалі!

1916 г.

МУХА

Ноч. У хаце ўсе паснулі,
Ціха зорачкі мігнулі,
Ў вокны месячык глядзіць.

А пад столлю ў павуціне
Б'ецца муха-сіраціна
І так жаласна звініць.

Гэты жаль на душу сходзіць
І аб леце думкі родзіць—
Шкода лета і цяпла!..

Ночка цмяна і маркотна,
Ёй уторыць штось гаротна
Звон мушынага крыла.

1916 г.

ПАЛЕССЕ

Край лясоў, край балот
І туманаў гнілых!
Хоць і бедна ў табе,
Хоць у лозах тваіх
Вецер жудасна ўвосень шуміць,
А ўсё міл ты мне—чым?
Я не ведаю сам,
А твой вобраз маім
Прыглядзеўся вачам,
Да цябе маё сэрца ляжыць.
Я люблю твой прастор,
Гмах шырокі балот,
Дзе бубняць бугаі,
Дзе красуе чарот,
І дзе травы, як мора, ляглі.
Калі лес там, дык лес:
Можна тыдзень дыбаць;
А прастор, дык прастор—
І канца не відаць,
Не ахопіш, не змерыш зямлі.
Я люблю твой спакой,
Яснасць ціхіх дзянькоў,
Залаценькі убор,
Тую чырвань лясоў,
Што на сонцы увосень гарыць.
Я далёка цяпер
Ад палескіх раўнін,
А люблю-ж я той край,
Бы яго родны сын,
І па ім маё сэрца баліць.

1916 г.

Г У С І

Гусі, гусі, вырай вольны!
Сўмен крык ваш, гусі:
Ляціце вы ў свет раздольны
З нашай Беларускай Русі.

Засмуткуюць зноў балоты
Без вас, госці лета.
Занудзяцца, як сіроты,
Лозы там да свету.

Бабыль-вечер на світанні
Пойдзе ў свет шырокі,
Пойдзе ў злосці, буркатанні
Аглядаць валокі.

А вы, гусі, пад аблокі
Крыллямі ўзмахнеце,
Каб не бачыць, як асокі
Гне і ломіць вечер.

Што ж? ляціце—для свабоды
Вам і крыллі служаць..
Толькі-ж шкода чагось, шкода—
Па вас далі тужаць.

І гаруе сіратлівы
У чырвань лес адзеты..
Ой, вы, гусі! паняслі вы
За сабою лета!

1916 г.

ПЕСНІ ЗІМЫ

Люблю я зімы з маразамі,
Завеі белыя ў палях
І снегу скрып пад палазамі,
І ціш зімовую ў лясах.

Люблю я ветру спеў гаротны
Ў сялянскіх комінах пустых,
На полі белыя палотны—
Абрусы хмараў снежавых,

Што засцілаюць лугавіны
І далі ціхія палёў.
Мне любы елкі і хваіны
Пад белай посцілкай снягоў.

У гэтых з'явішчах свабодных,
У тых малюнках халадоў
Так многа песень, сэрцу родных
Адбіткаў мілых мне гадоў.

1916 г.

* * *

Тая-ж самая даль, той жа самы разлог—
Неаглядны прастор неба соў,
Дзе хмурынкі плывуць па дарозе, што бог
Ім адзначыў з пачаткаў вякоў.

Ўсё гамоніць вакол, і шуміць, як даўней,
Гэты лес векавы, гэты бор.
А чаго-ж цяжка нам? Які злы сухавей
Закружыўся, узняўся з-за гор?

Як увосень туман аблягае лугі
І палёў задуменную даль,
Так на сэрца зляглі плямы чорнай тугі,
А мінулых дзянёчкаў так жаль.

Эх, не вернеш ты іх, гэтых светлых дзянькоў,
Толькі цені іх ў сэрцы жывуць.
А як міл гэты свет і прасторы стэпоў,
Дзе прыгожыя хмаркі плывуць!

1916 г.

* * *

Дай зірну ў сваё аконца—
Снег і снег вакол. Зіма.
І нейк цесна, бы ў палонцы,
Ўсё цяжэй звісае цьма.

Там, за ярам, лес дубовы
Чуць сінееца скрозь бель
Не чутно ніякай мовы,
Ўсюды белая пасцель.

І стаяць маўкліва хаты,
Ў яр уперліся двары,
Ўсё маўчыць, бы сон зацяты
Навялі тут ведзьмары.

Толькі зрэдка між крыжамі
Разгалосіцца ўдава,
Ды ў яру дзесь вечарамі
Свішча жудасна сава.

1909 г.

НА РОСТАНКАХ

Ты скажы мне, цьма глухая:
Доўга будзеш ты ляжаць?
Доўга будзе думка злая
Сэрца жалем калыхаць?

Не шумі ты, лес высокі,
Нудных песень не спявай,
Дзён шчаслівых, дзён далёкіх
Ты мне, лес, не ўспамінай!

Не відно мае дарогі—
Горы, лес, балоты, гразь...
Колькі смутку і трывогі
Ў гэты цяжкі, цёмны час!

Дзе-ж, дарога ты другая?
Я стаю адзін, адзін,
Ноч вакол ляжыць глухая,
Ці-ж то свет сышоўся ў клін?

Дык скажы мне, цьма глухая:
Доўга будзеш ты ляжаць?
Доўга будзе думка злая
Сэрца жалем калыхаць?

1907 г.

ПАД ШУМ ВЕТРУ

Праляцела борзда лета,
Наша светлая пара,
На дарозе нашай вузкай,
Як раней, стаіць гара...

Скора, скоро дуне холад,
Снег пасыпле з сівых хмар,
Зноў мароз падыйдзе люты
І клубком паваліць пар.

Разам з ветрам, з халадамі
Думак рой к нам наляціць,
Нудных думак, неспакойных,
Сэрца беднае сушыць.

Будуць ветры за вугламі
Выць і плакаць і стагнаць,
А ў той вечар доўгі, цёмны,
Песні ў коміне спяваць.

Бор стары завые нудна,
Зашуміць галлём лаза.
Пад іх шум не раз на сэрца
Капне горкая сляза.

1907 г.

* * *

Толькі стогне зямля,
Толькі вецер шуміць.
У нашым бедным краі
Ўсюды ночка ляжыць.

Што-ж? сцяліся, туман,
Покі восень стаіць:
Восень—свята тваё,
Ўсюды цемень ляжыць.

Не маўчы-ж ты, сава,
Ў цёмным лесе гукай.
Ведай, ночка—не год,
Заварушыцца гай...

1910 г.

ХМАРКІ

Светлыя хмаркі—дзеткі прастору—
Ціха па небе пльвуць.
Ім незнаёмы слёзы і гора,
Смутак і жаль іх не рвуць.

Ціха і згодна ідуць, небажаткі,
Ўсюды ім сцежкі ляжаць.
Ясныя зоркі, быццам дзяўчаткі,
Скрозь іх валокны глядзяць.

Золатам сонца іх аблівае,
Месяц ім срэбра дарыць,
Грозную песню ім гром праспявае,
Вецер на крыллях імчыць.

Светлыя хмаркі, рунь залатая,
Дум небясоў чарада!
Вам незнаёма нядоля людская,
Клопат, згрызоты, нуда.

Стэп неаглядны, шыр нелюдзіма,
Вольнае царства вятроў,—
Там вашы сцежкі, там і радзіма,
Дзеткі блакітных стэпоў!

Станьце-ж вы, хмаркі, над рубяжамі
Нашых палеткаў, шнуроў,
Ў сэрца людское закіньце з дажджамі
Думкі іх верных сыноў.

1908 г.

РОДНЫЯ ВОБРАЗЫ

Вобразы мілыя роднага краю,
Смутак і радасць мая!
Што маё сэрца да вас парывае?
Чым так прыкованы я

К вам, мае ўзгорачкі роднага поля,
Рэчкі, курганы, лясы,
Поўныя смутку і жальбы нядолі,
Поўныя сумнай красы?

Толькі я лягу і вочы закрою,
Бачу я вас прад сабой.
Ціха праходзіце вы, як жывыя,
Ззяючы мілай красой.

Чуецца гоман мне спелае нівы,
Ціхая жальба палёў,
Лесу высокага шум гуд шчаслівы,
Песня магутных дубоў...

Вобразы мілыя, вобразы смутныя,
Родныя вёскі і люд!
Песні цягучыя, песні пакутныя...
Бачу і чую вас тут.

1908 г.

ЛІПЫ СТАРЫЯ

Ліпы старыя шумяць за сцяною,
Жаласна, глуха шумяць,
Смутна ківаюць, трасуць галавою,
Толькі галіны скрыпяць.

Пышны убор іх, лісты, пазрываюны,
Вецер развеяў, разнёс,
Нудна і ім за астрожным парканам,
Цяжка ім зносіць мароз.

Плачуць гаротныя ліпы старыя,
Плачуць на долю сваю:
Пышна раслі мы, цвілі маладыя,
Добра было у гаю.

Вольныя птушкі вакол шчабяталі,
Божыя пчолкі гулі,
Тоўстыя вязы ад бур нас хавалі,
Сеткі дубы нам плялі.

Белыя хмаркі над намі гулялі,
Беглі ў няведамы край,
Чыстыя росы, як срэбра, блішчалі,
Гоманам поўніўся гай...

Там-бы хацелі расці, красавацца,
Дол дзе капае ральнік,
Родную песню дзе ціха спявае
Сын Беларусі, мужык.

Нас перанеслі на глебу чужую—
Свету, прастору няма.
Ўсе нас забылі, ніхто нас не чуе,
Чуе нас толькі турма.

1908 г.

ПАД СПЕЎ ВЕТРУ

Вее вецер, свішча ў коміне,
Горка плача, надрываецца,
І цяпер мне тая музыка
Як жывая ўспамінаецца.

Помню хатку я старэнькую,
Што між лесу загубілася,
Каля хаты вярба ніца
Да страхі галлём схілілася.

Ночка зімняя, халодная...
Вецер дзьме, не сунімаецца,
А над лесам гоман-шум густы
Гудам-гулам разліваецца.

А ў коміне вецер песенькі
Распявае тонкім голасам
І па стрэсе снегам шорхае,
Нібы жыта спелым коласам,
То нясмела ў дзверы стукне ён,
Як-бы ў хату, бедны, просіцца,
То пад воканнем закруціцца
Ды так горка разгалосіцца!

І прыціхне на хвіліначку,
Сілы-моцы набіраецца.
Ные сэрца, ные-смуціцца,
На спеў ветру адзваецца.

Помню, помню сваю хатачку,
Маю родную, далёкую,
Як успомню—жаль агортвае
Маю душу адзінокую.

1908 г.

У ДАРОЗЕ

Між узгоркаў і курганаў
Сцежка вузкая ляжыць,
Даль нямая з-за туманаў
Сірацінаю глядзіць.

Лес акрыўся тонкай тканню,
Сіняй дужкаю лёг гай,
За крывой далёкай гранню
Тоне ў бляску яго край.

Цішыня ва ўсім раздоллі,
Ўся заліта сонцам даль.
І сціскае душу болям.
Ні то смутак, ні то жаль.

Ўецца сцежка прада мною,
У шырокі свет бяжыць.
Дзе звіваецца змяёю
Дзе як стужачка ляжыць.

А я далей ўсё дыбаю
Між узгоркаў і раўнін,
І мне шэпча жыта з краю:
„Ты адзін, адзін, адзін!“

1909 г.

БЕЗДАРАЖ

Хмурна. Глуха. Цьма пануе.
След у полі загубіўся.
Што-ж спужаўся? што стаіўся?
Ці што вуха тваё чуе?

Сцішна. Пуста. Адзінока...
Свет закрыла цьма густая.
Паваротка тут крутая,
Не змыліся-ж, маё вока!

Неба ў хмарах. Даль імгліста,
А дарогі скрыжаваны.
Што-ж там свеціць праз туманы?..
Стой, не йдзі: то—бляск нячысты!

Ціш і безлюдзь,—ну, страхоцце!
Ані гуку, ані зыку!
Толькі свіст у лесе дзікі
Ды хмар сунецца лахмоцце.

Мрок стаіўся нерухома,
Пад нагамі лом, каменне.
Вось выпадак, вось здарэнне!
І куды йсці—невядома.

Не пужайся, пойдзем далей—
Ноч мінецца, змоўкнуць совы!
Дзень спаткаць будзьма гатовы!
Дык наперад, брат, павалім!

1909 г.

* * *

Я помню, быў і я багаты.
Я жыў, як багач, у дабры,
І не міналі мае хаты
Мае найлепшыя сябры.

Мяне дзяўчаты не цуралісь,
Плялі вяночкі з красак мне,
І мне шчасліва так смяялісь,
Ды толькі-ж то было... у сне.

Я НЕ ЗНАЮ...

Я не знаю сам, браточки,
Чаму мне так мілы
Буры, плач асенняй ночкі,
Спеў яе пастылы,

Лесу гоман, гуд нястройны
Шум лазы ў балоце,
Баязлівы, неспакойны
Шолах у чароце.

Я не знаю, чым мне дораг
Від палёў благенькіх,
Нудны клік у родных горах,
Ворбак рад крывенькіх.

Маё сэрца, маё вока
Цягне хвоя тая,
Што у лузе адзінока
Сохне-умірае;

Жаралісты дуб высокі,
Колісь поўны сілы,
І той крыжык адзінокі,
Вартаўнік магілы;

Дзе так сумна ветры веюць,
Точаць дол пясчаны,
Дзе чыесь-та косці тлеюць,
Чыйся прах схаваны...

Я не знаю, я не знаю,
Чым я так прыкуты
Да тваіх, мой родны краю,
Вобразаў пакуты!

1909 г.

НЕБА

Дружа! кінь на неба вока.
Колькі зорак, колькі зор!
Як прывольна, як далёка
Ззяе, свеціцца прастор!

Як спакойненька ў разлогах
Ходзіць хмарак харавод,
І няма ім у дарогах
Ні бяды, ні перашкод.

Палюбуйся, паглядзі ты,
Як прыгожанька ўгары,
Як усюды бляск разліты,
Быццам неба ў пажары!

А цяпер зірні на землю:
Як тут цёмна, дарагі,
Як тужліва яна дрэмле
І як сон яе даўгі!

1909 г.

ДАРОГА

Між спелага жыта
Сінее валошка,
Бяжыць паміж нівак
Кривая дарожка.

Скажы мне, дарога,
Хто ездзіць табою?
Куды ты кривенькай
Бяжыш паласою?

Па ўзгорках высокіх,
Багатых пяскамі,
Даўно пралягла ты
Двума паяскамі.

Скажы мне, дарожка,
Чаму ты кривая,
І вузка і цесна,
Як доля людская?

Бяжыш ты часамі
Праз горы, курганы...
Чыёю рукою
Крыжы пастаўляны?

Знаць, гора-нядоля
Тут след пакідае...
Маўчыць, не гаворыць
Дарога кривая.

І бедныя людзі
Тут ездзяць і ходзяць,
А шчасця і долі
Ніяк не знаходзяць.

1909 г.

НА ПОЛІ ВЯСНОЮ

Люблю я прыволле
Шырокіх палёў,
Зялёнае мора
Ржаных каласоў

І вузкія стужкі
Сялянскіх палос—
Люблю цябе, поле,
Люблю я твой плёсі

І грушы старыя,
Што ў жыце шумяць,
Зялёныя межы,
Далёкую гладзь.

Люблю я дарогі,
Што леглі між гор,
Ўнізе пад гарою
Ручча разгавор.

Люблю я узгоркі
І насып-курган
І сіняй далечы
Празрысты туман...

Люблю пазіраць я
На поле вясной,
Як ветрык жартліва
Плыве збажыной.

Калышацца жыта,
Радамі бяжыць,

А хваля паветра
Дрыжыць і дрыжыць...

Люблю я прыволле
Шырокіх палёў,
Зялёнае мора
Буйных каласоў.

1909 г.

ПЯСНЯР

Кажуць людзі: „Што ты смутны?
Што спяваеш ты пра гора?
Твае песні—стоги пакутны,
Слёзы ветру на прасторы!

Ты злажы нам песню волі,
Песняй шчасця залівайся,
Ціхім спевам нівы ў полі
У струнах сэрца адклікайся,

Каб на нас вясна дыхала,
Грэла душу цеплынёю,
Каб нам сэрца сагравала
Ціхім шчасцем, дабратою“.

Ой, вы, людзі! няма-ж волі:
Скуты мыслі ланцугамі.
Пусты нівы нашы ў полі,
Злосны віхар дзьме над нам!

Ці-ж я сэрцам не балею?
Ці-ж мне смутак лёгка даўся?
Я спяваю, як умею,
Я пра радасць пець не здаўся.

1910 г.

АРОЛ

Над смужнай раўнінай высока-высока
Разняў свае крыллі арол адзінокі,

І вокам празорным ён даль азірае
І гучныя крыкі над полем раняе.

А поле замлела, ляжыць у тумане
У покрыўцы смужнай, бы ў цёмнай сутане.

Свая, відаць, думка, аб чымся гаруе,
І крыкаў арліных нізіна не чуе.

1910 г.

* * *

Надрывайся і шумі,
Вецер злосны ў полі!
Як сярдзіта ты ні дзьмі,
Ні гуляй на волі;

Як дарог ні замятай
І глухіх трапінак;
Як ты злосны ні спявай
Мужыку ў камінак,—

Ўсё-ж ты сціхнеш і цяплом
Скора ты павееш
І з ракітавым кустом
Міла задурэеш.

1910 г.

ПЕСНЯРУ

Заспявай ты мне песню такую,
Каб мне душу паліла яна,
Каб у ёй ты нядолю людскую
І ўсё вычарпаў гора да дна.

Скажы, як ў няволі жывецца,
Як нам шыі здушыла ярмо,
Як душа наша томіцца, рвецца,
Як жыццё прападае дармо.

А той мут, што жыццём называем,
Страсяні і да дна ўскалышы,
Няхай сэрца ў грудзях узыграе
І зазвоняць ўсе струны души.

І каб кожны тваё пачуў слова,
І той нават, чый дух заскаруз,
Каб хіліліся з жалю галовы,
Каб затросся узбурана вус.

Заспявай-жа ты песню такую,
Каб маланкай жахала яна
І паліла нядолю людскую,
Каб грымела, як гнеў перуна.

1910 г.

НА ПОЛІ

Шэпчуць згодна каласінкі,
Гойдаюцца нівы.
Ходзіць гоман між збажынкi,
Мілы і шчаслівы.

Колькі шуму ў нашым збожжы,
Спеву і гаворкі!
Як вы мілы, як прыгожы,
Родныя пагоркі!

Як старанна заараны,
Поле, твае скаты!
Межы кветкамі убраны
Пышна і багата.

Над жытамі песні льюцца,
Толькі сонца ўстане.
Люба глянуць, азірнуцца,
Стаўшы на кургане.

Па краях палёў шырокіх
Цёмны лес сінее.
Колькі ў полі адзінокіх
Грушак зелянее!

Там, пад наміткай туманаў,
Відзен гай сасновы,
Што прабег паўзверх курганаў,
Як дзявочы бровы...

Шепчуць нівы ў полі згодна,
Гнуцца каласамі.
Ой, ты, поле! гай ты родны!
Толькі-ж я не з вамі.

Толькі ў думках я вас бачу,
Шум здалёку чую.
Я без вас тут годы трачу
І па вас гарую.

1910 г.

ДУБ

Сілачом стаіць
Дуб разложысты,
І здалёк відаць
Пышны верх яго.

А ўнізе пад ім
Нёман коціцца,
Срэбрам-стужкаю
Павіваецца.

У нагах трава
Нізка сцелецца,
А вакол ляжыць
Травяністы луг.

Ўглыб зямлі вайшлі
Карані яго.
Крэпка дуб стаіць,
Не варушыцца!

Так размашыста
Параскіданы
Ва ўсе стораны
Лапы крэпкія.

Комель—слуп-скала,
Дыша сілаю,
А ўгару зірнеш—
Шапка валіцца.

Дуж ты, дуб стары,
Сын вякоў сівых!

Многа бур ты знёс
На вяку сваім!

Налятаў віхор
З навальніцаю,
Ды не гнуўся ты
Перад бураю!..

Гэй ты, дуб стары,
Вартаўнік лугоў!
Адае твой шум
Спевам-музыкай.

А пра што шуміш
І аб чым пяеш,
Пра то ведаюць
Ветры вольныя,

Што з табой вядуць
Мову сталую
У летні добры час
Або восенню.

Я падслухаю
Гэты шум лістоў,
А з іх гутаркі
Песня зложыцца.

1910 г.

ПЕРШЫ ГРОМ

Голасам моцы, ціха і важна
Гром пракаціўся ўгары.
Луг адазваўся грому працяжна,
Лес адгукнуўся стары,

Гай страсянуўся, дрыгнула поле,
Доля той гук паняслі.
Ў гэтым раскаце чуецца воля,
Чуецца радасць зямлі.

Ў грукаце гэтым многа ёсць сілы,
Чуецца моц і прастор...
Першыя громы! Сэрцу вы мілы,
Люб мне ваш смех паміж гор.

Міл майму сэрцу гоман далёкі,
Водгук вясёлы і шум.
Гром ты магутны, гром адзінокі!
Колькі ўскатурхаў ты дум!

Моцна мяне ты клічаш на волю—
Цяжка без волі мне тут.
Кланяйся, громе, роднаму полю,
Родны вітай ты мой кут!

1910 г.

НОЧ ПРАД НАВАЛЬНІЦАІ

Стаў чырван месяц круглаліцы
І зоркі боязна дрыжаць,
А там крыжуюцца зарніцы,
Бы косяць неба-сенажаць.

Бурліць крыніца агнявая,
Бы нейкі грозны віхар-вір,
І бляскі-іскры разлівае,
Як залаты агністы жвір.

Замоўк дзянны клапотны голас,
Усюды сон, спакой ляжыць.
На ніве чутка дрэмле колас,
І ліст на дрэве не дрыжыць.

Люблю я ночы той час дзіўны,
Калі прастор, абняты сном,
Пабудзіць голас пераліўны—
Далёкіх хмар магутны гром,

Калі працягла заракоча,
Гугухне голас угары,
І шыба ў вокнах забразгоча,
І гоман пойдзе па бары.

А хмара грозна націскае,
Маланка неба баразніць.
А ночка спіць, а ноч не знае,
Што зараз бура зашуміць.

1910 г.

НА ЛУЗЕ

Добра ў лузе ў час палудны!
Лёгка там дыхнуць!
Хмаркі белыя марудна
За лясы плывуць.

Ветрык краскі чуць калыша,
Травы шалясцяць,
Луг зялёны жыццем дыша—
Конікі трашчаць.

Ў лозах шчэбет не сціхае,
Шум стаіць і свіст,
Ў яркім бляску спачывае
На ракіце ліст.

Спевам-гоманам і звонам
Поўніцца ўвесь луг,
І дрыжыць над ім, зялёным,
Жыватворчы дух.

1910 г.

НА КРЫЖОВЫХ ДАРОГАХ

На пагорку ў чыстым полі
Крыж стаіць убогі,
Там і тут жаўцеюць ролі,
У свет бягуць дарогі.

Даль раскрылася шырока
З гэтага узгорка.
Ціха ў полі, адзінока,
Штось на сэрцы горка.

Я стаю і аглядаю
Горак рад убогі,
А куды ісці — не знаю,
Не ўлаўлю дарогі.

Дагарае дзень. Змярканне
Ахапляе далі.
Калі-ж скончыцца блуканне
У бездарожных хвалях?

Вечар немы, бездарадны
Крочыць з-пад нізіны...
Хоць-бы голас дзе ўспагалны,
Хоць-бы гук адзіны!

1911 г.

НА РАЗДАРОЖЖЫ

Пры шляху шырокім,
Дзе стаіць камора,
Я на свет радзіўся
Пад глухі шум бору,
Познаю парою,
Восенню гнілою.

Па шляху тым бітым
І удзень і ўночы
Пешкі і з вазамі
Валіць люд рабочы,
Бы яго хто гоніць,
Аж той шлях гамоніць.

У розныя старонкі
Каля той каморы
Распаўзліся сцежак
Шэрыя узоры—
Вузкія, глухія
Сцежачкі крывыя.

І мая, бы восень,
Доля невясёла,
І куды ні гляну—
Глуха навакола,
Смутна аддаленне,
Хмызнякі, каменне...

І мяне людская
Хваля падхапіла
І ў глыбокім віры

Моцна закруціла
І нясе з сабою
Цяжкаю ступою.

Толькі-ж не па шляху
Носяць мяне ногі,—
Вузкі мае сцежкі,
Зараслі дарогі.
Я іду-дыбаю,
А куды? не знаю!

1911 г.

ДА ВЯСНЫ

Мароз, зіма,
Снягі вакол,
І спіць трава,
Пад снегам дол.

Мяцеліца,
Вятры гудуць,
Дубы ў лугах
Шумяць, равуць...

Ці скора-ж ты,
Жаданы час,
Вясны красы,
Ідзеш да нас?

Ідзі, згані
Снягі з палёў
І выведзі
Ваду з акоў!

Акрый лугі,
Адзень лясы,
На жыта кінь
Крыштал расы!

Сагрэй ты нас,
Цяплом абвей...
Ідзі, вясна,
Ідзі скарэй!

1911 г.

ЗАКЛІКАННЕ ВЯСНЫ

Ты прыдзі, вясна жаданая,
Прыдзі!
Гукам жыцця, песняй працы
Загудзі.

На узгоркі, на нізіначкі
Зірні,
Сон трывожны, сон цяжкі наш
Разгані!

Ты нясі нам радасць, сілачку
Нясі,
Нашу ленасць і нядбаласць
Атрасі.

Ты ляці на крыллях выраю
Скарэй,
Абласкай цяплом пахілых,
Абагрэй.

Наша жыцце, нашу долечку
Пабач,
Над жытамі цёплым дожджыкам
Заплач.

Пракаціся громам·грукам
Угары.
Ты ідзі, нясі цудоўныя
Дары.

Узбагаць ты добрым засевам
Наш край,
Ты прыдзі і з намі дружна
Заспявай!

Ускалыхні ты струны сэрданька
Жывей.

Каб было нам жыць на свеце
Весялей.

Дык ідзі да нас, жаданая,
Ідзі,

Раскатурхай нашу дрэму.
Абудзі!

1912 г.

БУДЗЕ НАВАЛЬНІЦА

Ноч надыхолзіць, і хмары ўстаюць.
Лозы размову трывожна вядуць.
Боязна шэпча трава, чараты,
У хмарах знік месяца рог залаты.

На небасхіле зарніцы мігцяць,
Громам узрушана грозная раць.
Мрок насялае глыбей і цяжэй...
Грымні-ж ты, бура, ды грымні дужэй!

1912 г.

СТАРЫЯ ДУБЫ

Зноў я бачу, зноў вітаю,
Як паноў вяльможных,
Па-над Нёманам у гаю
Гурт дубоў разложных.

Сам не ведаю, чым мілы,
Чым вы сэрцу любы,
Выхаванцы веку, сілы,
Магутныя дубы.

Чымся мілым, чымся родным
Ад вас павявае,
Аж мне сэрца ў спеў лагодны
Штосьці ахінае.

Ўзварухнуцца думкі-песні,
Як вашы лісцінкі,
І зноў станеш напрадвесні
Жыццёвай пуцінкі.

Цешуся я, пазіраю
На вас, вежы-дрэвы,
Цмяна сэрцам прачуваю
Вашы думкі-спевы.

Але шум я не той чую—
І вы парадзелі,
І вы не ўсе буру злую
Знеслі і здалелі.

Ой, асілкі ў ціхім гаю,
Дубы векавыя!
Я вітаю вас, вітаю,
Волаты любыя!

1912

ВЕРАБІНАЯ НОЧ

Ноч павісла над зямлёю,
Усё абнята цішынёю,
Поўнай страху, поўнай чар.

Быў гарачы дзень бясконца,
Не свяціла—жэгла сонца,
Парнасць страшная і вар.

І вось неба не ўтрывала,
Усё ў агнях запалыхала,
Мрок хістаецца, дрыжыць.

Там гараць, як у пажары,
На паўдні, на ўсходзе хмары,
Дзе зліліся рубяжы.

І не ўловіш слухам грому,
Што тварыцца—невядома
Ў нутрах гнеўных аблакоў.

Як-бы хто жывы, палючы
Погляд кідае бліскучы,
Пыша сілаю віхроў,

Ўскіне вочы агнявыя,
Ўскіне грозна і закрые,
Цьму сярдзіта ўскалыхне,

Ды як сыпне ў неба жарам!
Страшны шлях асвеціць хмарам,
Ніжай мрок к зямлі прыгне.

А зямля маўчыць трывожна.
Лес пакорна і набожна
Сціх, чакае — ні гу-гу!

Неба ж грозна пыша, ззяе,
Бляск агністы разлівае,
Паліць мрочную смугу.

1913 г.

ВЕРБІНА ІОН

Порыв ствах, порыв вад,
Усе вонята вышнію,
Нор павісла над зямлюю.

Парася стравіла і вад,
Не савіла — жаль соня,
Вінно дэснэ даскопа.

Мрок хістаеца, дрыжыць,
Усе ў вухах зважыць,
І вора не ўтрымае.

Дзе заціка ўсё жыць,
На паўні, на ўсходзе хваць,
Там тавар, як у павары.

У нутрах тэўных адвакоў,
Што тавары — невядома,
І не ўловіш саўхам трому.

Паша славю віхор,
Помлад кавае дзікуры,
Як-бы хто жыць, паворы.

Цяму сардэце ўсканіхне,
Ускіне трона і зварне,
Ускіне вольна зтравы.

Ніжэй мрок і зямлі-прыне,
Стравіны іх зварны хваць,
Ды як сціне ў неба жваць.

ПАД НОВЫ ГОД

(1914 г.)

Ноч глухая, цьма, завея,
Не відно і свету,
Толькі снег адзін бялее,
У шэрань лес адзеты.

Ні праезду, ні праходу,
Белы пыл у полі,
Як-бы тут дарожак з роду
Не было ніколі.

Свішча, плача і галосіць,
Вые завіруха.
Хаты, гумны, ўсё заносіць
Гурбамі наглуха.

Цісне, крэпіць халадзішча,
Проста ліпнуць вочы.
Божа што тут за ігрышча,
За смех патарочы!

А хто ходзіць полем-логам
Ў снезе па калені?
На пакуту, бачна, богам
Выгнаны два цені.

Чаго ходзяць? што шукаюць
Сярод цьмы-нягоды?
Гэта ходзяць, азіраюць
Божы свет два годы.

У старога за плячамі
Мех стары трасецца,

Малады год пад дарамі
Ажно крэхча, гнецца.

— Фу, мароз які пякучы—
У ваччу іскрыцца!
Мерзнуць ногі праз анучы,
Нос гатоў зваліцца!

Кажа новы год старому:
— Дык спыні шум буры—
Мо' пляецца хто дадому
Да свае пячуры,

Каб спаткаць мяне пачэсна,
Як вядзецца ў родзе,
З жонкай, з дзеткамі сумесна,
У ладу і згодзе.

Цяжка бедным і пахілым,
Зжалься над народамі
Я хачу быць для ўсіх мілым,
Добрым новым годам.

Усміхнуўся, ўзняўшы плечы,
Год стары на гэта:
— Ты гаворыш не да рэчы
Бо не знаеш свету.

Слухай, дружа, і вучыся—
Я ўжо—госць на свеце,
Ледзь хаджу я, трасучыся,
Не жыхар я—смецце!

Перабыў свой час і—квіта,
Ды я досвед маю
І ў апошні раз пабыту
Слухай, што параю:

Калі хочаш, ягамосцю,
У памяці застацца,
Ўежся людзям добра ў косці,
Хоць злым будзеш звацца...

— Што пляцеш, пустапарожны?
Проста слухаць нудна:
Добры год больш помніць кожны
— Гмі згадзіцца трудна.—

Заспрачаліся, як дзеці;
Блазан і старое:
Што жыве даўжэй на свеце:
Добрае ці злое?

Гоман, крык, бы звёў ліхі іх,
Проста, чуць не б'юцца.
Толькі торбы і мяхі іх
І кні трасуцца.

— Ша!—сказаў стары,—даволі!
Ты да спрэчак ласы.
Мы-ж не згодзімся ніколі,
Запытаем часы.

Змоўклі. Ідуць. Лес прад імі
Устаў сцяной магутнай,
Хвоі лапамі старымі
Б'юцца ў песні смутнай.

І гудуць дубы нястройна,
Грозна жараламі,
Лес трасецца неспакойна,
Гойдае камлямі.

І чым далей, лес дзічэе,
Неба закрывае,
Нават вецер там не вее.
Пушча—страх якая!

— Станьма тут, — стары гаворыць.
Глуха на палянцы.
Ціха дрэвы штось гутораць,
Веку выхаванцы.

Ціха ходзяць іх макушкі
Над палянкай з краю.
— Эй вы, часы, божны служкі!
Я вас выклікаю!

Крыкнуў год стары, і дзіва:
З-за камлёў драўляных,
Нібы дым, ўстае маўкліва
Рад цянеў нязнаных!

Вышлі цені на палянку.
Усе пад нумарамі,
Ў беласнежную катанку
Ўлезшы з галавамі.

На адных, бы кроў, гарэлі
Знакі агнявыя,
А з другіх чуць-чуць глядзелі
Напісы сляпыя.

Год стары ўстае прад імі
І кажа ўладарна:
— Станьце, годы злыя, з злымі,
Хто не згінуў марна!

І вы, добрыя гадочки,
Вечнай праўды стражы,
Станьце бліжай у радочки.
Няхай кожны скажа,

Ці звялася, ці пануе
Памяць ваша ў свеце,
Як кахае, як шануе
Вас патомства-дзеці! —

Так скажаў стары, і годы,
Добрыя і злыя,
Замільгалі, бы ў нягоды
Лісці залатыя.

Годы з напісам чырвоным
Паасобна сталі,
Мноствам страшным, незлічоным
Пушчу запаўнялі.

А іх напісы гарэлі
Слупам агнявістым,
Ад іх неба чырванела,
Пушча з снегам чыстым.

Годы добрыя нясметна
Сталі ўсе па чыну,
Цмяна, бледна, чуць прыметна,
Зліўшыся ў раўніну.

І выходзіць цень бясшумна,
Глуха дакладае:
— Я напоўніў людзям гумны,
Бо я—гэд Раджаю.

Людзі трохі падабрэлі,
Ураджай хвалілі,
Як дабро-ж маё паелі,
Дык мяне забылі.

Паліняла і звялася
Памяць між народаў.—
Так сказаўшы, адышлася
Цень Раджаю-года.

— А я голадам вядомы.
Я—год Галадоўлі,
Я спустошыў людзям долы,
Гумны і будоўлі.

Мерлі людзі і жывёла,
Як з атруты мухі.
Счысціў я усё дагола,
Нарабіў разрухі.

А мяне дагэтуль людзі
Часта ўспамінаюць.
Так было і гэтак будзе:
Зла не забываюць.—

Сказаў гэтак цень з крывавым
Агнявістым знакам.
— Я быў згодаю, ласкавым,
Рассыпаўся макам,

Каб лагодзіць, жыць у згодзе.
Згода панавала.
Быў парадак у народзе,
Царствы сябравалі.

А прайшоў мой час,—як смецце,
Знішчылася памяць,
Ці быў я, ці не, на свеце,
Нават і не ўцямяць.

— Калатню я даў народу,
Меч прынёс, пажары,
Я забраў яго свабоду,
Я—год Помсты, Кары.

Я растрас зямлю дазвання,
Я быў год няшчасны,
Аба мне-ж апавяданні
Свежы, чоткі, ясны.

— А я сеяў зерні знання,
Праўды разумення,
Волі, радасці жаданне,—
Я—год Прасвятлення.

мой агонь гарыць і ззяе;
Сэрцы людзям грэе.
Аба мне слых не ўмірае
І жыве надзея.

— Я мрок сеяў у народзе,
Зацямняў галовы...
— Сціхні голас часаў! годзе!—
Год прамовіў новы.

І ўсё змоўкла, ціха стала,
Цені ўсе застылі,
Толькі пушча задрыжала,
Дрэвы ўзгаманілі.

І стары год стаўся ценем.
Поўнач падступала
І пачаці задумення
На ўсё накладала.

— Цені, згіньце! Я ўладарны
Гаспадар над вамі!
Мой прышоў час!—Цені марна
Зніклі між камлямі.

Змоўкла пушча, сціхла бура,
Зоры замігалі.
І зямля і лес пануры
Новы год віталі.

І ўсё поглядам пытае
Маладога года:
Што нясе нам, чым спаткае
Новая прыгода?

1913 г.

— Спіхне —
— Спіхне —

СТАРЫЯ ПЕСНІ

Скарга нязменная, гора нязбытае...
Голь змардаваная, голь неакрытая,
Бедная, цёмная голь!

Чуецца ўсюды тваё нараканне,
Нездаваленне, жальба і стагнанне—
Душу ахватвае боль.

Стогне з табою і даль сіратлівая,
Ціш гэта немая, доля маўклівая,
Гоні, разлогі палёў...

Чым-жа пацешыць вас, людзі пакутныя?
Як разагнаці вам думкі ўсе смутныя?
Гора-ж не сціхне ад слоў!

1914 г

ВЕЦЕР

Гэй, вецер заходні з далёкай краіны!
Аб чым ты размову так сумна павёў?
Мо', журбы нагналі ліхія ўспам ны,
Ці злыя здарэнні апошніх дзянькоў?

Маркотна з табою! Слязмі і стагнаннем
Гаворка твая аддаецца ў палях.
Над кім ты смуткуеш глухім прычытаннем,
Надгробнаю песняю плачаш ў платах?

Тугою бязмернай ты даль затуманіў,
Вясёлае неба ў жалобу абвіў.
Гэй, вецер заходні! Каго ты аганіў?
Над кім ты заплакаў? так жаласна ўзвыў?

Па кім ты спраўляеш памінкі-хаўтуры,
Ігрышча сіл чорных, начніц, ведзьмакоў?
Ці ты раздзімаеш вялікую буру,
Буру ўсясветную, плач сірат, удоў?

Гэй, вецер разгульны! ты—вечны дарожны,
І вечны выгнаннік, бы кім закляты!
Заўсюды маркотны, заўсюды трывожны,
Спакою ніколі не ведаеш ты.

1914 г.

УВОСЕНЬ

З узгорка ў лагчынку дарожка збягае.
Дубы наабапал стаяць.
А хвалі крынічныя—хто іх там знае—
Аб чымся, знаць, важным шумяць.

І хвоі-суседкі, і смутныя ёлкі,
Бы ўдовы, стаўпіліся тут:
Даведацца хочуць і травы і зёлкі
Навін, што прышлі ў гэты кут.

І ўсе неспакойны і ўсе засмучоны,
Бы нечага боязна ўсім,
А вецер-задзіра гудзе, як шалёны,
І вые над лесам пустым.

Хвалююцца дрэвы, а красачкі ў скрусе
Зямлі адбіваюць паклон.
„Не бойцеся,“ з неба гукаюць ім гусі:
„Не вечны зімовы палон...“

З узгорка ў лагчыну шыбуе дарога,
Стаяць наабапал дубы.
Між дрэваў і красак пануе трывога,
І цені снуюцца журбы.

1914 г.

НА ПРАСТОРИ

Гэй, на волю, на разлогі
Смужных даляў і палёў,
Дзе ва ўсе канцы святоў
Леглі вольныя дарогі!

Дзе без хітрыкаў, праўдзіва
Колас гутарку вядзе,
І дзе дуб стары гудзе
Не лісліва і фальшыва,

А сваёй старой гудою,
Як і век ён гаварыў,
І дзе ўсю красу раскрыў
Луг шырокі над ракою.

Гэй, туды, дзе неба з долам
Абняліся, як браты,—
Хоць на міг забудзеш ты
Гэтай фальшы нудны шолам!

1914 г.

НОВАМУ ГОДУ

Хто нам скажа, хто згадае,
Чым нас новы год спаткае
І парадзе нас чым?

Год мінулы злым прыдаўся:
Тросся свет і садрыгаўся,
Апавіты ў смаль і ў дым.

Наш набытак знішчан прахам.
Неашчадным, страшным махам
Смерць кранулася зямлі.

На сіротах нашых, нівах
Замест снопікаў шчаслівых
Густа косці паляглі.

За сяўцоў былі гарматы,
Замест зернятак—гранаты
Шчофра сеялі ў той год.

Незлічонымі крыжамі
След адзначан, дзе з слязамі
Бег разбураны народ.

Гора Белу Русь спаткала,
У свет далёкі люд пагнала.
Цяжак быў мінулы час.

Чым-жа новы год спаткае?
Ці аціхне бура тая?
Чым парадзе ён нас?

1915 г.

НА РАЗВІТАННІ

Вечарэла і цішала,
І гушчалі цені.
Поле моўчкі пазірала,
Лес—у задуменні.

Той стары лес, праз каторы
Шла наша дарога,
А над намі, на прасторы
Вольнага разлогу,

Леглі хмаркі самавіта
Доўгаю градою.
Смуткам даль была спавіта,
Як мы шлі з табою.

Ўдоўж дарогі ў рад стаялі
Стромкія хваіны.
Не гайдаліся, маўчалі
Лапы іх, галіны.

Пастаялі, развіталісь
Мы з табою ў лесе,
Разышліся і схавалісь
Мы ў густым навесе

Маладых ялін і хвояў
І бяроз пахучых.
Жаль расстання сэрца кроіў,
Горкі жаль, пякучы.

Я спыніўся. Сэрца млела.
Сцішна стала ў лесе,

Толькі лісце шапацела,
Як той дождж па стрэсе

Ў вечар восені пастылы,
Ў мрок спавіты шэры,
Як знікаў твой вобраз мілы,
Дарагі без меры.

1915 г.

ПОЛЕ

Зараслі вы, межы, ў полі
Дзікім зеллем, палыном!
Гаспадар на вас паволі
Раніцой не йдзе з канём...

Нехапіла сіл жаночых
Глыбей землю заараць,
На загончыках сірочых
Травы сталі красаваць.

Вось і трэце даў бог лета,
А няма гаспадароў,
Не чутно цяпер да свету,
Як даўней, іх галасоў.

Дзе-ж вы, дзе браты сяляне,
Што нідзе вас не чуваць?
Ды баяцца на пытанне
Межы свой адказ даваць.

Сіратою глядзіць поле,
Сумна ў даль бягуць шнуры.
Хто-ж адкажа, што за доля
І дзе іх гаспадары?

І трывожна шэпчуць гоні,
На пытанне шэпчуць мне:
„Ці пабіты, ці ў палоне,
Ці скалечаны ў вайне“.

1916 г.

НА РЭЧЦЫ

У бераг высокі, дзе лозы растуць,
За хвалямі хвалі бягуць,

І ўсхліпвае рэчка ў пясках залатых,
Як маці па дзецях сваіх,

І ў беразе вербы злучаюць свой сум
У гэты нярадасны шум.

І неба маркотна, і хмары плывуць,
Іх слёзы на землю цякуць...

Прыбіты вадою на срэбраны гак,
Ляжыць невядомы бядак,

Ваяка-салдацік ад дому ўдалі...
Яму не знайшлося зямлі!

Эх, ты, небарака! то знаць па табе
Усё вецер сумуе ў вярбе,

І рэчка у хвалях-жалобе бяжыць...
І смутак імглісты ляжыць...

Ды рэчка заціхне, і вецер засне,
І ласкаю неба зірне,

І усё сапачыне, спазнае час свой.
А людзям ці будзе спакой?

1916 г.

ПЕРАД БУРАЮ

Сінь і глыб без конца-краю,
Ціш і згодачка святая
Неба, землю абнялі.

Сонца зранку жарам пыша,
Ветрык лісце чуць калыша,
Вее чуць паўзверх зямлі.

Лес і поле з збажыною,
Апавітыя смугою,
Задуменныя стаяць.

І сярод цішы нясмела
Над зямелькаю знямелай
Сталі хмары вынікаць,

Ды так ціха, так пужліва,
Нібы зданкі або дзіва
Невядома скуль ўстае.

Шырыць сонца клуб іх белы
І маланак-громаў стрэлы
Ім на страх зямлі куе.

А зямля як-бы замлела,
Нават дуб стары нясмела
Зрэдка лісцем павядзе.

Змоўклі ўсе вакол абшары,
Бо замыслілі штось хмары...
Ой, знаць бура загудзе!

1916 г.

ВОСЕНЬ У ГАЮ

Гай заціх, бы зачарован.
Шум і спеў яго пахован,
Гай смуткуе і маўчыць,

Бы душа ў часы змяркання;
Толькі песняй пахавання
Вецер нудна прашуміць,

А лісцё паміж камлямі
Пажаўцелымі раямі
Заснуецца, задрыжыць

І на дол на памярцвелы
Так пакорна, так нясмела
З ціхім шолахам ляціць...

Сумна ў гаю і маркотна,
Толькі лісцечка гаротна
Штось журботнае гудзе.

З гэтай мовай ападання
Песню хмурага змяркання
Думка чуткая вядзе.

1916 г.

ДАРОГА

Ад кургана да кургана,
Ад гаю да гаю
У пяць нітак легла цмяна
- Дарога крывая.

То лясок, то луг, то поле,
То лужок зялёны...
Эх, прастор! эх, воля, воля,
І балот разгоны!

І куды бяжыш, дарога,
Тканка ног і кола?
Ды маўчыць пуцінка строга,
Не гавораць долы.

Ну, што-ж? далей, гайда далей
За узгоркі тыя!
Не стрымацца нам: мы—хвалі
Ціхія рачныя.

1916 г.

ДЗВЕ ДАРОГІ

Над балотам, над лясамі
Жураўлі крычаць,
Бы сваімі галасамі
Хочуць вестку даць,

Што цяпло мінецца скора,
І заглухне бор,
Ў полі сіняга прастору
Ты не ўгледзіш зор,

Што нагоніць хмар вятруга,
Наплыве туман,
І абніме гора-туга
Поле, лес, курган.

Разам з вамі ў вольны вырай
Палячу і я,
Толькі-ж к смерці стане бліжай
Сцежка там мая.

Ляціце вы ў край паўднёвы
Зіму пераждаць,
Каб на весну песняй новай
Родны кут вітаць.

А я еду, госці лета,
У той крывавы вір,
Дзе вар'яцтва ўсяго свету
Свой спраўляе пір.

1917 г

НА ВУЗКИХ МЕЖАХ

HA BUKH MEKKA

ДАРОГА

Між палёў шырокіх,
Як змяя якая,
Цягнецца дарога,
Вузкая, крывая.

Наабапал грушы
Разрасліся ў полі,
Нізенькі яловец
Чэзне, бы ў няволі.

Тут мужык працуе,
Чорны ўвесь, як сажы.
Крыж на перасеках
Аб пакуце кажа.

Коціцца цялежка,
Б'ецца аб каменне,
Гаратай на поле
Глядзіць ў задумеіні...

Ой, дарога-сцежка,
Вузкая, крывая!
І ты, жыццё наша,
Ты, доля, такая!

1907 г.

НАПРАДВЕСНІ

Эх, наперла ліха-гора!
Ні сянiны, ні зярна.
А тут снег яшчэ не скоро
Згонiць цёплая вясна.

У кiшэні ні грашынкi,
Хата поўная дзятвы!
Ні паленца, ні лучынкi—
Хоць у землю лезь жывы.

Папалiлi, пераелi,—
Нiчагутка, ані ў зубi
Хлеба толькi да нядзелi,
На два разы ўсяго крупi

А даўгоў ты нахватаўся,
Таму дзесяць, таму пяць...
Ось дзе, Грышка, ты папаўся:
Чым ты будзеш аддаваць?

Эх, наперла ліха Грышку—
Рук няма за што зацяць!
Хiба вып'ем па кiлiшку—
Лягчэй будзе гараваць.

1907 г.

МУЖЫЧАЕ ЖЫЦЦЁ

Божа, божа, твая воля!
(Хоць і можа гэта грэх):
Што за жыцце, што за доля—
Проста плач бярэ і смех!

Ў хаце чорна, непрыбрана,
Парасяты пад палком,
Павуцінаю заткана
Столь і кут над абразом.

Дзеці ўстануць пасля ночы—
Крык, хоць вушы затыкай,
Дым з камінка лезе ў вочы,
Дзед сярдуе—ая-яй!

А як часам дзе збярэцца
Ў хаце з пару 'шчэ жанок,
Сварка тая не звядзецца—
Дзень грызуцца за гаршчок.

А ўмяшаюцца мужчыны,
Ну, і пойдзе латата!
Паўплятаюцца ў чупрыны,
Рэдка стане барада.

Так ўвесь век ператаўчэшся,
І няма таго дабра.
Покі жыць ты прыбярэшся—
Уміраць ужо пара.

1907 г.

ПЛЫТНІКІ

Клунак за плячамі,
Згорбленыя спіны,—
Валіць чарадамі
Люд на сплаў, віціны.

Босыя іх ногі,
Твар іх загарэлы,
Вопратка убога,
Чуць прыкрыты целы.

Ззаду ледзь ступае,
Хлеб вязе кабыла.
Нокае, гукае
На яе Кірыла...

Жарыць-скварыць сонца,
Ліст не скалыхнецца,
Горача бясконца,
Рагамі пот льецца.

Срэбрам адлівае,
Як люстэрка, Нёман,
Зранку не сціхае
Над вадою гоман.

Ад крыку-лаянкі
Аж дрыжыць паветра.
„На „барбару“, Янка!
„Гартоль“ бяры, Пётра!

„Закідай шырыгу!
„Прысам папхні ў ліва!

„Барушыся! мігамі
„Не спі ў шапку! жыва!“

А заднік без толку
Бусаком махае.
Галаўнік Міколка
Бэсціць яго, лае.

Гнецца плыт дугою,
Прэ яго да гаку,
Быстраю вадою
Ломіць, як вужаку.

На мель узагнала.
Крык, сярдзіты голас.
Порткі паскідалі,
Ўсе ў вадзе па пояс.

Бомы ўсе пабралі,
„Рразам, хлопцы! рразам!
„Ну, яшчэ! што сталі?
„Ну, яшчэ наляжам!“

Вецер загуляе—
Хвойнік, лозы гнуцца.
Плытнік спачывае,
Як сабака ў будцы.

Плытнік гнецца ў полі,
Мерзне ён у холад,
Ведае нядолю,
Ведае і голад.

Што-ж? бядота гоніць,
Толькі сілы траціш,
Толькі косці ломіць,
Як хваробу схваціш.

Не смъ у шанкы жыва!
Заручныи мѣлн

А едникъ бѣзъ толку
Бускомъ мѣхавъ.
Таврунъ Николае
Басиде сто, лавъ.

Прѣ сто да тѣмъ
Бисиде ва сто *
* * *

Эх, ты, доля, доля!
Голад ты, галота!
Не свая тут воля,
Не свая ахвота.
1907 г.

Бомнъ ўсе парбавъ
Розамъ, халоннъ дрэвамъ
Ну, шмелъ што сталъ
Ну, шмелъ вѣжжамъ!

Ведеръ ашумне—
Хвойникъ, лозы тшумне
Платникъ снѣжывавъ,
Якъ свѣжкѣ ў бѣднѣ.

Платникъ тшумне ў помнѣ,
Медане ёнъ ў кождѣ,
Ведзе надолго,
Ведзе і голадъ.

Што-жъ брѣдота тоннѣ,
Толькѣ снѣгъ тшумнѣ,
Толькѣ кощѣ лоннѣ,
Якъ хвободу схвѣннѣ.

КАХАННЕ

Ці помніш ты, Ганна,
Шчаслівы мамэнт,
Як граў раз на дудцы
Нябожчык Вінцэнт?

А Нёман спакойна,
Спакойна дрыжаў,
І месячык ясны
На нас пазіраў.

Драў горла у лозах
За рэчкаю драч,
І грукаў у сцену
Рагамі маркач.

На жэрдзе мы селі
У мроку маўчком,
І я прытуліўся
К табе плечуком.

Язык мне адняўся,
Я сліну глытаў,
А потым нясмела
Цябе запытаў:

„Скажы мне, Ганулька,
Ці любіш мяне?“
„Люблю“, ты сказала:
„Аж сэрца мне схне!“

І лапці з-за спіны
Мае ты зняла,
Анучы у Нёман
Ты мыць панясла.

Ганулька, Ганулька!
Павер, зразумей—
Я ў свеце не бачыў
Кахання шчырэй!

На вуліцы Мурза
Яхімаў брахаў,
І стражнік пасвістваў,
Нагайкай махаў.

Я-ж быў шчаслівейшы
На свеце батрак,
Ішоў, не баяўся
„Шнуроў“ і сабак.

Ці помніш ты, Ганна,
Той светлы мамэнт,
Як граў раз на дудцы
Нябожчык Вінцэнт?

1907 г.

НАША ДОЛЯ

Наша доля нас не знае,
Жыцце наша—ноч і цьма.
Улетку жар нас данімае,
Цісне холадам зіма.

Не красуе наша ніва,
Луг не цешыць нам вачэй.
Гне к зямлі нас праца жыва
Гоніць ў могілкі дзяцей.

Наша жыцце невясёла...
Ноч і цьма на нас ляглі.
Нашы хаты, вёскі, сёлы
Сівым мохам абраслі.

Нашы слёзы нешчыслёны,
З нас крывавы льецца пот...
Люд забіты, люд хрышчоны,
Абяздолены народ!..

* * *

— Што, брат Грышка: папраўляйся—
Чутка ёсць—зямлі дадуць.
Не хварай, брат, падымайся
Ды ачуньвай як-нібудзь.
— Эх, Мікола: што тут цешыць?
І стары, а як дзіця:
Не, не будзе нам жыцця,
Як паноў не перавешаць.

1907 г.

УДОВІНА ХАТА

З краю вёскі сірацінкай
Заняпала хата.
Тут не ладзяць вечарынак,
Не прадуць дзяўчата.

Спыхнелі броўны ў сценах,
Вырас мох на стрэсе.
Сыра ў хаце, пуста ў сенях,
Глуха, як у лесе.

Прытуліўся хлеўчык збоку,
Як дзіця да маткі.
Смутна сэрцу, нудна воку,
Як зірнеш на хатку.

Шыбы ў вокнах перабіты,
Як-бы ў пераплёце,
Каля ганка дол парыты,
Збан, гаршчок на плоце.

Доля гэты кут мінае,
Гора тут пануе,
Тут кабета маладая
З дзеткамі гаруе.

Рве без жалю вецер стрэху,—
Цяжка без мужчыны!
Не чуто тут спеву, смеху—
Тут удоўка гіне...

1908 г.

ПАХАВАННЕ

Чую звон я нудны,
Рэдкі, невясёлы.
Дзень сягоння будны,
Не святкуюць сёлы.

Чую прычитанне,
Чую плач я нечы,
Скончыўся заранне
Век твой, чалавеча.

Вось труну я бачу,
Кучка йдзе народу.
Колькі жалю, плачу!
Жонцы мужа шкода,

Мужа маладога,
Добрага Рыгора,
І сабе у бога
Просіць смерці з гора.

Сёстры плачуць горка
Буйнымі слязамі:
„Ой, Рыгор, Рыгорка!
Што зрабіў ты з намі?“

Двое дзетак з краю—
Бедныя сіроткі
Цяжка будзе, знаю,
Вам, мае блазоткі!

Ззаду дзед сагнуўся—
Нудна, жаль старому.

Падышоў, вярнуўся
Скора поп дадому.

О, мой братка родны!
Ой, мужык ты бедны!
Ўсё жыццё галодны,
Худы, чорны, бледны.

Хто табе уважыць?
Хто паспагадае?
Сушыць доля, пражыць,
Гне, не аглядае.

Біўся ты, як рыба,
Часу ты не ўседзіш...
У зямельцы хіба
Шчасце ты угледзіш.

А памёр—ні знаку,
Звон адзін пазвоніць,
У яму, небараку,
Кінуць, пахароняць...

Смутна і ціхутка...
Могілка з крыжамі.
Круцяцца блізютка
Галкі над палямі.

Жаль скаваў мне грудзі,
І нуда напала...
Каб вы зналі, людзі,
Як мне цяжка стала!

1908 г.

МУЖЫК

Я—мужычы сынок.
Ні двара, ні кала!
Поле—жоўты пясок,
Хата ў землю ўвайшла.

Не жыву, а гнію,
Прападаю, як мыш,—
Глянь на долю маю,
Глянь на цяжкі мой крыж!

Я балоты сушу,
Надрываю живот,
Я за бесцэн кашу,
Рыю землю, як крот.

Ўсе вуглы і куты
Сваім целаў я змеў,
Ссек і лес і кусты
І дарогі правёў.

Ды не езджу па іх,
А хаджу пехатой
У рваных ботах старых,
Часцей босай нагой.

Збудаваў я палац,
Многа фабрык, мастоў.
Сам-жа голы, як бац—
Пары дзве рызманоў.

Пад аконнем не раз
Я з мяшэчкам хадзіў,

Міласціны у вас
Хрыстом богам прасіў.

Мяне мочыць раса,
Мяне сонца пячэ,
А у песнях маіх
Сляза ціха цячэ.

Я па свеце хадзіў,
Косці ўсюды занёс,
Я на землю праліў
Многа слёз, многа слёз.

То не дуб у бары
Заскрыпеў, застагнаў—
Гэта я без пары
Богу душу аддаў.

Нудна звоняць званы,
То мацней, то замруць.
Адзін дзяк ля труны—
Гэта гроб мой нясуць.

На магілцы маёй
Крыж трухлявы стаіць,
А над прахам касцей
Вольны вецер шуміць.

Я—мужычы сыноч,
Я не маю дарог.
Мая шолка—шыноч,
Маё жыцце—астрог.

1908 г.

ВЁСКА

Цесна збіты нашы хаты,
Як авечкі ў летні жар,—
Для агню тут корм багаты,
Як укінецца пажар.

Хлеўчык, пограб і гуменцы
Пад адзін зліліся плех,
Трэскі ўсаджаны ў акенцы,
Замест шкла—радняны мех.

Загародка пад аконнем,
Блісне кветка дзе-ні-дзе.
Зеллем глушыцца, драсённем
Мак, цыбулька на градзе.

Зелянеюць два-тры клёны,
Гляне ліпа дзе з за хат,
Дзе-ні-дзе садок зялёны,
Нізкіх вішань чэзлы рад.

Граблі, сані пад страхою,
Колы, сошка, барана,
Қол з хваёваю мятлою
Ўбіты ў дол каля акна.

Многа тут гразі ў нягоду,
Многа пылу ў летні жар.
Тут дабра не бачыць зроду,
Тут марнее гаспадар.

Тут нуда жыве людская,
Прыпынілась гора тут,
Смерць дзяцей, хвароба злая
Тут знайшлі прытульны кут.

1908 г.

НАША СЯЛО

Між узгоркаў над ракою
Выглядае сіратою
Наша беднае сяло.
Убраў стрэхі мох калматы
Набок скрыўленыя хаты,
Як-бы ў дол яно ўвайшло.

І зліліся ў плех будынкi,
У шыбы ўсаджаны лучынкi,
Ці анучак цэлы жмут.
Спарахнела наша школа,
Згніў паркан увесь наўкола—
Школка горбіцца, як склют.

Збоку вербачкі крывыя,
Бы кабецінкi старыя,
Нуднай кучкаю стаяць.
Нёман ногі ім змывае,
Вецер голькі іх люляе,
Лісці жаласна шумяць.

На прыгорку ў аддаленні
Насып, крушнямі каменне,
Смутна крыжыкі стаяць.
А ўнізе пад іх нагамі,
Спаласканыя слязамі,
Косці родныя ляжаць.

Плачуць ветры над магілай,
З песняй нуднай і пастылай
Пралятаючы у даль.
Як успомніш кут свой родны,
Кут закінуты, галодны,
Сцісне сэрца горкі жаль.

1908 г.

л 8001

ЖЫТА

Неспакойна зашумела
Маладое жыта
І штось боязна шапоча
Ды няўцямна-скрыта.

І калоссе многазначна
Клоніць, гне галовы,
Нібы іх чым устрывожыў
Душны дзень ліпнёвы.

І гамоняць ды гамоняць
З срэбранай саломкай,
І шумяць, шумяць загоны
Сцішанай гамонкай.

Што варожыш ты нам, жыта,
Гнешся траўкай ніцай?
Ці бяду ты прачуваеш,
Подых навальніцы?

Неба з захаду цямнее,
Крые даль смугою.
Шэпча жыта, нібы стогне
Здушанай тугою.

„Што-то будзе? Што-то будзе?“
Шэпча ў полі жыта.
Цісне хмара, хмара-цемра,
Гром гудзе сярдзіта.

Ідзі ў чыстае ты поле,
Градавая хмара!
І злітуйся над жытамі—
Над сялянскім дарам!

1909 г.

РОДНЫЯ ПЕСНІ

Вісне скарга уздоўж Нёмна,
Беларусі сына.
Як ты бедна, як ты цёмна,
Родная краіна!

Збіты ў кучу твае вёскі,
Стрэхі ў дол уходзяць.
Смутнай песні адгалоскі
Лес, курганы родзяць.

Крыж збуцвелы, знак пакуты,
Тут і там чарнее.
Даль паўнютка ціхай смуты—
Жаль на душу вее!

Ўсё ў табе, мой родны краю,
Апавіта горам:
І той вецер, што дзьме з гаю,
Што шуміць над борам;

Тыя песні, што на полі
Жнеі запяваюць,
Тыя думкі, што да болю
Сэрца калыхаюць.

Ва мне-ж смутак, гора гэта
Водгулле знаходзіць,
Сэрца ж жалем абагрэта,
Песні смутку родзіць.

Няхай плачам у тэй далі
Песня разальецца,
Каб усе на свеце зналі,
Як нам тут жывецца.

1909 г.

РОЛЬНІК

Цёплы вечар. Ціха ўсюды.
На заходзе сонца.
Хмаркі заход чуць заслалі
Тонкім валаконцам.
Ззяюць хмаркі ў пазалоце,
Пожарам палаюць.
За гарою ціха ціха
Песні заміраюць.
Вышаў рольнік з хаты ў поле
Ды па межах ходзіць,
Каб пабачыць сваім вокам,
Як бог жыта родзіць.
Твар сур'ёзны ў селяніна,
Важны, задуменны,
Ходзіць, рукі залажыўшы
За той пас раменны.
Леглі гожымі радамі
Вузкія загоны,
Апранула зямля-матка
Кажушок зялёны.
Густа жыта маладое
Поле ўсё акрыла,
Лапушное, сакаўное—
Проста глянуць міла.
Сям там колас раскрывае
Свой пучок зялёны,
Дзе-ні-дзе ўжо яго вусік
Блісне на загонах.
Селянін глядзіць з уцехай,
Ходзячы ў тым дару...
Так ні поп, ні ксёндз не ходзяць
Пры сваім алтару.

ЖНІВО

(Сялянскім жанчынам)

Рэдкае збожжа, травы палавіна,
Колас не гнецца зярном да зямлі.
Знаць, нешчасліва была та часіна,
Як кідалі зерні сяўцы па раллі.

Вышлі на поле, вось, жнеі з сярпамі,
У лапцях лазовых, а хто без лапцей,
Ніва пустымі шуміць каласамі,
Ніва не цешыць жаночых вачэй.

Цяжка ўздыхнуўшы, збанкі пастаўлялі,
Клункі на межы паклалі жанкі.
Бабы старыя свой твар пажагналі,
Моўчкі за працу ўзяліся дзяўкі.

Горача ў полі. Эх, жар дакучае.
Праца марудна, бясконца цяжка!
Спіну і плечы ім боль адбірае,
Аж дзервянее у жнеек рука.

Збэрсана жыта, чапляецца колас,
Жменя нажата, разгнецца жняя,
Жыта паложыць на скручаны пояс...
Цяжкая, жнейка, работа твая!

Ціха на полі у поўдзень гарачы!
Хоць-бы дзе кусціка рэдзенькі цень.
Толькі ў калысцы плач чуеш дзіцячы,
Толькі над вухам звініць авадзень...

ПЕСНЯ НАД КАЛЫСКОЙ

Аа-аа, мой сынок!
Аа-аа, мілы!
Не крычы, не плач: дарэмна
Ты патраціш сілы;

А без сілы, мой сынок,
Жыць на свеце трудна...
Ой, ты, вецер, не шумі,
Не спявай так нудна!

Спаць Міхаську не даеш...
Спі, мой сын маленькі!
Я цябе пакалышу—
Ай, люлі-люленькі!

Што цябе чакае, сын?
Што твая за доля?
Можа й ты пот будзеш ліць
У чужое поле?..

Будзеш ўлетку ты хадзіць
На платы, на згоны,
З Коўны матцы прынясеш
Хоць гарсэт чырвоны...

А мо' ў школку пойдзеш ты,
Будзеш чалавекам—
Без навукі цяжка жыць
Гэтым трудным векам.

Кінеш матку, па чужых
Ты па людзях пойдзеш,
І на шчасце нападзеш,
Долю сваю знойдзеш.

Їспомніш матку ты сваю,
Як цябе люляла,
Як табе я ў ноч не раз
Песенькі спявала.

Ї гасцінца мне прышлеш,
Не забудзеш маткі.
Вось усцешуся тады,
Аж запляшчу ў ладкі!..

Аа-аа, мой сынок!
Люлі, люлі, мілы!
Ой, не плач ты, не крычы,
Набірайся сілы!

1909 г.

ЗА ПАДАТКІ

Колькі ўжо раз за падаткі
Стараста пужае!
Ох, няхай іх! горка з імі,
Хто таго не знае!

Аж тут пісар прязджае
Разам з старшынёю...
Ой, нічога-ж не парадзіш
З горкаю бядою!

— Пачакайце, калі ласка! —
І—бух ім у ногі!
А назаўтра я Красульку
Пацягну за рогі.

Зарыкала так жалобна
Бедная жывёла,
І мне сэрца гэтым рыкам,
Як нажом, парола.

Жонка плача, лемантуе...
Гэтак па дзіцяці,
За труною йдучы, плача
Хіба толькі маці...

Я йшоў збоку, і здушылі
Горла мне залозы.
Ў поле вышаў — паліліся
З вачэй самі слёзы.

1909 г.

ДОЛЯ БАТРАЧКІ

Маці ў службу выпраўляе
Родную дзяціну,
Выпраўляючы, хавае
Горкую слязіну.

— Будзь паслушная, дачушка,—
Навучае матка:
— Дагаджай чужым ты, служка,
Ды цярпі, дзіцятка!

Не адзін раз твае вочкі
Заплавуць слязою.
Твая доля цямней ночкі—
Цяжка быць слугою!

Бо не ўважыць чужаніца
Ручак тваіх белых,
Поту выльецца крыніца
З шчочак загарэлых.

Ўстанеш летам раней зоркі,
Пойдзеш перша ў поле...
Ох, дачушка, хлеб твой горкі,
Горка твая доля!

Маці дочку разважае,
Сябе цешыць стара,
Жаль да сэрца падступае,
Як чорная хмара.

Вось дзяўчына ўжо гатова,
Пакідае хатку.

— Ну, матулька, будзь здарова!—
І цалуе матку.

— Ну, бывай!..—І не ўтрывала
Бедная матуля.
Жаль слязамі ёй прарвала,
Твар да дочки туліць.

Вышла маці ўслед за ёю,
Стала ля парогу
І, падпершы твар рукою,
Зорыць на дарогу.

На дарогу-пуцявіну—
Там яе Гануля—
Ды за слёзкаю слязіну
Роніць-лье матуля.

Доўга матка так глядзела,
Дочку праваджала,
Покі хустка яе бела
З вочак не прапала.

1909 г.

У ШКОЛКУ

Ярка на камінку
Смольны корч палае,
Бацька на калодцы
Лапці выплятае.

Латае халацік
На услоне матка:
У школку заўтра пойдзе
Їх сыноч Ігнатка!

Сын васьмігадовы
Корчык падкладае,
З бацькавай работы
Вочак не спускае.

Светлая галоўка
Мыслямі занята,
Многа ўсякіх думак
У вачох Ігната!

— Ну, Ігнат, глядзі, брат,
Не дурэй, вучыся.
Годзе жыць без дзела—
За буквар вазьміся!

Будзь старанным, сынку,—
Станеш чалавекам,
Будзеш ты чытаць нам,
Цемнікам, няўмекам,

Што у кнігах пішуць,
Што мы ў свеце значым,

Бо мы самі цёмны,
Свету мы не бачым.

Слухай, што настаўнік
Гаварыць там будзе
Пра навуку, кнігі
І аб цёмным людзе.

А старанны будзеш,
Да навукі здатны,—
Я прадам кароўку
І кажух астатні,—

Далей йдзі ў навуку,
Толькі, брат, вучыся.
Дый глядзі-ж, сыночак,
Шчыранька вазьміся!

На гульню пустую
Плюнь, махні рукою,
Каб і я і маці
Цешылісь табою.—

На казанне бацькі
Адказаў Ігнатка:
„Буду я вучыцца,
Як ты кажаш, татка!“

А як спаць улёгся,
Думкі мімаволі
Гаманілі ў сненні
Хлопчыку аб школе.

1909 г.

СЯЛЯНСКАЯ РАДА

Кончан дзень. За стол паселі—
Дужая сямейка!
Незайздросная патрава:
Бульба ды куцейка.

Павячэраўшы, мужчыны
Люлькі закурылі
І аб справах аб сялянскіх
Усе загаварылі.

Даў вясну бог, а з вясною
Праца надыходзіць:
Гэта праца іх галовам
Думак шмат наводзіць.

Поля мала ды і тое
Хоць-бы ў адным месцы,
А то—дзе яно? за светам,
Гною не падвезці,

Ні ўзараць у сваю пору,—
Так і прападае,
А пасееш—няма толку,
Што-ж, зямля пустая!

— Я казаў-бы,—пачынае
Дзед, абросшы мохам:—
Картаплянішча ад лесу
Высеяць гарохам.

— Ну але, і я так думаў,
І там больш зацішку,—
Падтрымаў старога дзеда
Сын жанаты, Грышка.

— А Асінке ад дарогі
Трэба заскародзіць:
Пад пагоду, як патрапіш,
Можа грэчка ўродзіць.

— Ну, якая ўжо там грэчка!—
Брат малодшы кажа:—
Ветрам выдзьме! Не паспеўшы,
Уся на пні паляжа.

— Хоць мякіна свінням будзе,
Подсціл, корм каровам.—
На хвілінку гоман сціхнуў,
Думаюць галовы.

— А для льну пакінуць можа,—
Голас гаспадыні:—
Два загончыкі ў Навозах,
Або пры лагчыне.

— Для льну месца там падобна,
Толькі трэба гною.

— Ну, а з пусткаю што будзе?
Сеяць ярыною?

Ці ў папар на лета пусцім,—
Грышкаў брат пытае.

— Пэўна-ж так. Хай у папары
Лета пагуляе...

Зацягнулася далёка
Гэта іх гаворка,
І як розум ні павернеш,
Усюды выдзе спорка:

Там пясок і камяніца—
Кепска для ячменя:
На адну кальвінку збожжа
Зелля больш, як жменя.

Там занізка, дождж размые,
І зямля сцаглее,
Гам высока, сонца спаліць,
Без пары саспее.

А дзе-б можна што пасеяць
На якім загоне,
Дык там куры падрасуюць,
Паталочаць коні!

Эх, вясенька галадненька!
Каб ты толькі знала,
Колькі думак селяніну
Нанясла, нагнала!

1909 г.

МУЖЫК

Я—мужык, бядак пахілы.
Усе ўшчуваюць мужыка.
Цягнуць кроў з яго і жылы,
Надрываюць яго сілы,
Ў мазалёх яго рука.

Я—мужык, я—сын пакуты,
На мякіне вырас я,
Гічанамі пуза ўздута,
Ногі ў лапцікі абуты,
Бедна вопратка мая.

Я—мужык, я—сын бядоты.
Недаем і недасплю,
Гнусь пад цяжарам работы,
Дзень працую за два злоты,
Здзекі ўсякія цярплю.

Я—мужык, не чую звону,
Толькі-ж есць мяне чарвяк:
Ці не брэша поп з амбону
Што цару бог даў карону?
Ой, не, мусібыць, не такі!

Я—мужык, а гонар маю.
Гнуса, але да пары.
Я маўчу, маўчу, трываю,
Але скоро загукаю:
„Стрэльбы, хлопчыкі, бяры!“

1909 г.

НА АДЗІНОЦЕ

Між глыбокіх снягоў,
Дзе лес глуха шуміць,
Ціхі дом леснікоў
Адзінока стаіць.

Воўчым вокам акно
У цемры ночы блішчыць.
Дзеці леглі даўно,
Толькі маці не спіць,

Смыча нітку яна,
Усё кудзельку прадзе.
Глухата, цішыня,
Толькі вецер гудзе,

Завывае, бы звер.
Стогне вяз над страхой.
Страшна ў лесе цяпер,
Сцішна ў хаце дной.

Ды прывыкла яна
Да поўночы сядзець
І скрозь шыбы акна
Ночцы ў вочы глядзець.

А ў тым коміне зноў
Вецер песню пачаў,
Вось ён глуха завёў,
Застагнаў, забурчаў...

— Мама! страшна мне тут,
Я баюся адзін:
Унь варушыцца жмут
На ашэстку аўчын.—

Сын малы, Василѣк,
Кліча матку к сабе.
— Бог з табою, сынок:
То здалося табе!

Не пужайся, дурны:
То аўчынкi вісяць.
Нежывыя яны
І не могуць чапаць.

— Мама! сядзь ідзі тут...
Што так страшна гудзе?—
Ставіць прасніцу ў кут,
К сыну матка ідзе.

— Мама! чуеш—во во!
Хтось па даху пабег!
Гэта злодзей ці хто?
— Не, сынок:—гэта снег!

— А што трэба яму?
Чаго ўзлез ён на дах?
Ці ён грозіць каму,
Ці спужаў яго страх?

— Ой, блазнота мая,
Ну-ж з цябе і смяляк!
Чаго думка твая
Устрывожана так?

Гэта-ж вецер, сынок.

— Ён жывы, ці які?
— Ды не, мой галубок!
Гэта—подых такі.

— А што робіць ён?
— Хто?
— Ну, той подых! скажы!
— Нямаведама што
Ты гаворыш!.. Ляжы.

Василѣк замаўчаў,
Нерухліва ляжыць,
Мусіць думаць пачаў,
Чаго вецер шуміць.

А ён, нібы той звер,
Плача, вые, гудзе.
— А дзе тата цяпер?
Чаму доўга не йдзе?

Не баіцца адзін
Ён па ночы хадзіць!
— Тата дужы, мой сын!
За плячыма вісіць

Стрэльба, нож пры баку,
Дык баяцца чаго?
Кепска будзе ваўку,
Калі чэпіць яго!..

— Мама! праўда ці лгуць,
Што маленькіх дзяток
Жабракам аддаюць
Замест хлеба ў мяшок?

— Не, няпраўда, сыноч!
Гэта байку сплялі,
Проста страшаць дзяток,
Каб паслушны былі.

Зноў заціх Васілёк
І пытаць перастаў,
Зноў яго разумок
Варушыцца пачаў.

Ціха ў хатцы малой,
Смутна лямпа гарыць.
Бор стары за сцяной
Усё шуміць ды шуміць.

1901 г.

У НОЧЫ

Над калыскай матка
Ночку каратае,
Хворага сыночка
Цешыць, забаўляе.

На цвічку павешан
Начнічок убогі.
Зазірае ў вокны
Месячык двурогі.

Карагоды зорак
Угары мігаюць,
На зямлі сняжынкі
Сінім блескам ззяюць.

Так спакойна ўсюды,
І такая ціша!
Хворае дзіцятка
Так няроўна дыша!

Забівае кашаль,
Не дае спакою.
Спі, маё дзіцятка!
Спі, маё любое!

Не пужайся, мілы!
Бог святы з табою...
Вон пайшоў ты з хаты,
Сівы дзед з кульбою!

Унь пайшоў дзед сівы,
Крывіцца і плача...
Уцякай адгэтуль,
Уцякай, бядача!

Ось які дзед гэты—
Думаў напалохаць!
Будзе-ж усю ночку
На марозе вохаць!

А не хадзі ў хату,
А не лезь сляпіцай!..
Плач цяпер і мерзні
Ды не будзь дурніцай...

О, Пятрусь мой цаца!
Любім мы Пятруся:
Любіць яго тата,
Любіць і матуся.

Купіць тата Пётру
Боцікі на ножкі,
Пойдзе мой сыночак
Пракладаць дарожкі!

Новую кашульку
Я табе пашыю,
У вадзіцы цёплай
Чысценька памыю.

Будзеш ты харошы!
Цётка не пазнае
„А чый гэта хлопчык?“—
Дзядзька запытае.

Ўсе дзівіцца стануць
І хваліць Пятруся.
— Гэта—я,—ты скажаш:—
Я—сыноч Габрусяў...

Поўнач пракрычалі
Пеўні з хаты ў хату,
Ўсё курыць газніцы
Блеск падслепаваты.

Змучана кабета
Мацярынскім горам,
Галаву схіліла
Над сыночкам хворым,

І калыша сына,
Страхі адганяе,
А самой ёй сэрца
Нешта есць-сціскае.

1910 г.

МАЦЬСЬКАЯ ГОРА

У сэрцы ў норах
У вольным вяртанні
Імем бацькаў
Мяці ўно доры.

Сіма і Сяра
Старыя ворагі
Імем бацькаў
Мяці ўно доры.

Ім нішто не будзе
Дарова вяртанні
Імем бацькаў
Мяці ўно доры.

Імем бацькаў
Жае іх вянкі
Імем бацькаў
Мяці ўно доры.

Імем бацькаў
Свакі і дружкі
Імем бацькаў
Мяці ўно доры.

Імем бацькаў
Свакі не даны
Імем бацькаў
Мяці ўно доры.

1910 г.

МАЦЕРЫНА ГОРА

За сялом у полі,
У жоўценькім пясочку,
Пахавала маці
Маладую дочку.

Знікла яе радасць—
Старасці апора,
І няма уцехі
У мацярынскім горы.

Ёй ніхто не верне
Дарагой дачушкі.
Плачуць па дзяўчыне
Сваякі і дружкі.

Плача па ёй мілы,
Жаль яго вялікі,
Гора-ж яго сціхне,
Змоўкнуць сэрца крыкі.

Ганначку забудуць
Сваякі і дружкі,
Не забудзе маці
Роднае дачушкі.

Не загояць часы
Сэрца яе раны,
Сама ляжа маці
З імі ў гроб драўляны.

1910 г.

X

СЯЛЯНСКАЯ ДОЛЯ

Ты памрэш, цябе не будзе,
Пахаваюць труп на грудзе,
Ураніўшы колькі слёз.

Над гарбом зямлі пастылай,
Над прасцецкаю магілай
Пара вырасце бяроз.

Пры дарозе на кургане
Толькі крыжам болей стане,
Лішнім прыкладам ў нагах.

Цяжкі камень сцісне грудзі,
І забудуць скоро людзі,
Чый пакоіцца тут прах.

1910 г

ЗАБЫТАЯ МАГІЛА

Адно захована названне
Магілы ў полі на гары,
На тым закінутым кургане,
Дзе веюць вольныя вятры.

Нічога часы не схавалі:
Згнілі, зваліліся крыжы,
З пліты каменнай спаласкалі
І напіс летнія дажджы.

А тут пачыла жыццё нейча,
І ў ім пахован цэлы свет...
Як дым, жыццё ты чалавеча:
Дыхнуў віхор—і згінуў след.

1910 г.

ПАСТУШОК

Блеск гарачы слепіць вочы,
Душна ў лесе і ў палёх.
За гавядай аж да ночы
Зранку прышчыцца Цімох.

Эх, нялёгка за скацінкай!
Годам сцягнецца дзянёк.
Нецярпліва жджэ хлапчынка,
Ды не скоро вечарок.

Торба з хлебам за плячыма,
Высах-выпетрыў хлябок.
Мерыць цень не раз вачыма,
Лічыць крокі пастушок.

А на полі нікагутка,
Толькі ён адзін, як пень,
Толькі больш наводзіць смутку
Звонам крылляў авадзень.

1910 г.

НА РЭЧЦЫ ЗІМОЮ

Не сядзіцца ў хаце
Хлопчыку малому:
Кліча яго рэчка,
Цягнуць санкі з дому...

Хочацца Алесю
Выйсці на двор з хаты,
Ўзяць з сабой сякерку
Ды ў той лес кашлаты,

Стукнуць па дзярвяках
З-за пляча абухам
І глядзець, як сыпне
Снег халодным пухам;

Як стаяць над рэчкай
Хвоі і яліны,
Як ім снег халодны
Нахіліў галіны.

—Мамачка-галубка!—
Просіць ён так міла:—
Можа-б ты на рэчку
Пагуляць пусціла?

Я не буду доўга,
Зараз-жа вярнуся.
Трошачкі на рэчцы
Ў санках паважуся.

—Ну, ідзі пабегай,
Толькі апраніся
Ды глядзі, ў палонку,
Сынку, не ўваліся.

Радасць і раздолле
Хлопчыку малому,
І не пазайздросціць
Ён цяпер нікому!

На плячо—сякерку,
Саначкі—у руку,
Хлеба ўзяў кусочак.
—Цюцікі!—свіснуў Жуку.

Пад скарынкай лёду
Тут-жа каля хаты
Працякала рэчка
Скрозь лясныя шаты.

Побач тэй рачулкі
Кучы буралому,
І застыла рэчка
Мёртва, нерухома.

Моцна яе грудзі
Маразамі скуты,
І аковы лёду
Сярод рэчкі ўздуты.

Ціснецца вадзіца,
Не знаходзіць ходу
І не мае сілы
Скінуць глызы лёду.

На рачулцы ў лесе
Меў Алесь забаву.
Ну-ж, і пацяшаўся
Хлопчык тут на славу!

Эх, ты, лёд-гвалтоўнікі
Што ты вытвараеш?
Ты нашто вадзіцу
Крыўдзіш і ўсчуваеш?

Бедненькай, ёй цёмна,
Цесна пад табою.
Хай-жа пагамоніць
Мілая са мною!

Дам ёй ход, галубцы,
Каб на свет зірнула!—
І яго сякерка
Скрытна секанула.

Звякае тапорык,
Глуха стук нясецца.
Раптам клуб вадзіцы
З-пада дна ўзаўецца.

Коцьць поўзверх лёду,
Іней падымае
Ды такую-ж казку,
Байку хлопцу бае!

Слухае хлапчынка
Гэты сказ нязнаны,
Спеў, нікім ад веку
Ў лесе нечуваны.

То яму здаецца
Дудак хор далёкі,
То птушыны ў небе
Голас адзінокі.

На душы так ціха;
Ціха і нейк млосна,
І спявае ў сэрцы
Спеў той сугалосна.

Гэты спеў дзівосны
Чары навявае
І такія казкі
Слаўныя складае!

І ад гэтай песні
Вее дабратаю,
Радасцю і шчасцем,
Мілаю вясною.

Ад тэй песні-казкі
Трудна адарвацца,
І ёй струны сэрца
Хочуць адклікацца.

1910 г.

АГЛЯД ЗЯМЛІ

Сцісла, мяркоўна жыў Янка Жыгала
І грошы патрошкі збіраў.
Даўно яму думка у сэрца запала,
І думцы ён гэтай даўно патураў.
Выедзе ў поле ён з конікам сівым
Ці пойдзе з касою касіць,—
Любая думачка зданнем шчаслівым
І сонейкам ясным блішчыць.
Дома таксама. Бывала у свята
Аб думцы тэй мову зачне.
Жыгалу у руку гаворыць Агата,
І ў вочы лагодна зірне.
А думаў Жыгала аб тым, каб зямелькі
Ну, хоць дзе шматочак купіць.
Бо дома бядота, і сціск паўстаў велькі,
І не з чаго стала тут жыць.
І жыў, прыслухоўваўся Янка Жыгала,
Як, дзе прадаецца зямля,
І купля якія выгоды казалі,
Як там ураджайна ралля.
Былі у Жыгалы сябры—гаспадары.
Адны у іх думкі былі,
І ў сэрцы насілі аднакія мары—
Дабіцца, разжыцца зямлі.
Збяруцца, бывала, і люлькі закураць
І так углыбцяца ў размовы яны,
Што лбы свае зморшчаць і бровы нахмураць,
Калі ў чым запынкі відны.
І вось раз вясною, пад Яна, здаецца,
Гаворыць Жыгала сябром:
— Чуў я, мужчыны,—зямля прадаецца,
А разам з зямлёю і дом.

А ёсць там і паша, і рэчка блізютка.
 І лесу кавалак ёсць там.
 От-бы абладзіць, не ведалі-б смутку,
 Была-б і выгода і хлеб быў-бы нам.
 — То дзіва, што быў-бы—ўздыхае Гаўрыла,
 Аб кіпець тэй люлькай б'ючы:—
 Абсталявацца-б і жыў-бы, што міла,
 Не гэтак, як тут жывучы.
 І доўга пра землю яны гаварылі,
 Гарэлі іх вочы агнём.
 Здавалася ўжо ім, што землю купілі,
 І новы пастроілі дом.
 І кожны з іх садзік ужо быццам мае,
 І гумны іх хлеба паўны.
 — Што-ж? сходзім, пабачым, хай бог памагае—
 Да згоды прыходзяць яны.

* * *

Ходзяць па полі ў раздум'і мужчыны,
 Паперадзе з стрэльбай ляснік.
 Іх твары сур'ёзны, і важны іх міны,
 Ды вырвецца часам тут крык:
 — Ото, брат, раўніна і вокам не скінеш,
 А глеба глядзі—як тварог!
 Што за зямелька, брат! купіш, не згінеш,
 Асесца-б тут госпад памог.—
 І кіем Жыгала зямлю калупае,
 Да долу прыгнуўшыся ўвесць.
 А чорную грудку ў руках расцірае
 І нюхае землю Алесь.
 А трэці, Гаўрыла, мужык барадаты,
 Абводзіць вачыма ўсю даль.
 Так радуе сэрца ім грунт той багаты—
 Раствацца з зямлёю ім жаль.
 Ляснік-жа паказвае ўсе ім граніцы
 І з жарам гаворыць такім:
 — О, лес тут прыўдалы! грыбоў і суніцы
 І ягады ўсякай у ім.
 І рэчка пад бокам, і процьма ў ёй рыбы,
 Тут рай, ягамосці, ды ўсё!

Вось гляньце, мужчыны, якія сядзібы!..
О, добрае будзе жыццё!
Мужчыны ў палоне, і сэрца ў іх млее,
Здаецца-б, дадому не йшоў,
Бо шчаснем, багаццем куток гэты вее,
Як любя між гэтых дубоў!
Абходзяць, любуюць зямельку мужчыны,
І сэрца ў іх б'ецца гарыць...
Вось так на каханку, красуню-дзяўчыну
Хіба толькі хлопец глядзіць.

1910 г.

ПЕРШЫ ЗАРАБОТАК

ДОМА

— Ну, Алесь брат,—за абедам
Кажа бацька сыну:—
Годзе бегачь дармаедам,
Красці садавіну,
Таптаць сцежкі ў агароды,
Рэзацца па хаце.
Ты ўжо ўходзіш, брат, у годы—
Колькі яму, маці?
Роднай матцы сэрца ў грудзях
Злёгка затраслося.
„Ці не хоча аддаць ў людзі?“
У думках праняслося.
Сам Алесь сямігадовы,
Як ліст, скалануўся,
Бо ў тэй бацькавай прамове
Страх яму пачуўся.
Апусціў ён нізка вочкі,
Глыбей ў кут падаўся.
— Ну, што сніхнуў, як у прочкі
Ты ад нас сабраўся?—
— Дай хоць з’есці, адчапіся!
Вось прыстаў к дзіцяці!
Еж, Алеська, не журыся!—
Не ўцярпела маці:
Пойме гутарку якую,
Чуць за хлеб узяўся.
— Няхай есць, ці-ж я шкадую?—
Бацька адазваўся:—
Еж, Алесь, чаго надзьмуўся
Ты, як мыш на крупы?

Ці ад ночы не ачнуўся!
Расплюшч свае лупы!
Глянь у вочы мне! смялее!
Во, такі малайчына!
Еж, бо крупнік адубее,—
Кажа ён да сына.
Паабедалі з бядою,
Спаражнілі місы.
Абцёр бацька вус рукою,
Твар і лоб свой лысы.
— Ну, дык вось што—чуеш, хлопча?—
Годзе так бадзяцца—
Няхай качка цябе стопча—
Трэба чым заняцца.
Згодзен пасвіць ты ўсё лета
У Курганох каровы?
Шэсьць рублёў даюць за гэта
Ды халацік новы.
— Ой, няхай-бы пабыў дома!—
Зноў гаворыць матка:—
Ну, куды ён, мал, вядома,
Рана пасвіць стадка,
Толькі высагне у лыка,
Нябось, пасвіць—мука!
— Ат! патрапіць—невяліка
Гэтая навука!
Будзеш пасвіць?—Тут у сына
Бацька запытаўся.
— Ото дзіва!—Малайчына:
Я не ашукаўся.
Ты ў мяне хлапец рахманы,
Вось люблю за гэта!
Працаваць вучыся з рана,
У маладыя леты.

ПЕРАД ВЫПРАЎКАЙ

У Алеся думак многа,
Ды ўсе думкі новы.
Твар сур'ёзны, бы ў старога,
Нахмураны бровы.

Кінуў ён гульню з сябрамі—
Трэба дбаць на хату.
Памагаць ён будзе маме,
Бацьку, сёстрам, брату.
Цяпер бацька адзін б'ецца
З ранку аж да ночы,
Так працуе, што пот льецца,
Лезуць на лоб вочы.
Гэтак сама адна маці,
Праўда, дасціпная—
Адна ў полі, адна ў хаце,
Корміць, абмывае.
Мала з дзевак дапамогі—
Драбязя ўсё, дзеці!
Сам ён толькі, дзякуй богу,
Жыць здужае ў свеце.
Без падмогі, сам сабою:
Ён—дзяцюк, хлапчына—
Носіць ён вядро з вадою,
Як стары мужчына!

Потым думкі непрыметна
Далей залятаюць—

Чужаніцы непрыветна
З Курганоў мігаюць.
Матка страху наказала
Пра жыццё з чужымі,
Як Алеся навучала,
Каб ужыцца з імі.

— Трэба змоўчыць, хоць, часамі
Скрыўдзяць, або ўсчуюць,
Хоць нядобрымі славамі
Злосна пажартуюць.
Будзь паслушны і цярплівы,
Не лазь у гароды,
Не марнуй ты людзям нівы,
Не рабі ім шкоды...

Адным словам, страх нагнала
На Алеся матка,
І так міла яму стала
Родная іх хатка!
Ды нічога не парадзіш,

Калі служба трэба,
Калі беднасць, як паглядзіш,
Сама просіць хлеба.
Дый Курганы не за морам—
Восем вёрст ад дому,
Над ракою за тым борам,—
Месцы ўсе знаёмы.

Так хлапчынка разважае,
З думкамі гамоніць,
Дух надзеяю ўздымае
І трывогу гоніць.
У вузельчык вось увязан
Скарб яго убогі,
Станік тонкі падпяразан—
Ждзэ Алесь дарогі.
Моцна-ж сэрца забалела,
Як ён вышаў з хаты,
Але плакаць не пасмела,
Бо йшоў збоку тата.

У ЧУЖЫХ

— Добры дзень вам, ягамосці!
— Добры дзень!.. сядайце.
— Ну, вось я прывёў і госця.
Мал ён,—выбачайце.
— Э, нічога, акрыяе,
Дый ён хлопец слушны.
Гадкоў з восем, мусіць, мае?
— Сем у „дзень задушны“¹.
У куточку прыхіліўся
Ціха каля лавы
І на ўсё Алесь дзівіўся,
Пазіраў, цікавы.
Глянуў ён у кут украдкам
На таго святога,
Што напісан быў з ягняткам
І глядзеў так строга.
Ён зірнуў на Мікалая

¹ „Задушны дзень“ 1-га лістапада, калі даўней паміналіся душы продкаў.

І на Юр'я з змеєм,
На святих, што і не знае
І назваць не ўмее.

За сталом былі мужчыны
І стары між імі,
У каторага маршчыны
Злеглі пад вачыма.
Лоб высокі, безвалосы,
Голы, як калена,
Вусы быццам-бы шлі з носа,
Белыя, як пена.
Пазіралі дзеці скрыва
З печы і з прымурка
На Алеся, як на дзіва,
Ці якога турка.

А тымчасам стол убралі
Пляшка і дзве чаркі,
Ў печы весела пішчалі,
Гаманілі скваркі.
Селі піць барыш мужчыны.
Дзед, падняўшы чарку,
Кажа: „Дай бог толк з хлапчыны
Нам у гаспадарку!..
Ходзь, Алеська, сюды, брацікі!
Бліжай, бліжай, браце!
Распраніся, скінь халацік,
Будзь як свой у хаце“.
Падышла і гаспадыня,
Жвавая кабетка.

— Павесь шапачку, мой сыне!
З'еж-от скварку, дзетка!
Будзеш дужшы, небажатка,
Пасілкуйся крышку!—
І падносіць хлапчанятку
Гарэлкі ў кілішку.
Круціць хлопчык галавою—
Піць, моў, не бярэцца.

Скварку згробшы пяцярнёю,
Есць, аж нос той гнецца...
— Ну, сыноч, службы здаровы,
Даглядай скацінку.

Будзеш дома на пакровы...
Не нудзіся-ж, сынку.

Развітаўся бацька з імі
І пайшоў дадому.
Ой, маркотна між чужымі
Хлопчыку малому!

НЕ ВЫТРЫМАЎ

Моцна хлопец занудзіўся
Па сям'і, па маме,
Як-бы свет тут зачыніўся
Ў гэтай нуднай яме.
Усё тут дзіка нецікава,
Бы ў яловым лесе,
Кожны вугал неласкава
Глянуў на Алеся.
Усё не гэтак, як там, дома:
Лавы, печ старая,
Кожна рэч тут незнаёма,
І яму чужая.
Усё—качэргі і аконцы
На нуду наводзяць,
І тут нават не так сонца,
Як там, дома, усходзіць.
Ды і людзі не такія,
Накшая гаворка,
І алешнікі не тыя,
Не той луг, узгоркі.

Вышаў з хаты, прытуліўся
Пад грушаю ў полі
І так моцна засмуціўся,
Бы ў якой няволі.
На дарогу пазірае,
Што вядзе дахаты,
Што, як стужка, агібае
Цёмны лес кашлаты.
І так мілы хлопцу сталі
Родныя палеткі,
Лес, што нікнуў ў сінняй далі,
Ўзгоркі, межы, кветкі,

Хаты, гумны, варывенькі,
Цэрква на грудочку...
Эх, як міла, весяленька
У сваім куточку!
А тут хата, як адына,
Як хлеў,—свету мала.
І надумаўся хлапчына
Даць адгэтуль драла.
Многа думаў так і гэтак,—
Не бярэ нічога!
А з палетка на палетак
Скача, йдзе дарога..

Ён назаўтра ўстаў ранютка,
Аж да ўсходу сонца,
Чуць што глянуў дзень ціхутка.
У хату праз аконца.
Наш Алесь перахрысціўся,
Глянуў на палаці,
А там лзед той разваліўся,
Але ціха ў хаце.
Згроб свой клуначак пад паху—
Загадзя сабраўся—
Асцярожна, поўны страху,
Да дзвярэй падкраўся
І ціхутка—стук у дзверы,
Шугануў у сені
Сэрца білася без меры,
Трэсліся калені.
Ён кулём, як ліс у норы,
За хлявы, ў задворкі...
Уплыў мясячык за горы,
Чуць мігалі зоркі.

Вось Алесь прычхаў дадому,
Стаў на прыгуменні.
Страшна ў хату йсці малому—
Гора-утрапенне!
Што рабіць тут, не згадае.
Мо' назад вярнуцца?
Плача хлопчык, аж рыдае,
Слёзы так і льюцца
Вышла матка, плач пачула,

Бачыць—іх служака!
Матку жаласць агарнула—
Шкода небараку!
— Што-ж ты плачаш? Ідзі ў хату...
Не плач, супакойся.
— Ой, баюся, мама, таты!
— Не з'есць ён, не бойся!
Бацька ўстаў і абуваўся.
Зірк—Алесь у хаце!
Бацька толькі засмяўся.
— Ты ўжо дома, браце?
Той калоціца ўсім целам,
Як-бы грэшнік страшны,
Думаў ён, што ў свеце цэлым
Ён—самы няшчасны.
Апусціў сваю галоўку,
Клуначак трымае,
Кулачком уціхамоўку
Слёзкі выцірае.
— Ну, што гэта за работа?
Адурэў ты, Грышка!
Ён—зусім дзіця, блазнота,
Зелен, як пурышка...
Дзе службыць яму, дзіцяці?
Ну, куды-ж?—націна!—
Стала бацьку чысціць маці
І крычаць за сына.
— Мне-б тут трэба раскрычацца,
Розум твой жаночы!
Брыдка будзе паказацца
Тым людзям у вочы!..
Ах, лайдак, пястун пракляты!
Лезь на ручкі к маме!—
Плюнуў бацька, вышаў з хаты,
Стукнуўшы дзвярамі.

1910 г.

У СУДЗЕ

Янку прыгавар чытае
Член акружнага суда:

„Суд праўдзівым палагае
За праступак, што Дуда:
Учыніў па добрай волі
Ў цвёрдай памяці, вуме—
За пакражу жыта ў полі
Пратрымаць год у турме!..“
— А турму ты як адбудзеш—
Кажа член, каб горш кальнуць,—
Дык правоў ты мець не будзеш
Нават соцкім не збяруць!

Паклانیўся, асцярожна
Янка члена стаў пытаць:
— Мой паночку! ці не можна
Тых правоў і з сына зняць?

1910 г.

ПАСТУШКА

Будзіць матка сваю дочку:
„Ўстань, дачушка залатая!
Унь і сонейка з лясочку
На пасцельку заглядае.

Ўстань, паслухай, як у лесе
Свішчуць пташкі і гамоняць.
Вераб'і крычаць на стрэсе
І смяюцца з цябе, соні...

А як цёпла, каб ты знала.
Мёду пах ідзе ад грэчкі...
Устань!.. а ўчора-ж ты казалася—
Буду пасвіць я авечкі!

Ну, дачушка, не лялуйся!
Выжань іх на прорасць нашу...
Ўстань, умыйся ды абуйся—
Трэба-ж выгнаць іх на пашу“.

Ўстала дзеўчынка малая.
Плача, сеўшы на пасцелі,
І авечкі праклінае:
„А, каб іх ваўкі паелі!“

— Вось дурная,—кажа матка:—
Ці-ж то можна гэтак клесці?
Як з'ядуць ваўкі ўсё стадка,
Што-ж сама ты будзеш есці?

Сама-ж любіш, нябось, мяска
І аладкі мазаць тукам?
Дык і пасвіць трэба, краска!
Пры авечках стаяць крукам.

А хвалілася: „ого, я!“
Ну, не плач!.. Ох, ты блазнота!..—
Плача горш дзіця малое.
Ох, як пасвіць неахвота!

Самой матцы Нінкі шкода,
Дый куды ёй пасвіць стадка?
Які розум яе? годы?..—
Чуць сама не плача матка.

1910 г.

СЯЛЯНСКІЯ ДУМКІ

Невясёлая, галодная,
Халадэчамі багатая,
Эх, вясна, вясна, халодная,
Чым пацешыш ты аратая?

Не растуць хлябы, марнуюцца,
Сохне праца ўся вялікая.
Драсяны ў жытох красуюцца
Ў ярыне—свірэпка дзікая.

На лугі зірнеш мурожныя—
Жоўкнуць травы і старэюцца
Ды грудочки прыдарожныя,
Як бародаўкі, жаўцеюцца.

Ветры з поўначы халоднае
Веюць злоснымі парывамі.
Ходзяць хмары, ды бясплодныя,
Не раняюць слёз над нівамі.

Мусіць ведаюць, што нашымі
Слязмі-потам бедачынымі
Шчыра зліты нівы з пашамі,
Луг шырокі з азярынамі.

Суш, бяздожджыца, бязросіца..
Ох, знаць, будзе год галодненькі!
Не адзін тут разгалосіцца
З тваіх дзетак, край наш родненькі!

1911 г.

ПЯТРУСЬ-КАСЕЦ

Шоў Пятрусць дадому з лугу,
Дзе ўвесь дзень касой вярнуў
Па дарозе даў ён кругу,
Манапольку абагнуў.

Ўзяў кручок ён і рухава
Выбіў корак, губы ўцёр,
На кручок зірнуў ласкава
Галаву задраў, замёр.

Пацякла гарэлка ў жылах,
Як-бы спраўнік там прайшоў,
І Пятрусць пачуўся ў сілах,
Закіпела яго кроў.

Сэрца ў грудзях так і б'ецца,
Лёгка—долу не чуваць,
Так і рынуўся-б, здаецца,
Ён лявоніху скакаць.

Вось Пятрусць прышоў дадому.
Хмель яго узбунтаваў,
І так весела старому—
Як-бы зноў ён хлопцам стаў.

Паглядзеў—няма нікога,
Пад палок, пад печ зірнуў,
Чорт залез ці што ў старога—
Ступу к грудзям прыгарнуў

І пайшоў па хаце з ёю,
Тупнуў раз ён і другі,
Адбівае тахт нагою
І выпісвае кругі.

Круціць ступу, абнімае
Ды сам сабе выцінае:

Бадай таго каваля
Мяцеліца замяла,
Як ён мяне маладу
Замарозіў на ляду!

1911 г.

НА НІВЕ

— Гэй, мой конік! гэй, мой сівы!
Ну, яшчэ, маленькі!
Варушыся, гэй, не бойся,
Конік мой сівенькі!—

Зранку ў полі за сахою
Аратай гукае,
Сіўку, друга ў цяжкай працы,
Просіць-панукае.

Сам без шапкі, босы ногі,
Грудзіна раскрыта.
Б'юць каменні аб нарогі,
Скрыгацяць сярдзіта.

І шуршаць пяскі буйныя,
Як жарства рачная,
Ходзіць подскакам, няроўна
Сошачка крывая!

Аратай ідзе спавагу,
Мерна, крок за крокам,
Вузка доўгая палоска,
Не акінеш вокам.

Пройдзе боразну аратай,
Сошку патрасае,
Сам назад увесь падасца—
Конік службу знае:

Сам заходзіць без панукі,
Без каманды спраўна,
Аж нейк глянуць на сівога
Люба і забаўна.

Нібы знае сівы конік
Думкі аратая,
І яго панукі-крыку
Сіўка не чакае.

Завярнуўшыся, аратай
Спыніць друга-сіўку,
Слова добрае прамовіць
І паправіць грыўку.

Гладзіць коніка па шы,
Мух дакучных гоніць,
Як-бы з самым лепшым другам,
З сіваком гамоніць.

— Змардаваўся, адпачынь, брат,
Пастаім, пакурым.
Вератнік мы гэты скончым,
Спачываць патурым.

Конік трэцца галавою
Аб яго кашулю,
Адпачыўшы, зноў ён цягне
Сошачку-крывулю.

А аратай, задуменны,
Зноў ідзе ступою...
Моцна, моцна іх злучыла
Праца за сахою!

— Гэй, мой конік! но, мой мілы!—
Носіцца па полі.
Конік, сошка і аратай
Сунуцца паволі.

Эх, ты, поле! Колькі сілы
Тут затраціць трэба!
Цяжка, цяжка дастаешся
Ты, кавалак хлеба!

1911 г.

ПАХМЕЛЛЕ

— Годзе, жонка! Ну, не лайся:
Больш гарэлкі ані ў зубі!
Калі вып'ю, ну, хоць кроплю,
Бі мяне, цягай за чубі!

Сам, нябож, я добра знаю,
Што з гарэлкі свет гарыць...
Тфу, паскудства! тфу, брыдота!
Хоць зарэж,—не буду піць!—

Так прад жонкай спавядаўся
После выпіўкі Тарас:
— Ну, на гэты раз павер мне—
Каб я жыў—апошні раз!

— Ой, не раз я гэта чую!
Заракалася свіння
За вугол хадзіць, Тарасе,—
І табе не веру я!

— Ты не верыш? Эх, Марылька!
Хочаш? я іду ў заклад?
Залажэмся на цікавасць:
Ты праграеш, як бог свят!..

Тфу! пад грудзі падпірае!
Кішкі зблутаны ў камяк,
Ну, а ў роце, каб знала—
Фэ, які нядобры смак!

Галава-ж, як малатарня,
Або хто завёў там млын.
А ўсё Грышка, недаверак,
Каб ён спух, сабачы сын!—

Як прусак, што з'еў бураксы,
Ходзіць, плёвае, бяда,
І да жонкі падыходзіць:
— Сце вантробы мне чарвяк.

Слухай, золатка-галубка,—
Стаў пакорненькі Тарас:—
Прынясі апахмяліцца—
Каб я жыў—астатні раз!

1911 г.

ПЕСНЯ П'ЯНАГА

Выпіў, Янка, чарку ты,
Ну, мо' й трохі болей,
Бо ж ты, Янка, не святы,
Не святы, саколе!

П'юць на свеце, п'юць усе,
І ты, браце, выпіў.
Іду босы па расе,
Шапку аддаў ліпе.

Скача божы свет вакол,
Мусіць, ён упіўся.
А ты, месяц, мой сакол,
Чаго ўтарапіўся?

Ці ты бачыш першы раз
П'янага Яноля?
Янка выпіў, ды не ўграз—
Піць не будзе болей!

Ой, падыме жонка крык—
Сцеражыся Янка!
Эх, каб бабам не язык
Ды не іх лаянка!

Не крычы ты, не крычы,
На мяне, Гануля,
І мянушак не лічы,
Языка не муляй!

Каб ты, Ганна, ведала,
Як цябе кахаю,
Як, залёгшы ў седала,
Па табе ўздыхаю!

Ды не бойся, не шманай —
Што каму за дзела?
Там-там-там-там! та-ра-рай!
Ідзі, Янка, смела!

Бо ты толькі й бачыш рай,
Як гарэлкі хваціш.
Скачы, Янка, выцінай,
Покі сіл не страціш!

Скача божы свет ва круг,
У ваччу траіцца.
Лезе з плеч стары кажух,
Хоча закруціцца.

А ты, Янка, не зважай
На кажух падраны!
— Прэч з дарогі! уцякай,
Бо йдзе Янка п'яны.

1912 г.

НЯШЧАСНАЯ МАЦІ

У кожную ночку, як свет заціхае,
І чуць загарыцца зара,
Халодныя нутры зямля раскрывае,
З тых нутраў выходзіць мара.

Ідзе яна ціха, як ночка, панура,
Ідзе пад крыжы-растанцы,
Стаіць нерухома, выглядвае хмура—
Усе аглядае канцы.

І далей без шуму ідзе на балоты,
Ідзе, не крануўшы расы.
І плачуць ёй следам аеры, чароты,
І ціха шумяць ёй лясы.

Абходзіць магілы, на прыклад садзіцца,
І сёлы вартуе яна.
Па роднаму краю цянюе-снуетца
Заўсёды панура, адна.

* * *

І людзі гавораць, як часта чувалі
Апоўначы плач у палях,
І часта жанчыну адну сустракалі,
Гаротную, ўсю ў рызманах.

І чуткае вуха той плач улавіла:
„Ой, дзетанькі!“—плача яна:
„Ці-ж я затым вас на свет нарадзіла
Каб век векавала адна?“

Каб крыўдзілі людзі і жыць не давалі?
За што-ж вы зракліся мяне?
За што вы матулю жывой пахавалі? —
Так скардзіцца ўсё ў цішыне.

1912 г.

ЗЯЦЬ

I

Цешча к зяцю прышла ў госці.
Ой, сярдзіты быў той зяць!
Ні пяшчоты, ні міласці,
А ў мінуты гневу, злосці
Мог і лейцы ў рукі ўзяць,

Каб паставіць па-сваему
Ды ў свае ўзяць абцугі.
Не праціўся лепш Ахрэму:
Дасць па карку і—халэмус—
Строгі, хай яго багі!

І пытае дачку маці:
— Ну, дачушка, як жывеш?
Як паводзіцца ў хаці?
— Ох, матулька! што казаці—
Прападзеш з ім, прападзеш!

Маладзіца тут у слёзы,
Бэсціць мужа і кляне:
„А бадай яго залозы!
Буркатня адна, пагрозы,
Вокам ласкі не зірне.

То яму дзяжа не чыста,
То хлеб прэсны і сыры...
Ой, які ўжо наравісты!
Хоць ты падай прад ім лістам—
І да трох не гавары!

Будзіць рана да работы,
Нібы наймічку-слугу,

А рабіць няма ахвоты.
Гора з ім адно, згрызоты—
Жыць тут болей не магу!^а

— Плюнь, дачушка!—кажа маці.—
Чорт яе з пакораю!
Што сябе дарма згрызаці?
Заваліся на палаці
Ды прыкінься хвораю!

Ляжы, нібы ў агні,
Ды войкай, ды стагні
І ад сябе яго гані.
Пячы сабе яечню,
А гаду таму, жоху—
Нішчымнага гароху:
Раняць дух не канечна!—

І давай вучыць старая,
Як горш зяцю дапячы.
А ён дзверы адчыняе!
— Так, так, матка, навучы,
Каб цябе зямля сырая!
Каб разумная да добрая была,
Ты-б на троп дурную навяла,
На дабро-б накіравала,
Гультаіна ты, завала,
Звадыяшка ты, сава,
Дубовая галава!
Ты ў чыю-ж гаворыш руку
І сыкаеш вужакаю?
А ну, цешча: за навуку,
Хадзі, вось я падзякую!

Вывеў цешчу ён вон з хаты,
Ды ў борану яе ўпрог!
Аж бражчаць у цешчы пяты,
Проста пыл курыць з-пад ног,
Цягне борану па полі,
Толькі стрыбалкі мігцяць.
— Ся, малая! Гэй, паволі!
Но, кабыла!—свішча зяць.

Выпраг цешчу зяць сярдзіты,
Ды па цешчы пугаўём!
Цешча коціцца кулём,
Ды праз поле, ды праз жыта
Смаліць к дзеду перуном.

II

Прычхала дадому,
Засопшыся, цешча,
На зяця старому
І верне і плешча—
Такі-ж ён паганы,
Такі ўжо зацяты,
Тыран над тыранам,
Ён—гэрад пракляты!
Гатоў ён за словы—
Паслаў ім бог зяця!—
Вазіць з лесу дровы!
Табою араці,
Яе ўзяў у клешчы,
Ганяў на палетак.
І кончыла цешча
Прамову вось гэтак:

— Ой, барзджэй ты, дзед, збірайся,
Ідзі дочку ратаваць!
Толькі-ж сам асцерагайся:
Гэта кат нам, а не зяць!
А дзед слухаў, зубы сцяўшы—
Ці праўдзіва-ж гэта весць?
А нарэшце, палку ўзяўшы,
Сам да зяця ідзе цесць.

За дзвярамі зяць стхарыўся,
Вуха к дзірцы прылажыў,
Слухаў ён, не варушыўся,
Што цесць жонцы гаварыў.

— Ой, дурная ж ты, дачушка!
Ці-ж без працы можна жыць?

Выкінь дур ты гэту, служба!
Мужу трэба наравіць.

Ён, няпраўда, не нягодны,
Не дурны ён, не гультай.
Дык жывеце, дзеткі, згодна
Ды язык ты свой трымай.

— Люба слухаць, што да ладу!—
З-за дзвярэй гукае зяць:
За разумную дараду
Ты на покуць, бацька, сядзь!—

Пасадзіў за стол старога,
— Смаж, брат жонка, каўбасу,
А я скочу да Крывога
І гарэлкі прынясу.

Запішчалі ў печы скваркі,
Аж звініць скаварада.
З рук у рукі ходзіць чарка,
Чэсць такая, што бяда!

Выпіў цесць і з'еў на славу,
Хоць жывот расперажы.
Зяць уважны і ласкавы,
Хоць да раны прылажы!

— Захадзі-ж да нас, старэчы,
Ды часцей, не забывай!—
І ўзваліў яму на плечы
Здаравецкі каравай.

Дзед ідзе сабе, спявае,
Нібы зяць адмаладзіў.
Каравай ён ледзь трымае,
Аж плячук на верадзіў.

Цешча рукі заламала,
Дзеда згледзеўшы здалёк:
— Во! я борану цягала,
Цесць з ярмом дамоў уцёкі!

1907 г.

ПАСЛУШНАЯ ЖОНКА

I

Эх, Тацянка! эх, дзяўчынка!
Дзе радзілася яна?
Таня—гожая былінка,
Таня—красачка-вясна.
Не дзяўчына—чараўніца,
Свет схадзі, такой няма,
І ў палацах-камяніцах
Будзеш ты шукаць дарма,
Бо не знойдзеш такой кралі,
Як Тацяна Чабарок.
Губкі тыя—ну, каралі,
Бровы—дужачкі-шнурок.
Тонкі стан і тварык белы,
Вочы-зоры—ясны дзень,
А як кіне погляд смелы,
Так і згоніць з сэрца цень.
Дух захваціцца хлапчыне,
У крыві агонь гарыць,
Як вачамі толькі ўскіне,
Або смехам адарыць.
Сохлі хлоццы па Тацяне,
Увіваліся за ёй
На вячорках, на гулянні,—
Ды ў Тацяны нораў свой.

Ну, і непакорная,
Ну, і наравістая—
Не кажы да трох!
Бойкая, праворная,
Гора з ёю чыстае,—

Ох, Тацянка, ох!
Толькі і камандуе,
Толькі і загадвае—
Любіць весці рэй.
Ходзяць хлопцы бандаю,
Ды гадаюць надвае
Цішка і Андрэй:

Ажаніся—клопату
Набярэшся многа ты,
Нажывеш бяды.
Будзе шуму-лопату
І людскога рогату,
І свішчы тады.
Хочацца і колецца—
Лёгка заняволіцца,
Дзеўка—крапіва!
Ходзяць хлопцы, галяцца.
Думкі-ж як наваляцца,
Ходзіць галава.

На ўсе рукі хват Даніла,
Спрятны хлопец і дужэц.
Ростам—сажань, плечы—сіла,—
Адным словам, маладзец.
Толькі-ж... эх, падбіт Даніла.
Чым? дзясвочым хараством...
Эх, Тацяна! што зрабіла
Ты з Данілам-малайцом?
Ды Тацяна маладая,
Калі праўду ўжо сказаць,
На Данілу паглядае
Больш, як трэба паглядаць.
А Даніла не нарокам
Таню-любку пакахаў.
Аб красуні сінявокай
Сніў і марыў і ўздыхаў.
І як тут ён ні стараўся,
Чары любасці разбіць,
Але сам сабе прызнаўся,
Што без Тані і не жыць,

І што там ні стане,
Яго будзе Таня.
А сам кажа: „Быць не можа—
Уламлю цябе, нябожа,
Будзеш шоўкавая ты!“
І да Тані йдзе ў сваты.

II

Жывуць Таня з Данілаю,
І цешыцца ён мілаю,
А сам ходзіць злы, пануры,
Нездаволены і хмуры,
І на словы з ёю скупы,
Дзьмецца ўсё, бы мыш на крупы.
Жонка толькі паглядае,
Ды нічога не згадае.
„Чаго смуцен, мой Даніла?
Ці я чым не дагадзіла?
Ці ўжо стала нямілаю,
Што глядзіць ён магілаю?“—
Запытала раз самога.
А ён толькі буркнуў строга:

„Будзеш усё ведаць,
Хутка пастарэеш...
Ось давай абедаць—
Потым зразумееш“.

Прамаўчала маладзіца,
За стол мужа просіць сесці,
Бо спрацаца ці гадзіцца?
За стол селі, сталі есці.
Раптам пеўнік дзесь з-за печы,
Як і робіць ён спрадвеку,
Ці ў свой час ці не дарэчы,
Як зацягне—кукарэку!
Раззлаваўся наш Даніла
І за печ зірнуў няміла.
— Кыш, маўчы!.. Маўчы, зараза!

А ні чхні!—А пеўнік—зноў.
— Крыкні, ну, яшчэ з поўраза,
Галава твая далоў!
А Тацянка—зірк на мужа.
„Гэ! няўжо ты злы такі?“
І спалохалася дужа,
Аж кальнула пад бакі.
Пеўнік-дурань, не стрымаўся,
Галаву ўгару задраў—
На поўпесні абарваўся,
Бо Даніла не ўтрываў:
Хоп за пеўня! на калодку,
Галаву нажом адсек!
Жонку кінула ў дрыготку.
„Ну й сярдзіты-ж чалавек!“
А Даніла хоць-бы слова,
Кінуў пеўня, сам за стол.
Таня пеўніка ў прыпол,
Скубе пеўня адмыслова
І так спрытна, глянуць міла—
Каб ён толькі не злаваў.
Адварнуўся ў кут Даніла,
Смех яго апанаваў,
Ды нічым тут не азваўся
І ўсё злосны, бы той воўк,
А тут кот адкуль ні ўзяўся
І пад локаць яму—тоўкі!
— Псік, не лезь!—а коцік трэцца.
— Таўкані яшчэ—капут!
Тут Тацянка, як сарвецца!
— Псік, дурніца шалапут!
Сама-ж думае сабе:
„Секане ката па лбе!“
За катка і гоп за дзверы!
— Псік! хавайся! уцякай!..
І сярдзіты-ж ён без меры!
Ой, Данілу не чапай.
Ой, Даніле не пярэч:
Галаву гатоў адсеч!

III

У вольныя хвіліны
 Збіраюцца мужчыны
 На прызбе ці так дзе.
 І гутаркі жывыя,
 І жарты дармавыя,
 І смех там загудзе.
 Ну, словам, як вядзецца,
 Гаворка іх пляецца,
 Не знаючы цэнзур,
 Ні густу літарацкага,
 І слова забіяцкага
 Не чэшуць тут пад шнур.
 Гаворка йдзе супольная,
 Квяцістая ды вольная,
 Як коціца той вал,
 Без поваду, без вобруці,
 Усім вядома, добра йсці,
 На ліха тут капрал?
 Затое-ж, мае братцы,
 Як спрэчкі разгарацца—
 Паслухаць іншы раз!
 Зайшла і тут гаворка—
 Даруй ты мне, Тадорка:
 Зачаў яе Тарас,
 Хто мае жонку слаўную,
 Паслушную ды спраўную,—
 Ну, словам, пра жанок.
 Крычалі, аж стаміліся,
 І чуць-чуць не пабіліся
 З Будзілкам Лабанок.
 — Куды варты вашы бабы?
 Да работы яны слабы,
 А вось Тэкля дык але:
 Баба першая ў сяле!
 І паслушна, працавіта,
 Да работы прагавіта,
 Уварві ды падавай!—
 Хваліць жонку Каравай.
 — Што?!—крычыць Пятрусь Тачыла:

Мая Ганна—ўсім прыклад!
— Ці-ж? а мешалкай вазіла,—
Пятруся кальнуў Ігнат.
Крык і гоман разрастаўся.
І канца ім не відаць.
Тут стары Базыль падняўся:
— Хлопцы, ша! нашто крычаць?
Крыкі спрэчкі не развяжуць,
Слухай. Пётра і Кандрат:
Няхай нам жанкі пакажуць,
Ну, паслушнасці прыклад.

Палажылі грамадою
Жонкам пробу учыніць.
— Пётра! справа за табою—
Годзе, досыць гаманіцы!—
Рушыў Пётра першы з месца
І махае рукавом.
— Эй, Гануля! скажу нешта,
Ну, скарэй адно бягом!—
Ганна, праўда, падбягае,
Нос уцерла аб падол...
— Ну, чаго табе?—пытае,
Азіраецца вакол.
Змоўклі хітрыя мужчыны.
Муж пачаў свой прыгавор:
— Бачыш, Ганна: унь драбіны—
Завязі іх на свой двор!
— Што?!—Гануля перабіла:—
А бадай ты не даждаў!
Хіба я табе кабыла,
Каб мяне ты запрагаў?

Так Пятруся адчытала,
Што Пятрусь, як пень, стаіць:
І ў другіх ахвота спала
Баб пры людзях зачапіць.

Тут Даніла засмяўся,
Ўперад вышаў і сказаў:
— Я таго не спадзяваўся,
Каб верх жонцы муж аддаў.

Вось Тацяна—срэбра літа.
Хто тут з вашых ёй раўня?
І разумна, працавіта
І пакорна, як агня.
Эй, Тацяна! сюды, жыва!
Міг—з'яўляецца яна,
Падбягае і маўкліва—
Мусіць помніць певуна—
На Данілу пазірае,
А ён толькі ссунуў броў:
— Бач, цялежка вунь старая,
Зацягні яе дамоў!
І Тацяна за драбіны,
Ды бягом з канца ў канец!
— Во. Тацяна малайчына!
Во, Даніла маладзец!

1909 г.

ДОКТАР ПАМОГ

I

Смачна спіць Лукаш на печы,
У сцену ўпёршыся нагой,
Парыць спіну, грэе плечы,
Грае носам, як дудой..
Што за ліха? спіць, а чуе
Нейкі енк, бы з-пад зямлі,
Як бы плача хто, гаруе,
Або дух чый занялі.
Цёмна ў хаце. Ноч глухая.
Вецер ходзіць за сцяной.
Енк-жа гэты не сціхае.
— О о ё-ёй! ох, о-ё ёй!
Працірае Лукаш вочы,
Паднімае галаву.
Што за ліха? хто скагоча?
Як-бы душыць хто саву!
Зноў пачуўся енк у хаце,
Тут і сам ён застагнаў.

ЛУКАШ

Ты, ці што, там енчыш, маці?

КАСЯ

Я!.. ой, цяжка, каб ты знаў!
Я, Лукашка, я, саколю!..
Аж заходжуся ад болю..
Оё-ёй!

ЛУКАШ

Што, зноў живот?..
І так кожны божны год!

Бадай яе ліха
З гэтаю хваробай!
Вось тут і гадай ты,
Патыліцу скробай!
От дзе кара божа!..
Ноч, слоць, бздарожжа!..

З печы злез Лукаш сярдзіты,
Шлёпнуў босаю нагой,
Спатыкнуўся на карыта,
Ў прыпек грукнуў галавой,
Выграб з ямки вугляў пару,
Скачуць іскры—злосна дзьме!
Толькі грае бляск ад жару
І дрыжыць у нуднай цьме.
Запаліў Лукаш газніцу,
Хатку цямяна асвятліў.
Злосць і шкода маладзіцы:
Ці-ж яе ён не лячыў?
Ці не ездзіў па знахарках,
Абармотах-знахарох?
Ды што толку ў недавярках?
Хоць адзін з іх ці памог?
Толькі грошы шлі, як сліна,
Шлі, а помачы няма.

ЛУКАШ

Што з табою, Кацярына?

ЖОНКА

Ох, не ведаю сама.
Усё баліць ва мне, Лукашка!
То ў жар кідае, то ў пот.
Так мне кепска, так мне цяжка!
Рве і тузае жывот.

ЛУКАШ

А мо' ліпаў цвет паможа,
Ці румянак з чабаром?..
Падарвалася, нябожа,
Што ўсё енчыш з жыватом.

Моцна жонка заняпала,
Падкасіла яе хвор.
Лукашу відочна стала,
Што не вылечыць чабор.
Змянілася жонка з твару:
Вочы ўпалі, вытырк нос,
Шчокі чырваны ад жару,
Холад нейкі яе трос.

II

А тымчасам развіднялась,
Як Лукаш запрог каня.
Па-завугаллю сланялась
Віславухая свіння.
Ціха весніцы скрыпелі,
Мерна біў у току цэп,
Жорна басам песню пелі,
Церлі зерняты на хлеб.
Чуўся гоман каля студні,
Вёдзер стук, дзявочы смех,
І ужо гудзеў у кузні
Кавалёў хрыпаты мех.

Восень позняя стаяла,—
Час нягоды, халадоў.
Непрытульна пазірала
З-пад туманаў даль палёў.
З нізкіх сівых хмар, як слёзы,
Дожджык падаў, вецер выў,
Ды гудзелі глуха лозы,
Лес маркотна гаманіў.
Цмяна, глуха, як у скрынцы—
Недалёка, знаць, зіма.
Між прысадаў па гасцінцы
Нікагусенька няма.
Хто паедзе ў слоць такую?
Хіба гэтка душа,
Што патрэбу мае злую,
Як, сказаць, у Лукаша.

Едзе ён адзін душою,
Закруціўшыся ў бурнос.
Конік клыгае ступою,
Гразь плюскоча з пад калёс.
Ён не ў гумары, сярдзіты,
Долю горкую кляне:
„Доля, доля! прападзі ты,
Адчапіся ад мяне!
Ось была дзе яшчэ кара—
Каб яно пайшло агнём!
Дарма лясне рублёў пара—
Счысціць хвор яе мне дом!
А ці будзе помач тая,
Грошы сyp, не пазірай.
Фельчар здорава здзірае—
Мусіш даць, як ні віляй“.

Фельчар жыў не так далёка.
Гэта быў стары дзядок.
Ён лячыў усіх „на вока“:
Раіў хіны парашок,
Соль люберскую, рыцыну
Ад ўсіх боляў ужываў,
Майстар быў ён зрэзаць спіну,—
Адным словам памагаў.

Праз якіх дзве-тры гадзіны
Едзе з ім Лукаш у двор,
А ў беднай Кацярыны
Разрастаецца ўсё хвор:
Стогне, енчыць беспрастанку
Пад дзяружкаю старой.
Не сціхае боль ад ранку,
Толькі і чуеш—о-ё-ё-й!
Фельчар зараз распрануўся,
З торбы струманты дастаў,
І Лукаш не аглянуўся,
Як ён банак насмаляў,
Зрэзаў спіну і не знайся.
— Жыва будзеш, не памрэш,
Ачуняеш, не пужайся—

Кучу хлопцаў навядзеш.
Парашкѡў не ўзяў з сабою,
Дык прышлю на золты пяць.
Вып'еш—зніме, як рукою.
Пойдзеш—дошкі зарыпяць!

III

Мокры, злосны і галодны
Стаў Лукаш на свой парог,
Азірнуў ён кут свой родны,
Свой нярадасны бярлог.
Азірнуў—і што за дзіва?
Проста хаты нё пазнаць.
Жонка зорыць так шчасліва,
Крыку, енку не чуваць.
Хусткай чорнаю закрыта
Каля хворае акно,
Стол і лавы—ўсё памыта.
Што-б то значыла яно?
У парадку ўсё, прыбрана,
Як-бы коляды прышлі,
І абрусам стол засланы,
Як у свята, да зямлі.
Не адходзячы ад клямкі,
Грозна ён глядзіць у кут.
Лукашу зусім няўцямка,
Чаго бабка снуе тут.
Бабка ў хаце—гаспадыня,
І за ўсім сама глядзіць,
Ўсюды вока сваё кіне,
Ўсё ў руках яе кіпіць,
Робіць жыва ды рухава,
На ёй белы хвартушок,
Пазакасаны рукавы,
Хустка скручана ў кружок.
Ён яе перш не замеціў,
І стаіць як-бы той слуп.
Ціха ў хаце, змоўклі дзеці,
У бабкі смех не сходзіць з губ.

ЛУКАШ

Што вы ўсе папруцянелі?
Ці батрак я вам? слуга?

І ў той момант на пасцелі
Чуе ён— „куга! ку-га!“
Тут Лукаш ступіў два крокі,
Грукнуў шапкаю аб печ,
Злосна зняў бурнос шырокі:
— Трэба рэзаць вас і сечі—
Загукаў ён сярод хаты,
Бровы ссунуўшы на нос.

ЛУКАШ

І чаго-ж мяне лазаты
Чорт па фельчара панёс?
Гаварыла б, што радзіны,
Га, каб вас пабіў пярун!
А то не, лячы ім спіны...
Трасца трэба вам, бізун!
Я гасаю, як сабака,
Ад поўночы да поўдня,
Мокну, гнуся у кульбаку,
Сорак раз зганяў каня.
А той чорт і рад, халера,
Недаверак, лысы пень!
Што яму, сабачча вера,
Каб ён спух у гэты дзень!—

Бабка нораў яго знае,
Толькі-б момант улучыць—
Пройдзе злосць яго пустая—
Няхай лаецца, крычыць.
А Лукаш у гнеў ўваходзіць,
Хмурыць бровы, зубы сцяў
І вачамі грозна водзіць,
Хто б пад злосць яму папаў.
Вось папругу ён знімае—
Пра лякарствы і забыў.

Ці ў кішэнь, ці чорт іх знае,
Ці куды ён залажыў?
Толькі ён расперазаўся—
І бутэлечкі дзын-дзын!
Лукашоў тут гнеў прарваўся.
— Вот як, я іх, чортаў сын!
Вот як! вот як!—ходзяць боты,
Як калёсы з-пад гармат.
— Прападай, чатыры злоты!!
Падавіся імі, гад!

БАБКА

Ах, Лукаш! які паспешны!
Даў прыбытак яму бог...
Ты, Лукаш, сапраўды, смешны,
А вось доктар і памог!

Бабка хітра так міргае,
І Лукаш адразу звяў:
„А мо' й праўда, чорт іх знае!..“
Гнеў яго увесь апаў.
Ён і сам быў рад, прызнацца,
Што такі канец бог даў,
Толькі-ж брыдка зразу здацца.

БАБКА

Ты-б наўперад запытаў
(Бабка бліжэй наступае,
А Лукаш даў крок назад).
Сын ці дочка? а то лае...
Сам ва ўсім ты вінават.
Гэт, патрэбны твае страхі.
Ух, як страшна, а-я-яй!
У бабулькі тут з-пад пахі
Вытырк бутлі светлы край.

БАБКА

Вось ідзі зірні на сына:
Увесь, як ты, каб я жыла!
Гэта добрая навіна
Ў радасць бацьку прывяла.

ЛУКАШ

Ты, бабулька, малайчына!
Я даўно ўжо так казаў..
Вып'ем, бабка, каб бог сына,
Каб усіх нас гадаваў!

1909 г.

ПАЎЛЮКОВА БЯДА

На дварэ даўно сцямнела.
Людзі ў вёсках леглі спаць,
Толькі моладзь не хацела
Слаўны вечар пакідаць.
І дапраўды: быў прыўдалы
Першы цёплы вечарок!
Прэллю пахнуў грунт адталы,
Глуха булькаў ручаёк,
Аб вясне разносіў весці
Мілым шэпатам сваім.
Смех дрыжэў у адным месце,
Песні чуліся ў другім.
Так зычліва ззялі зоры,
Мабыць радзя вясне,
А знямелыя прасторы
Штось таілі ў цішыне,
Мусіць радасць, бо дзяўчаты
Спевы ладзілі ў сяле,
А Паўло, йдучы дахаты,
Быў зусім навесяле.
„Ці тая дарога,
Ці не тая?“—
Сам сябе, нябога,
Ён пытае.
Дзе ты ходзіш, Паўлючок,
Гэтак позна?..
Ну, ну, годзе!.. маўчок.
Выпіць можна!
Пі, але розум май,
Меру, браце,

І парадак трымай,
Вядзі ў хаце!
Чалавек-жа з цябе
Ой, гаручы!
Кожны д'ябал скубе,
Гад смярдзючы!
Не адзін-жа такі
Ты на свеце.
Плюнь, Паўлюк! Паўлюкі,
Пацярпеце!
Ды чаго мне цярпець?
Што цярпенне?!.
Ша, Паўлюк: не дурэць—
Тут каменне!
Ой, глядзі, там раўкі...
Стой ты, морда!..
Не, Паўлюк не такі,
Ідзе цвёрда!
Не ўпадзе, не ўпадзе,
Хоць і вып'е.
Гартаваны ў бядзе,
Не, не грыб я!..
Стой!.. Бадай-жа ты спух—
Паваліўся!
Ну, і зух з цябе, зух!
А хваліўся!
Пачакай, не пары
Так гарачкі!..
Ах, ядры, да ядры
Тваю качку!
Ці-ж не бачыш, дурны,
Ты прычыны?
Вінаваты яны,
Раўчавіны!
Тут не хмель вінават
І не ногі.
Паднімайся, мой брат,
Не будзь строгі!..
Дзеткі... эх, бедакі!
І ты, жонка!
Тата ваш не такі—

Їсць скарбонка!
Ось дзе, ось дзе яны,
Грашаняткі!
З імі будзем паны,
Небажаткі!
Зарабляў ад каляд
Усю зіму,
Не паддаўся ты, брат,
І Яхіму!

II

Вось я й дома, дзякуй богу,—
Сам сабе сказаў Паўлюк:—
Расцягнуў-жа чорт дарогу—
Унь які зрабіў ты крук!..
Эх, не хата, а хібарка!
Цыц! замкніся, Паўлючок!
Спеце, дзеткі! спі ты, Дарка,—
Павал п'яны, як глячок!—

Прытуліўся ён да плоту,
Нібы ўжо ў сваім куту,
І скрозь п'яную дрымоту
Меле розную лухту.
У яго мазгах зацменне,
І здаецца Паўлюку,
Што ён сеў не на каменне,
А на печы у кутку.
Праўда, печ халаднавата,
Дый адкуль там быць цяплу?
Ветрам шыта яго хата
І ліпіць, як на калу,
Сцены тонкі і дзіравы.
Гвалт крычы хоць—няма дроў.
Холад злосна дзьме з-пад лавы,
Як-бы мех той кавалёў.
„Бадай вас спалілі дымы,
І хаты такія і печы!
Няма, відаць, горшай турмы,

Як гэты прыпынак галечы.
Дзівота, які ты жывучы,
Ну, проста, як кот—
І вешае Павал анучы
І лапці на плот.

„Хай за нач прасохнуць на печы:
І выпіў ты, Павал, а робіш дарэчы!“

І грошы дастаў ён з кішэні,
Памацаў квітку,
Іх трохі пагоцкаў у жмені.
Ды ў плот пад вітку!

„Нашто ў кішэні іх дзяржаць?
Няхай пад балькаю ляжаць:

Заснеш—

Памнеш!

А заўтра ўставай, брат, раней...
Але-ж дзьме, падла, з сяней!“

Вось сяк так прымайстраваўся
На халодных камянёх,
Звіўся ў крэндзель, скарцаваўся
І заснуў, як толькі лёг.

Прачнуўся назаўтра Паўлюк,
Зірнуў на пасцель,
І ног ён не чуе і рук,
Прапаў яго хмель.
Цоп за кішэню, другую,—
А грошай няма!
І пазуху вытрас пустую,
Калошы—дарма!
Агледзеў усе закарвашкі,
Каменне і плот,
І ўздых вырываецца цяжкі,
І кідае ў пот.
Нуда агарнула такая,
Знямеў чалавек!

І грошай ён больш не шукае—
Прапалі навек!
Бы сціснуў яго у самоце
Жалезны абруч...
Вісяць адны лапці на плоце
Ды пара ануч.

1910 г.

БАТРАК

(Палеская быль)

Стогне, вье і галосіць,
Аж гудзе Палессе.
Вецер хмары гоніць, носіць,
Рве салому ў стрэсе.

Глуха гоман далятае
З лесу векавога,
Нібы песня заклятая,
Грозьба, засцярога.

Мітусіцца ў стрэсе вецце,
Чараты і лозы.
Угнявіўся чагось вецер,
Бы камусьці грозіць.

Толькі-ж ты не страшна, бура,
Тым, хто ў цёплай хаце,
Дзе ёсць запек і пячура
Ды яшчэ палаці,

Дзе лускоча і палае
Корчык на камінку,
А бабулька гаваркая
Успомніць пра старынку.

І пачне расказ цікавы,
Як даўней жылося:
Ёй у свеце рознай справы
Сведкай быць прышлося.

Бабка Мар'я аўдавела,
Дзеткі паўміралі.

Гаспадарка так змарнела,
І з зямлі сагналі.

Не па праўдзе рассудзілі
Справу маладзіцы.
Дзе-ж падзецца? прыхілілі
Мар'ю чужаніцы.

Вось і служыць, век зжывае
У чужых слугою.
Мусіць, доля ўжо такая—
Век быць сіратою.

Але бабка ўсім давольна
І не мысліць злога
Тым, хто выгнаў сваявольна
З мужніна парога...

А вятруга не сціхае—
Плача і галосіць,
Плача горка і ўздыхае,
Бы ратунку просіць.

А пад тую песню жалю
Бабка, як званочак,
Сыпле слоўкі, бы каралі
Ніжа на шнурочак.

I

— Эх, мой голубе-саколю!
Многа баек ёсць на свеце.
Ці іх спішаш? да ніколі!
Толькі праўду запішэце—
Аднае яе даволі.
А тэй праўданькі, нябога,
На свеце багата!
Аб ёй скажа і дарога
І кожная хата,
Скажа добрага і злога
Пра нашага брата...
Вось як думаць часам станеш,
Ды прыгледзішся бліжэй...

Не, саколю: як ні глянеш,
Лепш было такі даўней!
Меней хітрасці і здзеку
Між людзьмі тады было,
Лепш вялося чалавеку,
І жыццё раўней цякло.
Дзеці старшых паважалі,
Ну, і слухалі бацькоў.
Людзі цвёрда лад дзяржалі
Ды і меней зазнавалі
І дзяліцьбы і судоў.
У бацькоў мацней трывала
Сэрца, любасць да дзяцей,
І каралі іх, бывала,
Ды лагодзілі часцей.
Меркаваліся—так трэба:
На дабро не пойдзе зло,
Тады нават само неба
Ласкавейшае было.

Памаўчала бабулька хвіліну,
Як-бы ловячы нейкую ніць
Ці мяркуючы, як пра быліну
Ёй трапней і зручней гаманіць.

— Багатыр на ўсю акругу
Панам жыў стары Адам.
Меў зямлі, кусішча лугу,
Колькі грошай — знаць не нам.
Банк даўней не быў у модзе.
Знаць яго ніхто не знаў:
Пад падрубам у калодзе,
Ці ў глякох на агародзе,
Хто меў, золата хаваў.
Ну, такіх цяпер нямнога
Знойдзеш ты багатыроў.
Пчол адных было ў старога
Соцень тры ды больш вуллёў.
Меў таксама і скаціны,—
Рознай жыўнасці стары,
Бульбы, хлеба, садавіны,
Што цяпер гаспадары!

Нават блізка не стаялі,
Ой, далёка ім да тых!
А чаму?—закон трымалі
Дзедаў-прадзедаў сваіх...
Ды і то сказаць, саколю:
Цесна ў свеце стала жыць,
Нібы сціснулі ўсім волю.
Рук няма дзе прылажыць.

Усяго ён меў даволі
Жыць-бы толькі, спажываць,
Ды ў адным не меў ён долі:
Не мог дзетак ўзгадаваць!
Мерлі дзеткі, бог іх знае.
Толькі стануць падростаць,
Смерць бязлітасна-ліхая
Тут як тут. Такая, знаць,
Ужо ім доля выпадала,
Пакой вечны іх душам.
Маці дух па іх раняла,
Хмурны заўжды быў Адам.
З усіх дзетак зісталася
Толькі дзеўчынка адна.
І скажу-ж я: удалася,
Урадзілася яна!
Вочы ясны, ну, як неба
Колькі ў іх было жыцця!
Бачыць бы самому трэба,
Што было то за дзіця!
Чорнай дужкай леглі броўкі,
Шчочкі свежы, як раса.
Погляд—раніца ў Пятроўкі,
Ну, любота, ну, краса!
Нібы красачка у полі
Між зялёных каласкоў.
Не сказаў-бы ты ніколі,
Што то дочка мужыкоў.

Падрасцала—расцвітала,
Як вішанька ў садзе.
Не хочучы, дзеўка стала

Хлопцаў вабіць, надзіць.
Прыезджалі пад званкамі
Пачцівыя госці,
З гарэліцай, з ручнікамі
Сваты-ягамосці.
Не хацела-ж яе маці
Слухаць тэй гамонкі.
„Едзьце, свацікі, шукаці
У другім месцы жонкі.
Наша дочка—маладзенька,
Хай пабудзе дома.
А за гонар, даражэнькім,
Дзякуем, вядома“...

Ну, дзе ім да Банадысі!
Бог дасць, будзем жыць без іх:
Людзі ў свеце не звяліся—
Лепшы знойдзецца жаніх!—
Так старою гаварыла
Гордасць матчына не раз.
— І-і, дачушка мая міла!
Прыдзе твой, галубка, час!
Банадыся-ж бы й не дбала,
Ёсць жаніх ёй, ці няма,
Толькі іншы раз, бывала,
Нойдзе нейкая дума,
І на твар бы клопат ляжа,
Цень па вочках прабяжыць,
Але й мацеры не скажа,
Што на сэрцы там ляжыць.
— Што ты?—маці запытае:
Чаго стала так хмурна?—
Засмяецца, заспявае,
Развяселіцца яна.

II

— Жыццё шло сваім парадкам.
Як Адам не меў сыноў,
Ды рабочых рук няхватка,
То трымаў ён парабкоў.

Спрытны, ёмкі быў хлапчына
Малады батрак Якім,
Першы ў вёсцы малайчына...
Рэдка спрэчаўся хто з ім,
Ці то ў сіле, ці ў рабоце,
Што ні ўзяў—спалі агнём!
Шчодро ўсё даў бог сіроце,—
Маладзец быў малайцом.
Чорнавокі, твар прыгожы,
Стройны, звязісты, як сук,
Каб убраць яго, нябожа,
Эх, што быў-бы за дзяцюк!
Ды была адна загана:
Сынам быў ён жабрака
Ды меў долю батрака,
Што-ж? такі быў лёс паганы.

Жыў пры матцы перш хлапчынка,
І была халупка ў іх,
Дзе курылася лучынка,
Дзе туліліся ўтраіх.
Маці сім-тым зарабляла:
Пражу прала ці йшла жаць.
Хлопчык гэтак-жа бывала
Шоў у двор на сенажаць
Ці наймаўся за падпаска—
Дзе там грошы—хоць за хлеб,
Ды і то была, як ласка,
Покі хлопчык не акрэп.
Бацька меў свае дарогі:
Шоў, абходзячы двары,
На сядзібы, хутары—
Быў калека і убогі
І вымальваў імем бога
Хлеб і іншыя дары.

Як-бы там ні выпадала,
Ўсё-ж у іх быў свой куток,
Свой прытулак. І бывала
Ў цёплы летні вечарок
Сядзе важна каля хаты
Развяселены жабрак.

— Бач, Крыстына: мы багаты—
Хатку маем як-ні-як.
Ёсць у хатцы печ, дзве лавы.
Праўда, пень замест стала,
Але ўсё адна хвала,
Калі стол без хлеба, стравы.
А на нашай-жа калодзе
Сальца волзіцца падчас,
Як пашэнціць мне ў абходзе.
О, жывуць і горш за нас!
Хоць-бы гэтак было далей.
Так, старая, ці не так?
Радасць мая ў хлебе, сале.
Я шчаслівы ў кожнай хвалі,
Хоць калека я, жабрак.
Чым-жа кепска? запытаем...
І вось думаецца мне,
Што мы радасць, шчасце маем
У абразе, што на сцяне.—

Так стары Казімер стане,
Зняўшы торбы, разважаць:
— Дзякуй табе, вечны пане,
Што і ў маім жабрачым стане
Ёсць ніва мне і сенажаць!
Ну, ці так кажу, старая?
Мы не горш людзей жывём...
З дзень Казімер спачывае:
Потым зноў ідзе з кіём.

Ды не доўга красавала
І такое шчасце іх—
Ліха прыдзе ў адзін міг:
Летам Крыся заняпала
І з пасцелі больш не ўстала.
Што-ж рабіць ім удваіх?
Разышліся іх дарогі,
Не пайшоў малы Якім
У вандроўку са старым
Абіваць людзям парогі.
Апусцела хатка тая,

Ткуць красёнцы павукі,
Бо няма, бо нехватае
Гаспадынінай рукі!
Сам Казімер апусціўся.
І асунуўся, азыз,
І халат яго зрабіўся
Комам лат, ануч і рыз.
Ніжай хатка ў дол ўрастала,
Патачыў яе чарвяк,
І на прызбу, як бывала,
Не выходзіў больш жабрак.
Двор не прыбран, не надмецен,
У халупцы смецце, бруд...
Ох, саколю, не прымецен,
Ды вялік жаночы труд!

Што ж было рабіць малому?
Рукі дзе яму зацяць?
Не йсці-ж з бацькам жабраваць,
Здароваму, маладому!
І ён кінуў бацьку, хату,
Па людзях пайшоў блукаць,
Дол-спосабу шукаць
За абы-якую плату.
Многа дзе ён быў, сланяўся
І ўжо сталым дзецюком
Да Адама ён наняўся
Батраком.
Здольны быў работнік новы:
Пойдзе ў луг касіць мурог—
Ні адзін касец вясковы
З ім управіцца не мог.
Палюбіў яго, як сына,
Ім хваліўся гаспадар:
„Ну, і хлопец! вось хлапчына!
Вось работнік! вось штукар!“

Ўсё йшло добра і паволі.
Дома кошкаўся стары,
А Якім часамі ў полі
Зранку быў аж да зары.

Ходзіць хлопец за сахою,
Дружна ў пары йдуць валы.
Толькі й чуеш за гарою:
— Гэй, Пярэсты! Но, Малы!
А як поўдзень падступае,
Зніме з іх Якім ярмо.
„Патаміліся?“—спытае:
„Есці хочаце. Дармо!
Адпачынем, папасемся.
Сонца зрушыцца з гары,
Зноў у сошку запражэмся,
Мае волікі сябры!“
Так гаворыць са скацінкай
І пускае на траву,
А сам гэтаю часінкай
Сядзе ў цень на мураву.
І сядзіць ён, штось гадае,
Бы на думках штось было,
І сам сюд-туд паглядае
На той хутар за сяло,
На курганік і на гору,
Дзе дарожка пралягла:
Банадыся ў гэту пору
Яму полудзень нясла.
Усё ў Якіме аж заскача,
Задрыжыць і запяе,
Як здалёку толькі ўбачыць
Постаць мілую яе.
Ў белай хустачцы з брыжамі
Хутка блізіцца яна.
Вузел хлеба за плячамі,
А ў спарышыку з пшана
Каша квас ці інша страва
Ды гладышык малака.
Вось падходзіць і ласкава
Так зірне на батрака.

— Ну, Якімка, падкравіся—
Папалуднаваць пара.

— Дзякуй, рыбка-Банадыся!
Я-ж такі і падараў!

Сяду; што-ж, якраз часіна...
Сядзь і ты бліжэй сюды!
Есць Якімка, а дзяўчына
З яго цешыцца яды.

— Можа-б ты папрабавала?
Разам есца нейк зручней.
І дзяўчына ложку брала.
Разам праўда што смачней.

Не яда ім, а пацеха.
Так і горнуцца яны.
Тут і жарты, тут і смехі—
Свята ім той дзень будны.
І не раз вось так у полі
Ці ў куточках зацішных
У спатканнях патайных
Часу бавілі даволі.
І ніхто не знаў, не ведаў,
Чым так моцна прыкаваў
Дом Якіма, і ў суседзяй
Ён ніколі не бываў,
Не хадзіў на пагулянкі,
Каб другім не замінаць,
І апроч свае каханкі
Не хацеў нікога знаць.
Вечарамі ў сад цяністы
Выйдзе з дудкаю Якім.
Плача дудка галасіста
Плачам жаласным такім.
Банадыся-ж у аконцы
Сядзе, слухае дуду.
Смутна стане ёй бясконца,
Як-бы граў ён на бяду.
Месяц з неба пазірае,
Ўздзеўшы срэбраны вянок,
А ёй сэрца замірае,
Млее, просіцца яно...

III

Беглі дні ды йшлі нядзелі!
Банадыся-ж і Якім

Шчасце кралі; як зладзеі,
У каханні патайным.
Ды чым далей, то тым болей
Непакоіць думка іх:
Як-жа з бацькаўскаю воляй?
Як са згодаю старых?
Ну, вядома—гэтай згоды
Не дабіцца ім ніяк:
Хтось Якім? галыш, без роду,
Сын убогага, батрак!
А яна—багачка, краля
І адна дачка ў бацькоў.
Проста людзі-б засмялі!
Хіба-ж лёс яе такоў?
Марна думаць аб той згодзе:
Не, бацькоў ім не ўламаць,
Дык аб гэтай перашкодзе
Лепш маўчаць, не ўспамінаць.
Хай ідзе сваёй чаргою—
Далей будзе ім відней.
Іх каханне-ж той парою
Разрасталася ладней.
Так яно па волі божай
Шло-кацілася само.
І што-ж думалі, нябожа?
Спала з іх плячэй ярмо.

Час быў так каля Міколы.
Помню добра, як цяпер,
Веснавы дзянёк вясёлы,
Нават помню, што ў чацвер,
У гасподу да Адама
Зайшлі два гаспадары,
Багацеі гэтак сама,
Як і той Адам стары.

— Як-жа крэпенькі, здаровы?
— Дзякуй вам! што ў вас чуваць?
Ну, звычайныя размовы,
І на словы ніжуць словы,
Каб той звычай захаваць,

Ды каб спрытна стараною
Грунт сабе падрыхтаваць—
Трэба-ж перш парахаваць,
А ўжо потым з навіною
Без памылкі выступаць,
І пры гэтым на дзяўчыну
Вокам кінулі не раз.

— Малайчына, малайчына!
Дочка ладненькая ў вас!—
Далей— болей:
Мой саколю,
Ды слова па слову
Закідаюць сець на волю,
На дзявочу тую долю
Раскрываюць змову,
Бо дзяўчына,
Як пташына—
Вылятае ў вырай,
І прыходзіць ёй часіна
Аб сваёй другой айчыне
Пагадаці шчыра.

— А гадаці,
Бацька, маці,
Тут не трэба многа:
Маледы наш, Гуль Кандраці,
Першы богач у Загаці,
Не знайсці такога.
Госці гладка
Ад пачатку
Павялі гамонку,
Дык што скажа бацька, матка,
Каб аддаць сваё дзіцятка
У той дом за жонку?
Глянулі адзін другому
Тут бацькі у вочы—
Выпусціці пташку з дому,
Як відаць, ахвочы.
Пакланілася старая,
З лавы ўстаў стары Адам.

— Што-ж? няхай бог памагае
Прыезджайце, госці, к нам.—
Як зачула-ж Банадыся
Аб той згодзе, аб сватох,
Ёй і рукі затрасліся,
Сэрца стукае—тох-тох!
Штось хацела ім сказаці
Са ўсёй смеласці, з пляча,
Ды стрымалася дзяўча.
Душна стала ёй у хаце.
Вышла моўчкі вон за дзверы.
Што-ж рабіць? ну, што рабіць?
Як ёй гэтыя намеры
Папярэдзіць і разбіць?
Свайго ўспомніла мілога.
„Мілы, любы мой Якім!..
Збегчы трэба—больш нічога,
І паставіць на сваім“.

Азірнулася дзяўчына
Ды бягом у сад, за сад.
Вось лясок і раўчавіна,
За ляском яе хлапчына
Рэжа скібы рад у рад.

БАНАДЫСЯ

Ой, Якімка! гора, ліха!..
Пагаворым, любы, крыху.

ЯКІМ

Што такое? у чым справа?

БАНДЫСЯ

Справа кепска, нецікава!
З-пад Загацця ягамосці
Няпрашана прышлі ў госці
Мяне сватаць за Кандрата.
Даюць згоду мама, тата,
Толькі я адна нязгодна.

Што-ж рабіці, мілы, родны?
Засталося часу мала,
Ды не ўсё яшчэ прапала:
За табою стала слова,
Я-ж на ўсё, на ўсё гатова!

Спахмурнеў батрак,
Аж змяніўся ў твары.
Вочы зораць, бы з-пад хмары,
З тропу збіты небарак.

БАНАДЫСЯ

Што-ж маўчыш, Якімка любы?
Ты-ж не хочаш маёй згубы?

ЯКІМ

Як відаць, разлучымся, нябога!..
А для мяне... адна дарога...

БАНАДЫСЯ

Што я чую? Ох, ты-ж губіш
Мяне бедную, Якімі!
Ці мяне ты ўжо не любіш?
Ці ўгнавіла цябе чым?
Ці ты лепшых слоў не знаеш,
Апроч гэтых жорсткіх слоў?
Ці другую сабе маеш,
А мяне забыць гатоў?

ЯКІМ

Забыць цябе, дзяўчынку дарагую?
Да дзе ж знайсці такую!
Не, любая! не, не!
Ніколі!

Няхай не будзе шчасця мне,
Няхай не будзе долі,
Калі-б цябе змяніў я на другую!
Слухай, сэрца, Банадыся!

Каб цябе я не любіў,
Каб з табой мы не сышліся,
Мо'-б я больш шчаслівы быў.
Толькі-ж я табе ці пара:
Я—слуга твой і батрак,
Бацька мой—стары жабрак...
Горка мне твая ахвяра!
Ты—красуня, ты багата,
А я голы, як сакол,
У мяне будка, а не хата
Ды і тая ўвайшла ў дол,
Апусцілася ў зямлю...
Дзе-ж цябе я прытулю?

БАНАДЫСЯ

Толькі той і перашкоды?
Ой, Якімка мой дурны!
Мы-ж такі і неблазны,
Прыдзем так, давай, да згоды.
Мы тайком у цэркву пойдзем—
Поп за грошы дасць нам шлюб,
Будзем жыць і спосаб знойдзем.
Крэпак ты, Якім, як дуб.
Ці-ж палехацца работы?
Ці няздольны працаваць?
Што нам гэтыя турботы!
Зможам кут асталяваць!—
Прасвятлеўся твар Якімаў,
Пугу вобземлю шпурнуў.
Смела ўскінуў ён вачыма
І кудрамі страсянуў.

ЯКІМ

Я, саколка, не баюся
Ніякае працы!
Куст—мае палацы!..
У ярмо сам запрагуся,
Пацягну не горш вала—
Ты-б шчаслівая была!..
Не! не згінем мы з табой,

З маёй рыбкай залатою!
У вочы ёй Якім зірнуў
І да сэрца прыгарнуў.

IV

І вось потайкам, цішком
Ўсё яны абмеркавалі,
Гладка ўсе канцы схавалі.
Справа стала за папом.

Тым-жа часам Гуль Кандраці
Са сватамі п'е ў іх хаце,
Вусы круцячы рудыя—
Што та, моў, за я! куды я!
Банадыся-ж прытоена
Сядзіць на тых запоінах,
Далёкая ад Кандрата
І ад дома і ад свата.
Дзень вяселля назначылі,
Ды вяселля не бачылі...

У бліжэйшы час па гэтым
Святою нядзеляй

Пайшла дзеўка макам-кветам,
Як кажуць, з кудзелай.

Не адна пайшла ўцякачка,
А з сваім Якімам.

Што багацце? лепш батрачкай,
Хай яно йдзе дымам!

Ці-ж ёй сэрца заняволіць,
Жывучы з багатым?

Лепей з любым у нядолі
Без прытулку-хаты.

У нядзельку на світанні
Па дарожках патайных,
Каб ніхто не бачыў іх,
Ідуць лёсу на спатканне.
Кончыў поп ужо маленне.

Да папа яны ідуць,
Пад яго благаславенне
Сэрца боязна нясуць.
— А дзе вашы бацькі, дзеткі?—
Поп іх строга запытаў.—
Дзе сваты? дзе дружкі? сведкі?
Хто на заповедзь даваў?
Ці не збеглі вы ад волі
Блізкіх кроўных і бацькоў?
Не звянчаю вас ніколі.—
Холад веяў ад тых слоў.

БАНАДЫСЯ

Змілуйся, бацюшка,
І нас ты звянчай!
Што праўда, то праўда—
Парушан звычай.
Мой бацька багаты,
А ён—наш батрак.
За беднага-ж пэўна...
Ні гэтак, ні так.

ЯКІМ

Назначце, бацюшка, цану
І выбачце нам гэтую віну,
Але нас павянчайце.

ПОП

Не, на гэта выбачайце!
І не ведаю я вас.
Разбірацца-ж мне не час:
Можа вы ў першай стрэчы,
Можа вы—брат і сястра.
Што-ж вянчаць так не дарэчы?
Не: не месца, не пара!
Не, няма благаславення!

ЯКІМ

Калі так, то што рабіць?
Мы ўсёроўна па сумленні,
Як муж з жонкай, будзем жыць!

БАНАДЫСЯ

Пакляліся мы
Жыць у пары век.
Што паробіш тут?
Утаўчэцца нейк.

Так казалі і выходзяць,
Пастаялі на дварэ.
Смутак, клопат іх бярэ—
Чаго-ж дарма час тут зводзіць?
Вышаў поп, счакаўшы, у сені—
Жаль да іх пачуў стары.
Бачыць, сталі на калені
Прад царквой на цвінтары.
Там у шчырасці сардэчнай
Пакляліся ў згодзе вечнай
Разам несці клопат, гора
І ісці рука ў руку
Без папрокаў, без дакораў,
Што-б ні стала на вяку.
Поп крануўся згодай тою
І іх шчырасцю такою,
На цвінтар да іх ідзе,
Сам у цэркву іх вядзе.

ПОП

Бачу згоду вашу, дзеткі!
Дай бог згодна век вам жыць.
Што-ж, ідзеце ў цэркву, кветкі,—
Павянчаю, так і быць.
На сябе віну бяру я,
Хай вам бог грахі даруе.

З імі ў цэркві памаліўся,
Службу справіў, адчытаў.
Як-бы камень з іх зваліўся,
Як-бы іншы свет ім стаў.

Непрыветна выглядала
Хатка дзеда-жабрака.
Павуццё куты заткала,
Дзьмула з кожнага кутка.

На аконцы вецер пылу
Цэлы пласт нанёс, нагнаў.
Там царыў спакой магілы,
Дух бядоты панаваў.
Печ асела, грунт загниўся.
У печы гліняны гаршчок
Сіратою прыхіліўся,
Стаў нячэпаны ў куток.
Парахнелі марна лавы,
Дух пракіслы патыхаў,
А сталом быў пень трухлявы,
Што Казімер так кахаў.
Усё пра беднасць тут казалы,
Пра нядолю бедака,—
Непрытульна пазірала
Хатка дзеда-жабрака.

І вось раптам надвячоркам
Хатка тая ажыла.
Там пачулася гаворка,
І быў рух каля стала,
Праўдзівей, каля калоды,
Што служыла ўжо сталом
Незапамятныя годы.
А дзед ходзіць сакалом,
Бо-ж і рад такі старэчы,
Што жыве ён недарма.
Ён патупаў каля печы,
Пляшкі часам ці няма.
Да гарэлкі-ж дзед быў падак,
Майстар быў кручок загнуць:
Як-жа ў гэтакі выпадак
Пару чарак не кульнуць?
У Казімера старога
Быў і скорам празалас—
Скруткаў некалькі каўбас.
„Што гнявіць мне пана бога?“—
Гаварыў стары не раз.
Малады пайшоў па воду,
Потым дроў схадзіў прынёс,

А дзед торбы ператрос,
Цягне ўсё на стол-калоду.
Маладая прыбірала,
Мыла, чысціла, мяла,
Павуціну, пыл зганяла,—
Гаспадынін рэй вяла.

Як ўсё было прыбрана,
Запалілі там святло,
І халупка нечакана
Заіскрылася, як шкло.

ДЗЕД КАЗІМЕР

О! такі-ж недарма
Кажуць тыя людзі:
Убяры ты і пень,
То харошы будзе!
Не, дапраўды: зірні—
Што за хата стала!
Хат такіх на сяле
Ты налічыш мала.
А за гэта за ўсё
Гаспадыні хвала!
Ну, то сядзем за стол
Ды вяселле справім.
Малады з маладой!
Сядзьце тут на лаве...
Дадуць чосу бацькі
І мне разам з вамі.
Ну, да покі той суд,
Пабалюем самі.
І закуска тут ёсць:
Хлеб, блінцы, каўбаскі...
І вы будзеце жыць
Сяк-так з божай ласкі...
Прыступаюць да вячэры.
Чуюць—ходзяць пад акном!
Потым раптам хтось у дзверы
Барабаніць кулаком!

— Дзе-ж то, бацька, наша дочка?
 І Якім бы ў воду кануў...
 Дзень праходзіць, скоро ночка...
 Вышаў бы ты сам ды глянуў.
 Проста дзіва, і ніколі
 Не бывала такіх штук.
 Што ўжо гэта за сваволя!
 Што ён думае, блазнюк?—
 Непакоіцца матуля.
 Не, не так яно, не так!
 І Якім на тыя гулі
 Не аматар, не мастак.
 Ёсць тут, ёсць тут штось напэўна—
 Зніклі зранку і няма
 І прапалі неспадзеўна...
 Ой, тут нешта нездарма!
 Усяк маці разважае—
 А мо' гэта, а мо' то...

МАЦІ

Ой, дурніца-ж я старая!
 Бацька! ведаеш ты што?
 Я—сляпая, ты дурны:
 Пэўна-ж любяцца яны?
 Пасудзі, падумай сам...
 Ото-ж сорам будзе нам!

АДАМ

Ну, ты скажаш! лепш маўчы.
 Вады ў ступе не таўчы!
 Мо' пайшлі дзе на гулянне—
 Ці-ж яны манахі?
 Кінь ты гэтыя гаданні
 І пустыя страхі!

МАЦІ

Ой, глядзі, глядзі, стары!
 Удзяруць нам штуку.

Ліха выпайзе з нары,
Будзе, будзе гуку!

АДАМ

А, не бойся,
Заспакойся—
Не будзе нічога.
Хай гуляюць—
Права маюць,
Не судзі іх строга.
Хлопец сталы
Ды прыўдалы
І не з гліны-ж можа!
Разам стануць—
Люба глянуць,
Так яны прыгожы!

МАЦІ

Пляцеш немаведама што.
Ты яму дзесяць, ён табе сто.
Хоць падбаў-бы аб дзіцяці,
Усё яму нічога.—

Аж угневалася маці
Ад тых слоў старога.
А сама гадае матка
Над праявай тою:
У чым загваздка, загадка?
Што з яе дачкою?
І тут раптам нечакана
Ў галаве старое
Закружыліся пагана
Думак іншых роі.
Цяпер толькі ясна стала—
Дзе-ж быў змысл жаночы!—
Як дачушка паглядала
На чорныя вочы.
Цяпер толькі прасвятлела
Матчына галоўка,
Як лавіў ён анямела
Дзявочае слоўка.

Цяпер толкі зразумела,—
О, дурная маці!—
Чаго ў садзе дудка млела,
Не давала спаці.
А тут зараз пагалоска
Па людзях шапоча,
Што батрак з іх ласкі боскай
Быць іх зяцем хоча,
Што дачка іх у Загацце
Не пойдзе за Гуля:
Гуль пры ўсім сваім багацці
Застанецца з дуляй.

Маці далей не ўтрывала,
Вышла з хаты ды трушком
К жабраку пашыбавала—
Загуменнямі, лужком.
Падыходзіць пад аконца,
Зірк—не верыць і вачам:
Банадыся, яе сонца,
Божа мілы! там! ох, там!
Маці рукі заламала,
Зноў назад бяжыць яна,
З гора намітку сарвала.

МАЦІ

Божа! ў чым мая віна?
Ой, сорам нам, сорам!
Да што скажуць людзі?
Жыць у такім брудзе!
Цешся-ж маім горам,
Рвецце-ж мае грудзі!—
Прычытвае, плача матка,
Валасы рве, бы ў агні.

МАЦІ

Будзь-жа ты, маё дзіцятка!..

АДАМ

Стой, старая! не клян!і
Кінь ты выць на міласць бога!
І пайшла ўжо і пайшла!

І не смей і мыслиць злога,
Утрымай язык ад зла!
Бо-ж яна нам не чужая,
Бо-ж яна ў нас адна.
Гмі праклёнам пагражае!
Моўчкі гора пі да дна!
І чаго так ужо вар'яцець?
Ідзі лепей у клець,
Прыбярыся, як трэба, сама,
Не зводзь часу дарма
Ды каробкі сціха
Накладай даверха
Розным скарбам дабром:
На вяселле папромі!

Два разы адно і тое
Не любіў казаць стары:
Што сказаў—слаўко святое,
Хоць тапіся, хоць гары.
Вышла борзда ў клець старая
І кублы вярнуць давай.
Жыва кораб набірае
Сырам, маслам цераз край.

АДАМ

Ну, старая: пойдзем з богам—
Што ўж гневацца тут нам.
Не паможа больш нічога,
Як зрабілася ўжо, маці,
Дык няхай і будзе так.
Што ж, батрак ён, ну, батрак.
Я-ж не мыслю зла дзіцяці.

МАЦІ

Дык што-ж, бацька: ўсё гатова,
Пойдзем, раз ты хочаш так.
Надзеў бацька халат новы,
Маці—чысты андарак,
Цемачком ідуць старыя
У халупку да дзяцей.
Не чакалі маладыя
Дарагіх такіх гасцей.

АДАМ

Добры вечар, зяць малоды!
Добры вечар, гаспадар!—
І стаўляе на калоду
І гарэлку й божы дар.
Дзед стары быў як аглушан,
Як-бы гром яго прышыб,
І язык стаў непаслушан.
Не варочаўся, прыліп.

Банадыся бацьку ў ногі!

БАНАДЫСЯ

Не карай нас, татка, строга!
Глянь ласкавымі вачыма.
Гэта я звяла Якіма.
З ім тайком і звянчаліся,
На тваю дабрату спадзьяваліся.

АДАМ

Ну, што кара тут паможа?
Толькі-ж, дзеткі, так нягожа...
Злосці я на вас не маю
І караць не буду вас.
Што-ж? добра вам пажадаю!

Са сцяны ён зняў абраз,
Той стары абраз, каторы
Дзед Казімер паважаў
І прад ім так шчыра ў горы
Усе надзеі пакладаў.
Маладых благаславілі:
— Ну, дай божа шчасця вам!
Іх на покуць пасадзілі.
Выпіў, змяк зусім Адам.
Па плячу пастукаў зяця.

АДАМ

Чуй, Якіме: батраком
Працаваў ты ў маёй хаце.

Цяпер будзеш прымаком!
Больш гарэлка разбірае,
Стаў банкет іх ажываць,
І Адам ужо гукае:
— На які чорт лепшы зяць?
Зашумелі, разышліся,
Падабрэў стары ў канец.

АДАМ

Малайчына, Банадыся!
Маці, праўда, маладзец?

Дык вось, як, саколю, бывала даўней.
Ці блага, ці добра—вам з боку відней.

1910

ПРАПАЎ ЧАЛАВЕК

I

Каля карчмы шум і гоман,
Зык сялянскіх галасоў.
І, здавалася, сам Нёман
Змоўк, каб сцяміць колькі слоў,
І каціўся гэтак плаўна,
Поўны, звілісты, як змей,
Агібаў узгоркі спраўна,
Потым зноў бег спакайней.
І ніколі не маўчала
Гэта мора-грамада.
Тут і радасць месца знала,
Уздыхала тут бяда.
Як рой пчол, гулі мужчыны,
Гаманілі аб зямлі,
Разбіралі ўсе навіны,
Усе інтэрасы вялі.
Ды і то сказаць: ніколі
Дня спакою не было—
Ці то выпадак у полі
Калыхаў падчас сяло,
Ці то ў лесе з кім здарэнне
Наконт пашы або дроў,—
Усё будзіла разуменне
Бедакоў-гаспадароў.
Толькі ў гэты раз трывожна
Нейк шумела грамада.
Зразу сцяміць было можна,
Што тут вынікла бяда.

АДЗІН СЕЛЯНІН

Ой, не, хлопцы, на бок жарты—
Рудзік мой выў нездарма!
Хоць вазьмі ды кінь на карты:
Трэці дзень яго няма!
Каб, крыў божа, утапіўся,
Дык няпраўда—ужо б усплыў,
Можа хіба ў корч забіўся,
Ці загнала дзе пад плыт.

ДРУГІ СЕЛЯНІН

А мо' хто забіў, глядзеце,
На Яхіма меўшы злосць.
Нешта нейкае тут ёсць,
Людзі ж розныя на свеце!

ТРЭЦІ СЕЛЯНІН

Ці доўга забіць чалавека?
Як грушу звярзці на вярбе:
Свіснуў па лбе—і канец табе!
Знойдзецца гэтакі дока, умека.
Між людзьмі, як ніколі,
Развялося брыды,
І лаві, шукай ветру у полі—
Умеюць замесці сляды!

СТАРЫ ЮРКА

Не, Матэва! Не, браток:
Нойдзецца след, галубок!
Будзе праўда ўся раскрыта,
Як яе ні замятай:
Хоць вадой яна заліта,
Але, браце, памятай—
Усплыве наверх яна,
І не будзе патайна!

СОЦКІ

Ды што тут мянціць языкамі,
З пустога ў парожняе ліць?
На Нёман хад ем з бусакамі,
Каму гэта справа баліць!

Усё адзін чорт:
Памёр той Гаўрыла,
Ці скула яго задавіла,
Агледзець-жа трэба хоць норт.

ПЕРШЫ СЕЛЯНІН

Да хоць-бы якія канцы нам у рукі,
Ці гэтак, ці так.
Прапаў, небарак,
А жонцы пякельныя мукі.
Сказаць-бы за светам
Быў выпадак гэtkі,
Не так-бы і крыўдна было.
А тут, як на зло,
На людзях прапаў у сяле...

ДРУГІ СЕЛЯНІН

Цікавасць з ім, братцы, але!

Гамоняць мужчыны,
Шукаюць прычыны,
Дзе мог-бы падзецца Яхім.
Варожаць ды судзяць,
Узрушаны людзі
Здарэннем ліхім.

II

Каля Яхімавае хаты
Дзве кабеціны сядзяць.
Змучан горам твар Агаты,
Вочы смутна так глядзяць.
На руках дзіця малое,
Двое большых па бакох.

ЦЁТКА НАСТА

Вось дык ліха насланое!..
Ды мо' вернецца, дасць бог.—
Так Агату разважае
Цётка Наста і сама
Мала ў гэта веры мае.

І Агата раз дваццаты
Пачынала свой расказ,
Як Яхім выходзіў з хаты
У астатні свой той час.

— АГАТА

Стаў ён хмурны, задумены,
Як-бы нешта ўсё таіў.
Твар зрабіўся, бы каменны,
Думку нейкую наліў.
А да працы быў ахвочы,
Рук ніколі не складаў,
Зранку тупаў аж да ночы
І ў самоце штось гадаў.
А паглядзіць—недахватка,
Беднасць лютая ва ўсім:
Хлеў някрыты, бедна хатка,
А падправіць няма чым.
А ўсё гэта не давала
Нават беднаму і тхнуць.
„Кінь, Яхім“, скажу, бывала:
„Дасць бог, дзеці падраснуць,
Сяк-так будзем жыць“, кажу я,
„Дык што нудзіцца дарма?“
А ён нават бы й не чуе,
Непакоюся сама.
Урэшце стаў ён забывацца:
Ідзе, спыніцца, стаіць.
Аж нейк стала я баяцца—
Розум штось яму труіць.
Успароўся яшчэ цёмна,
Плыт пайшоў ён прыбіраць.
І людзей шмат каля Нёмна,
А плыты, як мост, стаяць.
Вось і вечар, я чакаю,
А яго няма й няма.
Што тут думаць, не згадаю,
Бы глынула яго цьма.
А няйначай—ў задуменні
Аступіўся ён, упаў

Ды пабіўся аб бярвенне,
Бо дзе ж дзеўся-б ён, прапаў?
Цётка охнула глыбока,
Азірнулася кругом
І слязу абцерла з вока
Жорсткім зрэбным хвартухом.

III

Гоман, вохі і здзіўленне
Непакояць больш сяло:
„Ось праява! ось здарэнне!“
Толькі й гутаркі было.
Больш за ўсіх жанкі трашчалі,
І адна перад другой
На праяву выкладалі
Меркаванні, погляд свой.

ЦЁТКА МАГДА

Ну, няйначай, як забілі
І засунулі пад плыт.
Хлёрка сёлскі, гаварылі,
На яго даўно сярдзіт.

Гэты довад разбіваўся.

ЖАНКІ

Каб забілі, Магда, знай,
Хоць які-б, а след астаўся,
Як канцы тут ні хав й.
Не камар-жа ён, не голка,
І астаўся-б нейкі знак.
Што плясці дарма, саколка?
Тут яно было не так!

ТАЦЯНА

Ой, сястрыцы! мне здаецца,
Што ён проста кінуў дом
І цяпер мо' дзе смяецца—
Верыць нельга ім, гадам!

Ды Тацяну ўняў Сымонка,
Яе дзядзька, і падцяў.

ДЗЯДЗЬКА СЫМОН

Каб ты была яго жонка,
Ён даўно ўжо-б маху даў.

ТАЦЯНА

Твой язык мне ў косці ўеўся!
Ото, дзядзька, як малы!
Ну, то дзе-ж бы ён падзеўся?

ДЗЯДЗЬКА СЫМОН

На той свет пагнаў валы.

А тымчасам пра Яхіма
Байкі ходзяць па сялу,
Быццам ён у дзеда Кліма
Сядзеў з люлькай на калу,
Апусціўшы на плот ногі,
На сяло трос кулаком.

ЦЁТКА ЮСТА

Ой, не быць дабру, нябогі,
З тым Яхімам дзіваком!
Наводзіць ён чары—
Не было-б пажару!

У другім канцы хадзілі
Чуткі іншыя зусім:
Гаварылі-гарадзілі,
Што апоўначы Яхім
Па сцяне ўзлез на званіцу,
У хаўтурны званіў звон,
Шоў на могілкі ў капліцу
І літанне правіў ён.
А другім Яхім прысніўся,
І дзіўны быў адзін сон.
З хаты ў хату чмут насіўся,
Як чаўнок каля красён.
Сон дзіўны прысніўся Ганне.
Так расказвала яна.

ГАННА

Ось, здаецца, на змярканні
Едзем з Пётрам мы з млына.
Толькі мы ставок мінаем,
Бачым—ён! Ківае нам.
„Гэта ты, Яхім?“—пытаям.
„Я“, адказвае, „я сам!“
І такі, нябож, ён смутны,
Такі змучаны, худы.
Просіць голасам пакутным:
„Выньце вы мяне з вады!
І душы спакой вы дайце!“
Так і кажа ён, бядак:
„Ды па-людску пахавайце.
Смокча мяне ў вадзе рак,
Жвір мне вочы засыпае,
Чараты растуць на мне,
І вартуе ноч сляпая,
Лёгшы каменем на дне“.

З захапленнем, з заміраннем
Сон той слухалі жанкі.
Не было канца ўздыханням.
„Ой, пакутнік-жа які!“
І ў страшэнным абурэнні
На мужчын валіць пайшлі,
Бо даўно-б яго знайшлі,
Каб на грош таго хацення.
А ён, бедны, мокне ў яме,
І ядуць яго ракі.
І жанкі ўзяліся самі
Цела вызваліць з ракі.
— Жаначкі!—Антоля кажа:—
А вы ведаеце што?
Вось я знаю, хто пакажа
Нам Яхіма!—А ну, хто?

АНТОЛЯ

Трэба міску ўзяць, сястрыцы,
Свечку ў місцы запаліць,
Што свянцаюць на грамніцы,

І ў ваду яе пусціць.
Але толькі трэба зраня
Гэта, любачкі, зрабіць,
І дзе міска з свечкай стане,
Там ён, бедны, і ляжыць.

IV

Яшчэ добра змрок не згінуў,
Чуць гарэў усход нябес,
І агністы блеск раскінуў
На узгоркі і на лес,
А жанкі ўжо чарадою
Удоўж Нёмана ідуць
І з свянцонаю вадою
Свечку ў місачцы нясуць.
У жанок аж сэрца б'ецца,
Нейкі страх на іх напаў,
І страх гэты ўсім, здаецца,
Языкi ім завязаў.

Вось і гак і плёс адкрыты,
А за гакам чорны вір.
Нёман коціцца сярдзіта
Ды на дне ганяе жвір,
Круціць, верціць, як шалёны,
Ажно леечкі оягуць,
Точыць, рве бераг зялёны,
Ачасе сабе пуць.
На гаку жанкі пасталі.
Тут, з высокіх берагоў,
У вадзе цені дрыжалі,
Жэрдкі летаўніх стагоў.
Як у люстры, адбіваўся
З таго берагу вятрак,
І на хвалях калыхаўся
Лесу верх, нібы разак,
Уверх кінуты зубамі,
І алешнік малады,
Бераг Нёмана з кустамі
І высокія груды.

ГАННА

Што-ж, сястрыцы: пусцім з богам.
Трэба свечку запаліць...
Бог нам будзе запамогай...
Бачце, свечка як гарыць!

— Божа мілы!—ўсе ўздыхнулі.—
Ну, што-ж, Ганначка, пускай!
Міску лёгенька папхнулі.

ГАННА

Плавай, місачка, шукай!
Перш нейк цяжка, неахвотна
Міска стала адплываць,
Як-бы ёй было маркотна
Гэты бераг пакідаць.
Потым плытка за вадою
Робіць круг.. адзін, другі...
Вось раўняецца з вярбою,
Агібае куст дугою,
Піша борздзенька кругі!
Носіць Нёман, як сам знае,
Тую міску-чарапок.
— Ах, галубкі! як жывая!—
Крыкне хто-небудзь з жанок.

ГАННА

Так і сяк яна шыбуе:
То назад, то ў бок ідзе!

АНТОЛЯ

Гэта божжа моц кіруе
І на троп яе вядзе.

А тымчасам міска далей
Ідзе, ладзіцца на плёс.
Хлесьнуў тут Нёман хваляй,
Міг—і ў вір яе панёс!
І над цёмнай глыбінёю,
Дзе ён пеніўся, бурліў,
Нібы крэпкаю рукою
Завярцеў і закруціў,

Закруціў і не пускае
Ані ўзал, ані ўпярод.
Кружыць міску і ганяе
Страшны той вадаварот.
А жанкі ўсе чарадою
Ціха берагам ідуць
За той міскай і вадою,
Цуда нейкага там ждучь.
Ідуць важна крок за крокам,
Не спускаюць міску з вока.
А яна памалу з віру
Выбіваецца на плёс,
І яе ў чарот, аіры
Нёман роўненька панёс,
Далікатна, асцярожна,
Дзе павольней, дзе барзджэй,
То адкіне ўзад трывожна,
То ўпярод рване дужэй
І так з сажань правандруе,
Потым зноў нясе стралой,—
Нёман цешыцца, жартуе,
Нібы з забаўкай якой,
Ды ў бухту мчыць з разгону,
Міска круціцца ваўчком.
А жанкі глядзяць здзіўлёна,
Кінуць слоўка шапатком:
„Ото божа моц! а любкі!
Ах, як хорашанька йдзе!
Куды-небудзь-жа, галубкі,
Нас яна ды прывядзе!“

Тут—і скуль ён толькі ўзяўся,
Як-бы чорт яго нагнаў!—
Комель жэрдкі увязаўся
І як злыганы прыстаў,
Каля міскі завярцеўся,
Шпарка йдзе ў яе сляды,
Разгуляўся, раздурэўся,
Як той хлопец малады:
Міска ў бухту—ён за ёю
Міска скокне—і ён скокі!
Не дае ані спакою,

Так і цісне крок у крок.
Ды нядоўга плыў з увагай—
Раздурэўся нарта ён
Ды знячэўку, як-бы шлягай,
Плясь у міску, як у зvon!
— Ах!—тут разам закрычалі,
Аж падскочылі жанкі,
Расступіліся ў міг хвалі
І глынулі чарапкі.
Комель жэрдкі алзінока
Стаў пры беразе ў траве,
Толькі свечка, лёгшы бокам,
Далей з подскакам плыве.
— Мая свечка; а, сястрыцы!
Ой, лавеце—прападзе!—
Падабраўшы край спадніцы,
Тэгля шусы бяжыць к вадзе.
Ледзьве-ледзьве утрымалі,
Адцягнулі на грудок.
І ўсё змоўкла, толькі хвалі
З плачам б'юцца ў беражок.

Ціха Нёман калыхаўся
У высокіх берагах.
Гай дубовы адбіваўся
Ў яго дробных грэбнях.
Цёмны лес сцяной зялёнай
Цесна бераг абступаў
І на нёмнавае лона
Цікаваўся, заглядаў,
І далёка кідаў цені
У вячэрняй цішыне
Ды шаптаў у задуменні,
Як-бы гімн складаў вясне.
Шчодро сонца разлівала
Блеск прыветны і цяпло.
Поле жыццем трапятала,
Ўсё спявала і цвіло.
А над саменькай вадою,
Дзе размашыстай дугою

ІГРЫШЧА

I

У карчомцы грук вялікі,
Гоман шумны, малады...
Ну й музыкі-ж, дык музыкі!
Скуль прышлі яны сюды?
Як засыплюць, як заграюць,
Мо б і хворы не ўтрываў!
А скрыпач ды як уярыць—
Проста чорт ім кіраваў!
Як шалёны, смык лятае,
Скрыпка-ж голасна звініць,
Ну дзівота: як жывая,
От, здаецца, гаманіць:

„Тупай, тупай, весяліся,
Прапіў грошы, не журыся.
Няма грошай, што парадзіць,
Калі нам нізе не вадзіць!“

А другая скрыпка тонка
Як заграе, як утне
Дробна-дробненька ды звонка,
Ну, аж скуру шаргане:

„Ці-лі-лі, ці-лі-лі!
Усе веселы былі,
Выпівалі і скакалі,
Ракам ганачка шукалі,
Не валяйся, брат, пад плотам
З адным лапцем, з другім ботам!
Эй, Сымон, Сымон, Сымон!
Не валіся на загон!“

Ї басятля безупынку
Ўсё раве і ўсё раве,
Пеклам робіць вечарынку,
Аддаецца ў галаве:

„І не далей, як удзень,
Ты маўчала, як той пень,
А цяпер ты—дубам дуб.
Тупу-тупу! тупу-туп!
Гух, як басам зараву,
Дык аж струны перарву.
Ты паслухай, Апанас,
Што за голас, што за бас!“

Рэпіць дудка, не даецца,
Алатне ды зноў пачне.
Як зальецца, як зальецца,
Проста сэрца страсяне:

„Не дарую,
Не дарую,
Бо нашто ты
Браў старую?
І старую
І рудую...
Засярдую,
Засярдую!“

Хлопцы ног не шкадавалі.
„Гэй, Паўлюк! вярні-валі!“
Ї кружыліся, ляталі,
Нібы тыя матылі.
А дзяўчата—макаў цвецік,
Шчокі ружамі цвітуць.
Аддасі ты ўсё на свеце,
Як чарамі аплятуць.
А як пойдучь яны ў скокі,
Кроў гарыць, ну, любата!
Ї хоць сам скакаць не дока,
Але дол таўчэ пята.
Кончаць танцы, адпачынуць,
Пот музыкі абатруць.
Хлопцы-ж проста ў снезе стынуць,
Потым зноў у скокі пручь.

У карчму зімовым часам
 Валам ціснуўся народ,
 Забаўляўся самапасам
 Дні і ночы напралёт.
 Моладзь ладзіла ігрышча,
 Людзі сталыя—банкет,
 А другі няшчасны шкет
 Проста так сабе пасвішча.
 Ды затое-ж якіх толькі
 Не нагледзішся тут штук!
 Тут і вальсы, тут і полькі,
 Гоман, жарты, смех і гук,
 Асабліва ў часе скокаў,
 Ну, як, прыкладам, цяпер,
 Калі ўвесь натоўп галёкаў
 На свой лад, на свой манер.
 Ды, сказаць, было, і трудна
 Лад, спакой тут захаваць:
 Як пачнуць музыкі граць,
 Загізуе і марудны!
 Ды не дзіва, што старога
 Падбіваў чорт Базыля.
 — А паслухай ты, нябога:
 Жарнеш, га? мы „каваля?“—
 І пад бок штурхець Кандрата!
 — А што думаў ты? давай!..—
 І Кандрат устаў заўзята.
 — Гэй, музыкі, залівай!
 На хвілінку ўсё замерла
 Ад басэтлі да дуды:
 Што скакаць ім так прыперла
 У старэчыя гады?!
 — Грайце, хлопцы!—Базыль крыкнуў.
 — Каваля!—гукнуў Кандрат
 Ды адразу як падбрыкнуў,
 Расмяшыў усіх дзяўчат.
 Стаў Кандрат з Базылём
 Пасярод карчомкі.
 Валасамі-галлём,

Нібы тым памялом,
Страсянулі ёмка.

То адзін, то другі
Плечуком ускіне.
Рукі іх—лук тугі,
Постаці іх, ногі
У належным чыне.

Тупнуў першы Базыль
Ды падаўся ўправа,
Заламаў набок брыль,
І мільгнуў, як матыль,
Спрытна і рухава.

І Кандрат яму ў лад
Зачынае хвацка,
Аж халат, рад не рад,
Ідзе ўперад, назад,
Як і шапка-пляцка.

І найшлі гаварыць
Ногі, як віхура.
Скуль у іх тая прыцы!
Ну, здаецца, гарыць
На іх сама скура!

Ну, і шум быў тут, шум,—
Не давядзі божа!
Пляскаў сват, пляскаў кум.
Падняў шурум-бурум
З радасці Амброжы:

Узabraўся на стол,
Лапцямі тупоча,
Крышыць, ломіць, бы вол,
Полы горне ў прыпол—
Танцаваць сам хоча!

Людзі сталых гадоў
Проста лезлі з скуры
І на сотні ладоў
Выхвалялі дзядоў,
Здольнасць іх натуры.

А яны, скакуны,
Поўныя запалу,
Як блазны-буяны,
Рэпяць—пот лье буйны,
Здабываюць хвалу.

То назад, то ўпярод...
Скончаць—пачынаюць...
Б'юць далонямі ў бот,
Ды ў адзін той заход
Яшчэ-й выцінаюць:

„Ой, ты, куме, мой кумок!
Бадай табе трасца ў бок!
А бадай ты не даждаў:
Дзе ты ўночы прападаў?

Ці не быў ты у Цацэлі
Або ў Тэклі ці ў Марцэлі,
Або можа у Югалі?
Дзе чарты цябе ганялі?
— Ой, кума! нашто той глум,—
Джургануў чупрыну кум,—
Такіх краль нідзе няма,
Як ты, мілая кума.
Да цябе я бег, спяшаўся,
Ды мой лапаць развязаўся.
Не звязаў-бы я абору,
Ды мне бог паслаў Тадору.
Ой, Тадора! ой, кума!
Задушыла-б вас чума!
Ці ж не глум над нашым братам—
Узвядзіць паклёп дарма?“

— Малайцы, Базыль з Кандратам!—
Загрымела ўся карчма.

III

Але ў самы разгар скокаў
Шусь у карчму з кіем поп!
Не спускаў ён „стада“ з вока,
Настаўляў яго на троп.

А за ім сінкліт царкоўны:
Дзяк і стараста, званар...
Строгі бацька быў духоўны,
Не любіў чартоўскіх чар!
Асабліва ў дні святыя,
Калі забаўкі пустыя
І рознае дрэнства
Не даюць папу даходу
І становяць перашкоду
Ў справе набажэнства.
У карчомцы людна, густа,
А ў той божай царкве пуста—
Поп ды дзяк той, дылда.
І твайго там „алілуя“
Ніхто нават не пачуе,—
Ці-ж папу не крыўда?
Поп прышоў сюды, каб словам
Чортаў сверб ахаладзіць
І ўдзябці дурным галавам,
Як на свеце трэба жыць.
Ён не раз ужо з амбону
Бічаваў парафіян,
Непаслушных хрысціян.
Даставалася Лявону
І Пятрусю і Сымону
За чартоўскі чмут, туман,
Бо яны ўсе—канаводы,
Звадыяшы,
І не зварыш з імі кашы
З-за іх гэтай новай моды:
Адшчапенцы, недаверкі
І расколы!
Іх заўсюды ў царкве гола,
Грош не кінуць у талерку!
Не паставяць богу свечкі,
А на скокі,
На ігрышча яны докі,
Шалудзівыя авечкі!
Эх, Лявон, Лявон, Лявон!
Падбухторшчык першы ён.
А Лявон быў шыт не лыкам,

Не спалохаўся папа:
Падышоў, маргнуў музыкам—
— А ну, хлопцы, гопа-па!
Барабан забіў трывогу,
Бубен дробна забрашчаў,
Ім басэтля на падмогу,
Смык заядла запішчаў;
Ды як грывнулі, загралі—
Скура шорхнула ва ўсіх,
І старыя не ўтрывалі,
Як-бы чорт задрэнчыў іх:
Сівы Тодар на заслоні
Стаў плячыма вырабляць,
Янка пляскае ў далоні,
Ногі-ж просяцца гуляць.
Поп, вайшоўшы з-за парога,
Адчыніў быў грозна рот,
Дый застыў ён так, нябога,
І папаў у пераплёт.
А музыкі не змаўкаюць,
Задаюць ды задаюць,
Аж чарты цябе бяруць
І на скокі падбіваюць.
А Лявон адно гукае:
— Выцінай, бубні, раві!
— Ойча!—дзяк папа штаўхае:—
Не ўстаю—благаславі!—
Поп стаіць, што раз дабрэе,
Шапка споўзвае са лба,
І рука сама дурэе
Каля правага клуба.
У куток ён кій стаўляе,
Барадую сцеляпнуў
Ды хламіду распраўляе,
Потым галаву прыгнуў,
Ды як рынецца зразгону
Біць абцасам аб абцас.
І ігрышча ён з амбону
Годзе лаяць на той раз.

1912 г.

ПА ДЗЯДЗЬКОХ

Пакараў мяне бог,
Што павёў па дзядзькох
Велікодным вясёлым дзяньком.
Піў у іх, колькі мог,
Чуць там пластам не злёг
І не звяў, не заснуў за сталом.

Ды дазвольце ўжо мне
Аб радні і гульні
Праўду толкам, як ёсць, расказаць.
Быў выпадак не ў сне,
А ў сваёй старане,
Як пайшоў я дзядзькоў віншаваць.

Вышаў зранку я ў пуць
І рашыў не мінуць,
Не пакрыўдзіць нікога з дзядзькоў:
К тым, хто бліжай жывуць,
Папарадку вярнуць,
А не рвацца на дзесяць кускоў.

Першы дзядзька—Паўлюк.
Падышоў я і—грук,
Аж ён сам ад суседа бягом,
Кінуў дочку ён з рук
І падняў такі гук,
Што ўсё ходзіць, трасецца кругом.

— Ну, йдзі ў хату!—крычыць,
Дзе, не знае, садзіць—
Бачу, рад на мяне паглядзець.
Сталі мы гаманіць,
Як на свеце нам жыць.
Як нам многа прышлося цярпець

Ад сваіх і чужых,
Ад парадкаў ліхіх,
Ад усякай на свеце брыды.
Потым дзядзька прыціх,
Шаптанулі ўдваіх,
Наконт мусіцьбыць „горкай вады“.

Потым чую: „Бягай!
Праз пяць хат Аляляй!“
— Э, кінь, дзядзька: навошта яна?
— Што там кінь? Не зважай:
Даў бог свята—гуляй!
Не нап'ёмся нябось дап'яна.

Цётка з бутляй прышла
Ды закрасы ўліла,
Каб гарэлка пілася смачней;
Потым крошкі з стала
Чыста сцерла-змяла.
— Ну, дык сунься сюды, брат, бліжэй!

Дзядзька чарку бярэ,
Аб скарач яе трэ
Ды гарэлку ў яе буль-буль-буль!
Ва мне сэрца аж мрэ:
Хто той келіх сапрэ?
Знаць, сухім я не выйду адтуль!

Чарка, браце, павер:
Як даўнейшы мажджэр—
Проста страшна на падлу зірнуць!
Як кадуб, такі звер,
Хоць ячмень ёю мер,
І прышлося да дна хлясянуць!

Гоніць дзядзька ў галоп,
А мне вочы на лоб
Чуць не выперла чарка-мажджэр.
Чую, кепска было-б,
Каб яшчэ такі чоп
Або пару яшчэ такіх мер!

Ды і так я пачуў,
Што мяне штурхануў,
Як бы стукнуў даўбешкаю хмель:
Чуць мазгоў не звярнуў,
Проста сон агарнуў,
Хоць кладзіся ты спаць на пасцель.

— Закусі-ж. Вось кумпяк.
З хрэнам можа ці так,
Як латвей і смачней на твой густ.
Няма надта прысмак:
Парасюк, як прусак.
Ды стол, дзякаваць богу, не пуст!

Закусіў, пасядзеў,
Гаварыў, як умеў.
Да Яхіма я дзядзькі іду.
Я ішоў, весялеў,
З кожнымі крокам смялеў,
Ды яшчэ быў з сабою ў ладу.

Ляпнуў клямкай, ступіў,
Дзверы я адчыніў—
Ціха ў хаце, нікога няма.
„Дзе-ж-бы дзядзька той быў?
Мо‘ гарэлку глушыў?“—
Прамільгнулася думка сама.

Хату я азірнуў
І храп дзядзькаў пачуў—
На палку дзядзька спаў-спачываў.
Вось я крок сцігануў,
Голаў трохі прыгнуў,
А Яхім, як пшаніцу прадаў!

Збіўся з тропу я спрэс.
— „Дзядзька! Хрыстус васкрэс!“
І ў плячук свайго дзядзьку штурхець!
Ідзі ліха на лес:
Ці не ў гразь я залез?
Ой, раўне, ты глядзі, як мядзведзь!

Прахапіўся Яхім.
Божа мілы, што з ім!
Не расплюшчыць ніяк ён вачэй!
Я стаю ўсё над ім:
Як паможаш і чым,
Каб расплюшчыў ён вочы хутчэй?

Але лыпнуў сяк-так.
— Ох, заснуў жа я ў смак!..
Ну, як маешся, браце, жывеш?
І куды-ж ты, як рак,
Проста высах, бы грак!
Мусіць, крыж ты, брат, цяжкі нясеш?

— А як дзядзька здароў?
Божа, колькі гадоў,
Як рассталіся, дзядзька, з табой!
— Многа, браце, гадоў!
Да сівых валасоў
Вось, як бачыш, даклыгаў ступой...

Ото-ж ты маладзец!
Хоць пабачу цябе пад канец...
Надзя, гэі!.. дзе-ж прапала яна?..
Я адзін, як дубец—
Восьмы год удавец,
Толькі Надзя са мною адна.

Юзік хлеб свой знайшоў,
Пётра ў людзі пайшоў,
Міхаліна на службе з каляд... —
Так гамонім, ды зноў
Стол накрыты гатоў,
Пірагоў, бабак, скораму шмат.

Дзядзька зараз устаў
І ў каморцы прапаў—
Засвярбеў у мяне, браткі, нос
Я нядоўга чакаў:
Дзядзька важна сягаў
І бутэльку пад пахаю нёс.

Дзюбанулі мы з ім.
Праўда, дзядзька Яхім
Толькі вусы крыху памачыў.
— Пі ўжо ты, бо старым
Цяжка косцям маім,
Ды, прызнацца, я сёння хапіў.

Сядзімо мы, гудзём
І гаворку вядзём,
І пра бацьку мы ўспомнілі тут.
— Многа страцілі ў ім,
Кожны ўспомніць дабром,
Хоць у службе ён быў такі крут.

Дзядзька далей расчаў
І пра бацьку сказаў—
Мо' каб горкія думкі прагнаць:—
Доўга грудзі ён ссаў.
Хтось яго запытаў:
„Калі кінеш ты цыцку ўжо ссаць?“

А ён зразу адказ:
„Каля Яна якраз!“
„А па Яне?“ „Касіць я пайду!“
Так гамонка у нас
Заняла добры час,
А нарэшце ўстаю—да Каруся іду.

У Яхіма-ж ізноў
Мажджэр двойчы прайшоў,
І я весел, як мае ўжо быць,—
Яшчэ-ж роўна я шоў.
Хоць спяваў ды без слоў,
І язык яшчэ мог мне служыць.

Мяне „Дрогі“ спаткаў,
Падышоў, шапку зняў,
А я вусы абцёр, расхіліў.
Ён мяне цалаваў,
Да сябе заклікаў,
А нарэшце курыць папрасіў.

Трэці дзядзька—Карусь,
Да яго я плятуць.
І так я сам з сабой гаманю:
Кепска будзе, уп'юсь...
Ды хоць так—не баюсь!..
Вось, дальбог, казаў так, не маню!

Бо я ведаў: „Дзівак“
Добра дасца мне ў знак,
Бо яго—самы большы „мажджэр“.
Я ўжо п'ян, бы латак,
Ды плятуся, аднак,
Адкаціўшы для форсу каўнер.

Пералез я парог
І галошы зняў з ног
І кажу: „Здрастуй, дзядзька Карусь!“
— Што-ж ты стаў! ці знямог?
Сунься далей у бярлог!
Я тралюю праз хату, як гусь.

Рада цётка была
І мяне абняла.
— Ну, прысядзь-жа ты, мой галубок!
Люлька ў дзядзькі храпла,
Сваё нешта вяла,
І пускаў дзядзька спрытна дымок.

Дзядзька зрэдка пляваў,
Моцны жарт адпускаў
І смяўся сам дробненька так,
Ды ізноў замаўкаў,—
Нібы ў мыслях блукаў—
Ну, нядарма празваўся Дзівак!

Неўзаметкі маргнуў,
Дротам люльку прапхнуў,
Хоць бы слова сказаў да каго.
Колькі раз тупануў,
Да дзвярэй завярнуў.
І гарэлка з'явілася ўміг у яго!

Зняў з бутэльнікі пячаць,
Сказаў ягад падаць.
З бутлі ў бутлю гарэлка цячэ.
Чую—трэскі трашчаць,
А там скваркі пішчаць—
То яечаньку цётка пячэ!

Вось мы селі за стол.
Дзядзька пляшку—у пол
І лье чарку да самых краёў.
І, зірнуўшы на дол,
Шаргануў свой прыпол.
— Ну, дык будзь-жа, брат Костусь,
здароў!

Галавой цяляпнуў,
Чарку спрытна кульнуў,
А другую ўжо мне ён наліў.
Я яе адапхнуў,
Дзядзька знізу зірнуў:
— Што-ж, я грошы дарма заплаціў?

І так вокам павёў,
Што без дальшых я слоў
Не горш дзядзькі „мажджэр“ асушыў.
— Ну, во так і—гатоў!
Вынуў люльку з зубоў,
І тут жарт дзядзька зноў адпусціў.

Я сядзеў, як „філін“,
У галаве цэлы млын,
А яшчэ двух дзядзькоў абыйсці!
А „мажджэр“, чортаў сын,
Зноў упёрся, як клін.
— Ну! яшчэ, брат, адну прапусці!

Што парадзіш? валяй!
Даў бог свята—гуляй!
Што казанскай глядзець сіратой?
Прападаць—прападай!
Пі, валі, не шманай—
Як пусціўся ў дарогу—не стой!

Ад Каруся ізноў
Да Каруся пайшоў:
Двух я маю дзядзькоў-Карусёў.
Пабажыцца гатоў,
Што не чуўся мазгоў,
А ў вачох свет мяцеліцу мёў.

Выпіў-рэзнуў і там,
А як вышаў, і сам
Не магу я ніяк разабраць.
Я не верыў вачам
І даў волю нагам
Ды Пятруся іду віншаваць.

Людзі скажуць, як я,—
Горка доля мая,—
Апынуўся у дзядзькі Пятра.
Мне-ж дарога свая
Цямней ночкі была,
Ў цень яе агарнула мара.

Помню быццам праз сон,
Павярнуў там заслон,
Як лез вон з-за стала, каб устаць.
Далей помню—Антон,
Прышоў з „Татусам“ ён
І вучыў яго рапарт аддаць.

Так я піў і гуляў,
Так дзядзькоў віншаваў
Велікодным вясёлым дзяньком.
А дамоў як дыбаў,
Дык чарцей я склікаў,
На нябожчыкаў трос кулаком.

І ўсю ноч напралёт
Чаркі кідалі ў пот,
І не мог галавы я падняць.
Дачакаю за год,
Дык кажу напярод:
Не пайду больш дзядзькоў віншаваць.

1912 г.

„СВЯТЫ ЯН“

I

Арганісты, пан Сарнецкі,
Убіраць прышоў касцёл.
Заўтра свята, фэст важнецкі...
Эх, у ксёндза будзе стол!
А гасцей, гасцей наедзе:
Арандатарай, паноў.
Многа будзе на абедзе
Розных клерыкаў, ксяндзоў.
Там пальюцца рэчкай віны,
Грымне весела раяль,
А ксянжулькіна Мальвіна
Аздабляць будзе той баль.
Стаў народ ужо збірацца
З розных месц, далёкіх сёл...
Ну, то трэба-ж пастарацца
Як найлепш убраць касцёл.
На дзядзінцы ўюць дзяўчата
З красак-зелені вянкi.
Праца шчыра распачата,
Завіхаюцца жанкі.
Арганісты знае справу
І мастацкі мае густ,
Рэй вядзе, вядзе на славу,
Хоць мазоліўся тут глузд.
Ды затое-ж на здзіўленне
Быў убраны той касцёл.
Святы Ян паўзверх адзення
Апяразан быў упол
Паяском з жывых раслінак, —

Ну, той Ян аж зіхаціць!
Як-бы ўвесь святы будынак
Ён хацеў сабой зацміць.

А касцёл быў у чэсць Яна.
На падмурку святы Ян
Першым чынам яшчэ зрана
Вельмі гожа быў убран.
Павыходзілі з касцёла.
Затрымаўся арганісты,
Сам здаволены, вясёлы,
Прад людзьмі і богам чысты.
Запыніўся перад Янам.
Эх, і хо раша-ж убран!
Дагадзіў парафіянам,
Дагадзіў Сарнецкі пан!
Хараство, любата!
А вяночак!
Паясочак!
А як ручачка ўзнята!

Пастаяў крыху Сарнецкі,—
Гэта—Ян, брат, не сноп грэцкі,
Адпусці ты, божа, грэх!
Паказаць людзям не смех:

Хоць вязі яго ў Варшаву,
Хоць у Вільню, хоць куды!
Так зрабіў Сарнецкі справу,
Як ні ў якія гады.

Толькі вось адна загана:
Вянок трохі завысока.
І Сарнецкі ў момант вока
На падмурак скок да Яна!
Але тут неспадзявана
Стук святога плечуком!
Ян аб землю старчаком!

Дарожачкай самай простаі
Ды галоўкай аб памост той!
Лоб пабіўся на кавалкі,
Нос зляцеў аж на дзядзінец...
Вось гасцінец, дык гасцінец!

Вось дык ліха, пераполка.
Па касцёле гук панесся,
Бы злы дух зарагатаў,—
Пан Сарнецкі аж затросся,
Холад, жар яго праняў.

Што-ж то будзе?! О, няшчасны!
Што рабіць тут? што чыніць?
Лепш-бы чэрап свой уласны
Аб памост яму пабіць.

Ломіць рукі арганісты,
Тужыць, вохкае бядак.
Мусіць сам злы дух нячысты
Так накіў з яго, лайдак.

II

— Што, пан, гэтак засмуціўся?
Зірк—сусед яго, Вінцэнт!
— О, мой браце! Ян пабіўся
На кавалачкі, нашчэнт!..
А бадай цябе агні!
Глянь адно, браток, зірні:
Бачыш? нос дзе, вунь дзе вушка,
Там кавалак барады..
Яне, Яне, божы служка!
Нарабіў ты мне бяды!..
А бадай-жа цябе перуны!
Што нарабіў я, дурны?!
Ось Сарнецкі пастараўся!
Дагадзіў святому духу!
Ось папаўся, дык папаўся—
Як лісіца ў саладуху!
Вось ты бога і пахваліш!
А бадай цябе паралюш!
І нашто вянок чапаў я?
О, халера, о, пся мацы!
Смех і грэх на ўсё Заслаўе...
І як фэст нам святкаваць?..
— Кінь, пан, енчыцы! глупства, пане!

І сам Ян таго няварты!
Калі мёду пан дастане
І спірытусу з поўкварты,
Ды калі мне зафундуе,—
Дзіва-цуд я спраўлю:
Заспяваюць „алялюе“—
Так касцёл услаўлю!
— Браце мілы!
Да магілы
Не забуду—памажы!
Вядро мёду,
Толькі знішчы перашкоду,
Свет мне белы развяжы.
І дзве кварталы—
Глупства, жарты:
Гарнец зараз-жа нясу!
Пачастую,
Патрактую
І засмажу каўбасу!
— Калі так, не плач па Яну:
Замест Яна сам я стану!
— Пан Вінцэнты! мілы браце!
Бог цябе мне пасылае!
Хай пан бог табе заплаціць,
Матка боская святая.
У касцёле свентаянскім
Будзеш „Янам“ элеганцкім!
Каранован каронаю,
Будзеш нашай абронаю!

Яна вынеслі, схавалі,
Самі ўсю ноч балявалі,
А назаўтра, чуць разднела—
Не забыў Вінцэнты дзела—
Від святога ён прымае,
На падмурку стаў, як трэба,
Вочы ўзвёў, бы Ян, на неба,
Руку ўгору паднімае.
— Ну, як браце?
— Дасканала!
Богу хвала!

III

А тымчасам сонца ўстала.
 Людзі сходзяцца ў касцёл.
 Звон касцельны са званіцы
 Час вітае ўжо дзянніцы,
 Гудам коціцца вакол.

Каля „Яна“ аж завозна.
 Тут і пана згледзець можна,
 І кабетак-маладзіц,
 І дзяўчатак-чараўніц,
 І бабулек твар набожны,
 І ўсе ціснуцца, бо кожны
 Хоча выказаць пашану,
 І ахвяры зносяць „Яну“:
 Хто абрус, хто палаценца,
 Хто ільну, хто рушнічок
 І цалуюць—хто ў каленца,
 Хто ў галёнку ўлепіць чмок.

„Ян“ стаяў, не варушыўся,
 Ён трымаўся і крапіўся,
 Ліха-ж вынікла няждана:
 Мёд на вусах быў у „Яна“.
 Чуюць пчолы—пахне мёдам
 І на мёд яны ляцяць
 І над „Янам“ карагодам
 І снуюцца, і звіняць.
 „Ян“ пакуль што не шманае,
 Але-ж, ліхенька, пчала
 Каля вуха завіла
 І на вус яму сядзе,
 Губы лапкамі казыча.
 „Вось хвароба!“—„Ян“ мармыча.—
 „І прыстала-ж, як смала,
 Тфу ты, чортава пчала!“
 — Божа мілы! „Ян“ злуе,
 Як-бы ён на нас плюе!—
 Кажа ціхенька бабуля:
 Ці ты бачыш, Пабіян?..
 Во! зірні, зірні, Гануля:

Губкі крывіць божы Яні..
Божа ялыны!
Одпусць гжэхі нашы і віны!

Людзі дзівяцца, глядзяць,
Сталі божкаць і ўздыхаць,
Пчолка-ж поўзае й нябыта,
Хоць ты махалам махай.
— Фрру!— як фыркне „Ян“ сярдзіта,
Ды як крыкне: а-я-яй!
От-жа, гадаўка, ўпякла!
Каб ты-ж вылахла была!—
Ды з падмурка як сарвецца,
Ды як рынецца ў народ!
Наўскапыта „Ян“ нясецца
Праз дзядзінец на гарод!
А за ім парафіяне.
— О, куды ты, свенты Яне?
Пане Яне! не ўцякай!
Пане Яне, пачакай!
А „Ян“, скінуўшы манаткі,
Прэ ў каноплі без аглядкі.

1918 г.

ПЕСНІ НЯВОЛІ

ПЕЧИ ИРБОИ

Н

П

Д

Я

Х

З

Э

Д

О

К

Т

Л

Д

С

У АСТРОЗЕ

Нудна Сцѣпку за рашоткай,
Нудна, эх, старому!
Плачуць думкі, рвуцца думкі
Сцѣпкавы дадому.

Дома жонка, дома дзеткі...
Бог святы іх знае,
Як жывецца небаракам
Там, у родным краю!

Ходзіць Сцѣпка з вугла ў вугал
Ды зірне ў аконца.
За рашоткай відно неба,
Хмарак валаконцы.

Эй, хмарынкi! пльвяце вы
У старонку тую,
Дзе пакінуў я сямейку,
Хатачку старую!

Ох, паплыў-бы я, здаецца,
Хмаркі, разам з вамі,
Каб на вёску сваю глянуць
Нуднымі вачамі.

Там, далёка, за дамамі,
Разляглося поле,
Лес, узгоркі і курганы...
Эх, прастор там, воля!

Дзесь у полі дым сінее—
Бульбу люд капае.
Сцѣпка-ж бедны так марнее,
Долю праклінае...

Ляжа Сцѣпка спаць на „нары“,
І праз цѣлу ночку
Ўсё аб роднай вѣсцы сніцца,
Аб сваім куточку!..

Нудна Сцѣпку за рашоткай,
Нудна, эх, старому!
Плачуць думкі, рвуцца думкі
Сцѣпкавы дадому.

1908 г.

СЦЁПКАЎ СОН

Рана Сцёпка абудзіўся
І ляжыць—не спіцца:
Сон яму такі прысніўся—
Толькі падзівіцца!

Быццам жыта сеяць вышлі
У поле пры дарозе—
Сцёпку нават зышло з мыслі,
Што ён у астрозе.—

Поле сонцам скрозь заліта,—
Шырыня, раўніна!
Глеба тлуста, сакавіта—
Чарназём ды гліна.

Не дакінеш проста вокам
Да суседскіх межаў,
А на лузе іх шырокім
Што ні стог, то вежа!

І суседзі тут у полі
Ходзяць з карабкамi,
Сеюць жыта на прыволлі,
Рэжуць дол плугамi,

Робяць гоні і разоркі...
Ветрык ціха вее.
Трохі воддаль на прыгорку
Вёска іх чарнее.

З-за сялянскіх хат адметна,
Між гумён, адрынак,
Пазірае так прыветна
І Сцёпкаў будынак...

Углыбіўся Сцѣпка ў мары,
Думцы ўвесь аддаўся,
Пра астрог забыў, пра нары,
Дзе ўсю ноч валяўся.

Тут ён целаю, там—душою,
Там, у родным полі,
Дзе хадзіў ён за сахою,
Дзе пазнаў нядолю.

Ды забыта ўсё ліхое,
Усё, што дух смуціла,
Засталося дарагое,
Што так сэрцу міла.

Але зараз рассвітала,
Нудны дзень вярнуўся.
Сон і мары—ўсё прапала,
Як астрог ачнуўся.

1908 г

НОЧ У АСТРОЗЕ

Ноч глухая. Ціха.
Густа легла цьма.
Дрэмле чутка варта,
Цяжка спіць турма.

Страшнай зяўрай змея
Карыдор глядзіць,
І тужліва лямпа
Свеціцца, дрыжыць.

Обак карыдора
Камеры відны.
Пад замкамі дзверы,
З кратамі яны.

І, здаецца, сцены
Ціснуцца цяжэй,
Гнуць яны і душаць
Усё мацней, мацней.

Нудна, бы ў магіле,
Глуха, бы ў труне,
Толькі часам крыкне
Арыштант у сне.

Мо' Кабека¹ здасца,
Спраўніка прысніць,
Ды „параша“ зрэдка
Глуха загрыміць.

1908 г.

---

¹ Старшыня Віленскай судовай палаты.

* * *

Сціхнуў шум на карыдоры,
Не чуто гаворкі,
На замок запёрты крэпка
Цесныя каморкі.

Не звіняць жалезным званам
Цяжкія кайданы...
Злосна, дзіка пазірае
Гэты дом паганы!

Шчыльна цела чалавечым
Паўкрываны „нары“,
Ціснуць грудзі арыштантам,
Томяць бедных мары.

Сон трывожны ў спёртым дусе
Не дае спакою.
Эх, як марна прападае
Жыццё маладое!

Свеціць лампа нудным бляскам,
А вакол ціхутка!
А праз краты не спаткаеш
Вокам нічагутка.

Хіба бляск убачыш бледны,
Як ліхтар мігае
Ды за вуглам вецер вольны
Песню заспявае.

1908 г.

МАЦІ

Непрыветна цераз вокны
Ночка пазірае.
Ціха ў хаце. Уся сямейка
Спіць, адпачывае.

Натрудзіўшы добра рукі,
Натаміўшы плечы,
Толькі маці з вераценцам
Туліцца пры печы

Ды прадзе, прадзе кудзельку.
Скача вераценца,
А за ім густыя цені
Бегаюць на сценцы.

* * *

На камінку гарыць корчык,
Злотам іскры скачуць.
За аконцам вецер ходзіць,
Глуха вербы плачуць.

Зябнуць вербы на марозе,
Прытуліўшысь к стрэсе.
Снегам вецер сыпле ў дзверы,
Ходзіць шум па лесе...

І пад гэты шум трывожны
Думае старая,
А ўслед думкам неспакойна
Вецер падпявае.

* * *

І ўсё ўстала прад вачыма
Беднае кабеты:
Маладыя дні дзяціны,
Дзявочыя леты,

Радасць жыцця і нягоды,
Сваркі, трасяніна,—
Ўсё, чым жыцце напаткае
У цяжкую часіну.

Ўсё прыпомнілася беднай,—
Горка, цяжка стала,
Галаву набок схіліла,
Прасці перастала.

* * *

Вось і муж усплыў на думу—
Рана смерць скасіла!
Дробных дзетак ён пакінуў—
Без пары магіла!

Жыў ён бедна. Спадзяваўся
Свой прыдбаць куточак,
Хату вывесці, зямелькі
Прыкупіць шматочак,

Бо агоркнуў хлеб батрацкі,
Жыцце пад'ярэмна...
Ды не вышаў з-пад няволі,
Біўся век дарэмна!

* * *

Гасне корчык на камінку,
Пацямнела ў хаце,
Поўнач пеўні пракрычалі,
Але не спіць маці.

Цягне нітку. Вераценца,
З рук упаўшы, грукне,
Ды нясмела, як убогі,
У дзверы вецер стукне.

Думкі думку падганяюць,
Не даюць спакою,
Ўсё лятаюць над кабетай
Нуднай чарадою.

* * *

Уздыхнула цяжка маці,
Аб сынку гадае,
Што ў астросе, ў паняверцы
Кару адбывае.

І за што? У толк не возьме
Бедная кабета
Ні законаў гэтых мудрых,
Ні парадкаў свету.

Вецер вье за вугламі,
У коміне галосіць,
Куды толькі думка тая
Матку не заносіць!

Зябнуць вербы на марозе,
Глуха лес гамоніць.
Думка думку выклікае,
Думка думку гоніць.

1908 г.

ПЕРШАЕ ЗНАЁМСТВА

Помню, помню тую ночку!
Не забуду я той час.
Пеў салоўка у садочку,
Зор цягнуўся ў небе пас.

Выплыў месяц круглы, поўны,
Падрумянены, як блін.
Цярушыўся мрок бязмоўны,
І п'яніў мяне язмін.

І прышла ты нечакана,
Сама, строгая, прышла!
І са мною аж да рана
Тую ночку правяла.

Загадала першым дзелям
„Рукі ўгору“ мне падняць
Ды кішэні аглядзела,
Нават кіцель мусіў зняць.

Распарола мой сяннік ты,
Развярнула мой бярлог,
І лісты мае ад Вікты
Паляцелі за парог!

І ўвесь час на тваім твару
Не схадзіла строгасць, злосць
І, сказаўшы мне слоў пару,
Запытала: „Пашпарт ёсць?“

Ты набрала маіх кніжак
Два партфелі і прыпол,
А каб быць знаёмым бліжай,
Напісала пратакол.

1909 г.

НЯВОЛЬНІЦТВА

Глуха стала пасля буры,
Нудна цягнуцца дзянькі.
Не праб'ецца крык праз муры,
Крэпкі ржавыя замкі...

Нечым сэрца распацешыць,
Нечым дух разварушыць,
Як часамі боль прыспешыць,
Голас волі закрычыць...

Эх, як цесна тут, як дзіка!
Не зайздросна наша часць:
Не пачуюць твайго крыка,
Ніхто помачы не дасць!

1909 г.

ХМАРЫ

Хмары, хмары, што па небе
Ходзіце гарамі!
Каб меў крылле, паляцеў-бы
Я на волю з вамі!

Паляцеў-бы ў край той родны,
Дзе так сэрцу міла,
Дзе я вырас, дзе мне радасць
Моладасць суліла.

Паляцеў-бы ў луг, дзе Нёман
Бераг точыць, мае,
Дзе гамоняць з ветрам-бурай
Дубы векавыя,

Дзе над Нёманам старая
Пахінулась хата,
Дзе так многа пылу ўлетку,
Дзе пяскоў багата.

Паляцеў бы да курганаў,
Што стаяць маўкліва,
Да узгоркаў, дзе вясною
Зелянеюць нівы.

Ой, панёсся-б з вамі, хмары,
Я ў той лес цяністы,
Дзе ўдыхалі-б мае грудзі
Хвояў пах смалісты!

Хмары, хмары, што па небе
Ходзіце гарамі!
Чаму я не маю крылляў?
Чаму я не з вамі?

1909 г.

гусі

Зоры далёкія, зоры бліскучыя
Ціха гараць над вямлэй.
Крыкі знаёмыя, тоны пявучыя
Льюцца вячэрняй парой.

З поўначы-холаду, сівера бурнага
Гусі на поўдзень ляцяць,
З неба далёкага, стэпу лазурнага
Смутна прашчанне крычаць.

Дзікія гусанькі, птушачкі вольныя,
Веснікі скорай зімы!
Хочацца з вамі мне ў стэпы прасторныя,
К свету і сонцу ад цьмы.

Толькі-ж падрэзаны крыллі свабодныя.
Моцна пільнуюць мяне
Дзверы акутыя, сцены халодныя,
Краты жалеза ў акне.

1909 г.

СМЕРЦЬ АРЫШТАНТА

Праз астрожны двор закрыты
Два людцы маўчком ідуць,
З тоўстых дошак спешна збіты
Цесны гроб яны нясуць.

І не звоняць, не спяваюць,
Нікагутка не відно.
Два плячы той гроб трымаюць,
Бы й не гроб, а бервяно.

Арыштант! Сярод дарогі
Сам сябе ты адзваніў:
Кайданамі твае ногі
Суд „ласкавы“ надзяліў.

Арыштант! Яшчэ ты ўчора
Сам сабе і адмаліў,
У гроб цесны сваё гора
Ты глыбока палажыў.

Арыштант! І ў роднай хаце
Жыць з сям'ёю не далі.
Месца й там табе не хваціць,
Як не стала на зямлі.

А сканаў ты, як сабака.
Знаць не будуць сваякі,
Як пражыў ты, небарака,
Перадсмертныя дзянькі!

Арыштант! Цябе зарыюць,
Не заплачуць над табой,
Хіба мо' ваўкі завуюць
У піліпаўку зімой.

Арыштант! Твае магілы
Крыж не будзе вартаваць,
Адзін вецер свае крылы
Над ёй будзе разнімаць,

Калі ўвосень раззлуецца
І памчыцца ў свет гуляць.
З языка не раз сарвецца—
Хтось павесіўся, відаць!—

Арыштант! Не будуць дзеткі
Знаць, дзе татка іх спачыў,
Бо не будзе і заметкі,
Дзе ты костачкі злажыў.

1909 г

ПІСЬМО З АСТРОГА

— Напішы мне, калі ласка,
Пісямко дахаты!
Піша з дому мне Параска,
Што сын здан ў салдаты...

Охо-хо!—Пракоп ўздыхае
Джургае чупрыну,
А ў руках пісьмо трымае
І канверцік сіні.

Просіць шчыра грамацея,
Нават шапку скінуў.
Сам Пракоп пісаць не ўмеє—
Дзе? У бядоце гінуў!

Гадаваўся на мякіне.
Жыў з худобай змалку.
Смак жыцця пазнаў на спіне,
Высах сам у палку.

А нарэшце, вось, папаўся
У спісак арыштанскі.
А за што? Нібы збіраўся
Падпаліць лес панскі!

— Што-ж табе пісаць, старэнькі?
— А пішы, нябога!
Жонка, сын мой даражэнькі!
Шлю паклон з астрога.

Сэрца мне баліць, і вас я
З думак не спускаю.
Кожны божы дзень і час я
Дом успамінаю.

Жонка мая дарагая!
Ты не скрыўдзь Івана
Калі грошай нехватае,
Папрасі ў Сцяпана.

Няхай Сцёпка не баіцца—
Аддамо з падзякай.
Хлопцу-ж трэба хоць акрыцца,
А не йсці сабакам.

Спраў кажух яму і боты,
Выпраў, як і людзі.
Дай з сабою колькі злоты—
Весялейшы будзе.

Калі корму досыць маеш,
Падкармі больш свінку,
Мо' якую захаваеш
На вялікдзень шынку.

А калі на грош няхватка
Або корму мала,
Закалі і з поўдзсятка
Хунтаў прышлі сала...

Сын мой! снасці рыбаковы
Добра ты прыпратай—
Згодзяцца, а венцер новы—
Маеш час—залатай.

І яшчэ, мой сын, прашу я,
Човень кінь ў адрыну,
Няхай вецер не свідруе,
Няхай так не гіне.

Усё, што можна, захавайце,
Пакуль я вярнуся.
Нераток стары аддайце
Міхалю з Габрусем.

Кнігі ўсе, апроч псалтыра,
Вы аддайце Грышку,
Хай сабе чытае шчыра,
Бо ён любіць кніжку.

Дарагі сын! перад здачай
Да мяне зайдзі ты,
Можа болей і не ўбачу,
Не пачую, дзе ты.

— Не маркоцесь, не бядуйце—
Дасць бог спосаб новы,
Што-ж ты зробіш? пагаруйце...
Будзьце ўсе здаровы!

1909 г.

КАТАРЖНІКІ

Цесны дворык. Непрыгожа!
Дзверы пад замкамі,
У тры сажні агарожа,—
Глуха, як у ямі.

Толькі бразгаюць кайданы
Дзікім бразгатаннем,
Звон пакуты, звон паганы
Аддае стагнаннем.

Будзіць звон той боль у сэрцы,
Смутак наганяе
Цяжка, цяжка ў паняверцы!
Ой, доля ліхая!

* * *

Свеціць сонца, жарам пыша,
У небе—ні хмурынкі.
Лёгкі ветрык сад калыша,
Гойдае галінкі

Ды жартліва задзімае—
Накурыць, напыліць,
Пух угору падымае,
Красачку пахіліць.

Прабляжыць, і ціха стане...
Звякаюць кайданы.
Ў гурт сышліся катаржане,
Від іх змардаваны.

Вось на лаўку яны селі,
Голавы спусцілі.

Думкі моцна іх здалелі,
Сэрца засмуцілі.

Не згадаць іх дум маўклівых,
Дзе яны іх носяць—
Мо' гуляюць там, на нівах,
А мо' волі просяць.

Катаржане—хлеббаробы,
Дзеці вёсак, поля.
Таго бойка з-за худобы
Прывяла ў няволю,

Той з суседам пасварыўся,
У таго зяць паганы,
А той, з братам як дзяліўся,
Зарабіў кайданы,

Той за нораў свой сярдзіты,
Ці за лішак жару...
Гэта—цёмны люд, забіты,
Беднаты ахвяра.

* * *

Што за думкі—не згадаю—
Цмяна іх гаворка.
Адно толькі добра знаю:
Горка людзям, горка!

1909 г.

ПОКЛІЧ

Гэй, чуеце хлопцы? Дзе вы, скажэце?
Развеены ветрам па беламу свеце.

Па ўсіх вы куточках маўчком распаўзліся,
А думак даўнейшых сваіх адракліся.

Забылі вы песні пра вольную волю,
Змаганне за шчасце, за лепшую долю.

Адспевана песня, бяследна прапала,
Бо хлеба скарынка язык вам звязала.

І нізка прыгнула вас першая бура—
Ацесліва, хлопцы, знаць ваша натура.

І тыя ярэм'і, што вы асмяялі,
Вы зноў-жа пакорна на шыі паклалі!

Ці чуеце, хлопцы?.. Адказу не маю
І вечны пакой вам ў астрозе спяваю.

1909 г.

КАЛЯ ПАРОГА

Прад жалезнымі дзвярамі
Цёмнага астрога
Жджэ кабетка, хоча бачыць
Сына дарагога.

Ох, сынок! Сядзіць, саколiк,
За сцяной высокай
У нядолі, паняверцы
І нудзе глыбокай.

Хоць-бы глянуць адзiн момант
На яго, здаецца!
Горка беднай, цяжка матцы,
Сэрца яе рвецца.

І стаіць яна, чакае
Доўгія гадзіны...
Злыя людзі—iх не чэпіць
Смутак мацярыны!

Хмурна. Золка. Вецер-сiвер
Да касцей праймае,
І нясмела падыходзіць
Да дзвярэй старая,

Мокры клунак загарнула
Хусткаю старою.
Асцярожна—стук у дзверы
Зяблаю рукою.

Загрымеў ключом турэмнік,
Глянуў у аконца.
— Што табе?—спытаў сярдзіта.
— Ой, маё ты сонца!

Щі не можна бачыць сына?
Я здалёк, саколікі!
„Апазнілася, старая—
Прыхадзі ў аўторак!”

А цяпер ідзі дадому
І—бывай здарова!
І аконца загрымела
Злосна і сурова.

Божа! колькі прастаяла,
Колькі часу ўбіла,
Процьма грошай на дарогу
Марна загубіла.

Што рабіць? Хто ёй парадзіць,
Хто ёй растлумачыць?
Да каго пайсці маліцца,
Каб сына пабачыць?

Жаласць к сэрцу падступіла—
Бедная кабета!
Сын даўно, даўно ў астрозе—
Ужо трэце лета!

Забастоўку зрабіў хлопец
У дварэ у пана,
І за гэта да астрога
Прывялі Сцяпана.

Пастаяўшы, зноў аб дзверы
Рукі абівае:
У начальства знайсці праўду
Думае старая.

У наплечніках начальнік
Падышоў к варотам.
— Мой паночак! мой любенькі!
Ой, маё ты злата!

Дазволь сына мне пабачыць!
Нетутэйша, пане...
Пашкадуй мяне, старую!
Мокну спазарання...

Бачыш—дождж халодны сее
Спорна і аблажна...
Паглядзеў начальнік зверам
І сказаў: „не можна“.

Цяжка, цяжанька ўздыхнула
Бедная жанчына—
Налучылася такая
Ёй, відаць, часіна.

І зірнула ў жалю маці,
Скрыжаваўшы рукі,
На муры, на дом пакуты
І нязмернай мукі.

І ніхто не адгукнуўся
На яе жаданне.
Без адказу засталася
Горкае пытанне.

1909 г.

З ТУРМЫ

Цесна мне тут, горка мне!
Просіць сэрца волі.
Плачуць думкі па вясне,
Хочуць лепшай долі.

Гэй ты, лес, хваёвы бор,
Бор густы, высокі!
Неба сіняга прастор,
Стэп яго шырокі!

Я да вас хачу, каб збыць
Усе мае нягоды
І свой голас разам зліць
З песнямі прыроды.

Люб мне поўдзень, цішыня
Раніцы прахладнай,
Крык у небе каршуна
У высі неагляднай,

Луг шырокі над ракой,
Доля і паляны.
Рвуся к вам я ўсёй душой,
Родныя курганы!..

Гэй, ты, лес, зялёны бор,
Бор густы, высокі!
Неба сіняга прастор,
Стэп яго шырокі!

1909 г.

ДУМКІ

Дрэмлюць думкі цяжкай драмай,
Поўныя трывогі.
Ім на свет з магілай немай
Не прабіць дарогі.

Ім няма дзе прыхінуцца,
Хоць і свет злятаюць,
А часамі, як ачнуцца,
Жаласна ўзыграюць.

І смуткуюць сэрца дзеткі,
Што мы тут ў няволі,
Што пасохлі жыцця кветкі
Без пары, без долі,

Што мы гора збыць не ў сілах,
Крыўды не зваюем,
Што быць можа да магілы
Долі не пачуем.

Не смуткуйце-ж вечарамі,
Думкі, гора дзеці!
Хоць мне цяжка, толькі з вамі
Не адзін я ў свеце.

Цмяна жыцце, ні іскрыні,
У кут яго забіта,
Толькі-ж з вамі, сірацінкі,
Гаманю адкрыта.

1910 г.

Як хацеў-бы я
Па палёх прайсцісь
І упіцца іх
Пахам, росамі!

Паглядзець, зірнуць,
Як жыта растуць,
Як калосікі
Наліваюцца.

Я хацеў-бы знаць,
Як апаціцца
Праца трудная
Рук мазолістых,

Як багаты рост
Ярыны ў палёх,
Селянін-ральнік
Повен дум якіх?

Ці ён смуціцца,
Пазіраючы,
Што труды яго
Так марнуюцца?

Ці ён цешыцца,
У полі ходзячы
Па мяжах, жытах
У святы дзянёк,

І пад шум хлябоў
Ціха моліцца,
Каб дазволіў бог
Ураджай сабраць,

І каб бура-град
З навальніцаю
Не пашкодзіла
Працы радасці?

Толькі-ж мне няма
Светлай волечкі.
І з турмы ніяк
Мне не вырвацца.

1910 г.

НА АСТРОЖНЫ ЛАД

Зноў павеяла турмою,
Згаслі ў змрочнасці агні,
І гаротнай чарадою
Нудна цягнуцца нам дні.

Зноў абшарпанья сцены,
Звяга цяжкіх ланцугоў,
І няма ніякай змены
Ў гэтым холадзе муроў.

Ды няхай тут плача доля
Без уцехі і надзей:
Тым дарожай будзе воля,
Час світання весялей.

1910 г.

Дні ідуць за днямі,
Уцякаюць годы,
А за намі следам
Цягнуцца нягоды.

Тчом мы павуцінку
Радасці і шчасця,
А павее вецер
Холадам нянасця,

І парвуцца ткані,
Разляцяцца прахам,
І прад невядомым
Зноў стаіш са страхам.

Знаць, ужо справедку
Доля нам такая:
Ліха знойдзе ўсюды,
Шчасце-ж уцякае.

1910 г.

ПЕСНЯ НЯВОЛІ

Як лёгкі дым, як тонкі пар,
Расталі ў небе кучы хмар.

Ой, гладзь нябёс далёкая,
Крыштальная, глыбокая!

Як моцны гук, прызыў вясны
З тваёй пачуўся вышыны!

Прастор, прастор і воля там,
Але не нам яны, не нам!

Запёрты мы, прыдаўлены,
І краты нам прыстаўлены.

Высок, высок паркан-сцяна,
Нам песня волі не чутна.

Не нам вясна, не нам прастор—
Нам мур сыры, нам цесны двор.

Гады ў няволі адцвітуць...
Не плач, душа, вясну забудзь!

1910 г.

У АСТРОЗЕ

Аб чым тут мне думаць у гэтай няволі,
У гэтай магіле-турме,
Дзе радасці сэрца не знае ніколі,
Дзе жыцце праходзіць у цьме?
І ўзыхдзе і зойдзе высокае сонца,
І месяц устане ўгары,
І зорак далёкіх скрозь хмар валаконцы
Так ціха гараць ліхтары,
І белыя хмаркі кудры ваўністыя—
Сваю тонкарунную ткань—
Ціха расцелюць па небе па чыстаму
І віснуць над светам, як здань...
Бяздоннае неба, неба раскрытае
Прасторам і воляй жыве
І жыцце няўдалае, жыцце разбітае,
Прастор гэты неба заве.
Ўскалышуцца думкі, як лісце на дрэве,
Калі на іх вецер дыхне,
І сэрца ўскіпае абурана ў гневе,
І душу маланка жахне.
І горка, так горка, нявесела стане,
І смутак на сэрца спадзе.
А жыцце праходзіць, а моладасць вяне
І вяне без толку ў нудзе...
Аб чым-жа тут думаць у гэтай няволі,
У гэтых крываваых мурах?
Эх, каты вы, каты народнае волі!
Нашто збудаваці астрог?

1910 г.

У АСТРОЗЕ ВЯСНОЮ

Сціхлі песні зімняй буры,
Вее цеплынёю,
Ў скалахнуўся лес пануры,
Зашумеў вясною.

Як-бы спуджаныя козы,
Пазбягалі хмары.
Плача зімка, льюцца слёзы,
Ажываюць яры.

Скора поле, лугавіны
Ў зелень убяруцца,
Жураўлі з чужой краіны
З крыкам пранясуцца.

Хмары ўстануць, і пяруны
Гучна загамоняць,
А ў турме тут сэрца струны
Жаласна зазвоняць.

І ўздыхнеш, уздыхнеш глыбока
Над жыццём разбітым,
І пачуеш адзінокім
Ты сябе, забытым.

1910 г.

З АСТРОГА НА ВОЛЮ

Бабёр устаў даволі рана,
Яшчэ і змены¹ не было.
Ўсю гэту ноч ён спаў пагана,
А колькі думак праплыло,
То аднаму Бабру вядома
Ды тым пахілкам-бедаком,
Хто, як Бабёр, не мае дома,
Не мае ў людзі выйсці ў чом.

Глыбока спаў аст ог пракляты,
І сам Алейчык² спачі ваў
І сніў цэйгауз і бушлаты³,
Палвал, дзе шум ён падымаў,
Дзе ён адзін парадкі знае,
Усіх аматар ашукаць.
Бабёр тымчасам з нар спаўзае,
Ідзе „парашку“⁴ „прывітаць“.
Ў „ваўчок“⁵ зірнуў, крозь карыдору,
Пачухаў сцёгны і живот...
Ох, гэты сверб! ох, вошы-гора!
Калі вы пойдзеце на звод?
Бабёр хоць, праўда, з імі зжыўся
І хоць не надта іх кахаў,
Але й не надта бараніўся
І ім жыцця ён не ўціскаў.
Бабру не раз хто назаляе:
„Глядзі, Бабёр—унь вош паўзе!“

¹ Змена астрожнай стражы звычайна рабілася ў шэсць гадзін раніцы і ў шэсць гадзін вечара.

² Алейчык—прозвішча стар. надзірацеля.

³ Бушлат—арыштанская адзежа з грубага сукна.

⁴ „Параша“—начны цаберак для арыштантаў.

⁵ „Ваўчок“—дзірка ў дзверах.

„Паўзе? то што? бо ногі мае!
Не з'есць, нябось, не загрызе!“

Прысеў Бабёр на цвёрдай нары¹,
Знайшоў акурак, закурыў
І нізка голаву спусціў—
Яму свабода горай кары!
А сёння тэрмін быць на волі.
Куды-ж ён дзенецца, бядак?
Ідзі, лаві ты ветру ў полі—
Ён гэтай волі знае смак!
А сіл няма, не служаць ногі,
Не хоча слухацца рука,
Адно і ёсць, што біць парогі,
Уздзеўшы торбу жабрака.
Хоць-бы вясна, ну, інша справа:
Усё-ж тады куды лягчэй,
А йсці на зіму—нецікава—
Ідзі ды з голаду калей...

Панік Бабёр, як сіраціна,
Нудзьга пад сэрцам завіла...
Ох, воля, мілая часіна!
Відаць, і ты не ўсім міла.

1910 г.

---

¹ „Нары“—палок, дзе епяць арыштанты.

У ТУРМЕ

Сонца ўстане. сонца зойдзе,
Дзень заменіць ночкі цьма,
А над намі чорнай хмарай
Вісне цесная турма.

Птушкі вылецяць на зіму,
Птушкі зноў ляцяць сюды,
Мы-ж марнуемся ў астрозе,
Трацім лепшыя гады.

Дні мінаюць, дні праходзяць,
Летам зменіцца зіма,
А мы сохнем і марнеем,
Нам тут радасці няма.

1910 г.

* * *

Сохну марна я ў астрызе,
Дарма трачу сілы.
Рвецца дух мой на свабоду
З гэтае магілы.

Шкода хаткі мне старэнькай
З латанай страхою,
Што схіллалася над Нёмнам
Горкай сіратою.

Шкода мне зялёнай нівы,
Што шуміць у полі,
Тога дуба, што над рэчкай
Песціцца ў прыволлі.

Шкода мне гаёў цяністых
І лугоў прастору,
Дзе пад ветрам ходзяць хвалі
Травянога мора.

Шкода светлай ручайкі
У берагах пячаных,
Што, як срэбра, мкне-бруіцца
Паміж гор, курганаў.

Шкода вёсак запусцелых,
Дзе ральнік гаруе,
Дзе зімою вецер вые,
Кудаса шнуруе...

Гэта—вобразы краіны
Беларусі роднай...
Край ты наш! Як міл ты сэрцу,
Цёмны край, галодны!

Ды не век я тут гарую,
Дачакаю волі
І пачую ў родным краю
Песні лепшай долі.

1910 г.

З БОКУ АД ЖЫЦЦЯ

Там, на волі, за сцяною,
Людзі чуюць, што жывуць,
І з вясёлай сумятнёю
Вечароў калядных ждучь.

Ў хаце ўся сям'я збярэцца
За сталом каля гаршка,
І прыветней мігатнецца
Бляск у вокнах бедака.

Ад каляд па вадахрышчы
Будуць весела гуляць,
Вечарамі на ігрышчы
Бубен, скрыпка зазвіняць.

І сягоння, як і ўчора,
Пойдзе ходарам сцяна...
Хоць на момант сціхне гора
Перад чаркаю віна.

Крык і гоман, шум і песні...
Як разыдуцца ў мароз —
Не адно рабро там трэсне,
Не адзін стаўчэцца нос.

П'юць, гуляюць там багата,
Шум, ігрышчы, куцярма,—
Словам, там усім вам свята,
Толькі мне яго няма.

Тыя-ж краты, тыя-ж дзверы
Дзень і ночку пад замком,
Той-жа звон, ліхі без меры,
Рэжа сэрца, як нажом.

Што-ж? гуляйце! Безгалоўе
Бутлям, скваркам, куляшу!
Я-ж за ваша ўсіх здароўе
Пайку хлеба унішу.

1910 г.

ВЯЧЭРНІЯ ХМАРКІ

Сонейка заходзіць,
І кладуцца цені,
І пльвуць хмурынкі
У цхім задуменні.

Белыя валокны
Сонейкам заліты.
Вольны ім дарогі,
Сцежкі ім адкрыты.

Хмаркі залатыя!
Вы—прастору дзеці,
Ходзіце вы вечна
Па ўсім белым свеце.

Праплывеце-ж, хмаркі,
І над родным краем,
Над сялянскім полем,
Над зялёным гаем,

І заплачце, хмаркі,
Дробнымі слязамі
Над мужычай нівай,
Над яго лугамі.

Загрымеце громам,
Стаўшы цёмнай хмурай,
Толькі-ж не пабеце
Жыта градам, бурай,

Хмаркі залатыя,
Сонца, неба дзеці!
Вы прывет мой шчыры
У вёску занясеце.

1910 г.

ПЕРАД СУДОМ

Не ў салдаты выпраўляе
Маці свайго сына,
Не на службу ў двор да пана,—
Едзе ў суд хлапчына!

Знае маці—не жартуюць.
Судзяць суддзі строга,
Хоць сынок яе не злодзей,
Не зрабіў нічога:

Не забіў, не абяславіў,—
О, не, не! крыў божа!
Гаварыў ён—ну, што ў гэтым?—
Што так жыць нягожа,

Жыць і гнуцца, прад багатым
Поўзаць чарвякамі,
Што даволі ўжо цярпелі
Доўгімі вякамі,

Што даўно пара за розум
Бедным людзям ўзяцца
І парадкаў справядлівых
Трэба дабівацца.

А каб справіцца з няпраўдай,
З крыўдаю, з бядою,
Дык націснуць трэба людзям
Дружнай грамадою...

Конь запрэжан, ўсё гатова.
Смутная дарога!
Не суліць яна старэнькай
Добрага нічога.

Горкі жаль акрыў кабету
І здушыў ёй грудзі.
Ў кут забілася і плача,
Каб не зналі людзі

Яе гора і трывогі
І жальбы па сыну.
— З богам, сынку! хай дае ён
Добрую часіну!

Рушыў конік Заскрыпелі
Весніцы гаротна.
Азірнуўся бедны хлопец
Горка і маркотна.

На дварэ стаіць матуля,
Галавой кіўнула,
А сама слязу буйную
Рукавом змахнула.

Вось і поле. Конік трусіць,
Вецер падзімае.
Азірнуўся хлопец — хата
З вока прападае.

І абцёр ён непрыметна
Жаласці слязіну.
Эх, відаць, не скоро ўбачыць
Родную хаціну!

1910 г.

У ЗІМНІ ВЕЧАР

Загудуць вятругі ў полі,
Загалосяць, зашумяць,
Белым пылам задымяць,
Ды засцелюць гоні ролі,
Каб у холадзе-няволі
Руць зялёную прымяць.

Ноч распусціць хмары-косы,
Лён-кудзелю распляце,
Сядзе паняю у куце,
А мароз белавалосы
Пойдзе ўсюды на ачосы
У лядзяным халаце.

Эх, узнімецца тлум дзікі!
Загудуць кусты, лясы
На ўсе тоны-галасы.
Самі з'явяцца музыкі,
Баль наладзіцца вялікі.
Снег засцеле абрусы.

А ты сядзеш, мая маці,
Ніці доўгія сукаць,
Думкі-ж повесць будуць ткаць
Аб сынку, тваім дзіцяці,
Што ў няволі жыцце траціць,
Бо хадзіў волі шукаць.

За акном сваёй чаргою
Вечер будзе вар'янецць,
Пухавую плесці сець.
Ты ж агорнешся тугою,
Як ноч гэтая смугою,
Сэрца будзе плакаць-млецць.

1910 г.

КАЛЯ АКНА Ё АСТРОЗЕ

Высока, высокая ё астросе акно,
І крэпка жалезам абіта яно!

А глянеш за горад—і вочы гараць,
Ад далі шырокай іх трудна адняць.

Не выказаць, брацці, як воля міла
І журба якая на душу лягла

Па вольнаму жыцці, па шыры палёў,
Па роднаму шуму зялёных лясоў!

Эх, меў-бы я крылле, свабодна-б махнуў
І поўнымі-б грудзьмі я волю ўдыхнуў,

І там-бы на момант душою сначыў,
І слаўную-б песню аб волі злажыў.

Ды крэпкі аковы, а крылляў няма
І сэрца мне душыць, як камень, турма.

1910 г.

ПЕРАД ДАРОГАЮ

Їх надзўга асудзілі,
Цяжка пакаралі,
Праз ня оду жыцця з вёсак
У астрог загналі,

Адарвалі ад сямейкі
І ад родных дзетак,
Гоняць ў катаргу пажылых,
Маладых кабетак.

І не знаюць, небаракі,
Бедныя кабеты,
Куды доля іх загоніць,
Дзе іх пройдуць леты;

І не знаюць, як сустрэне
Трудная дарога
Пад канвоем па этапах
У астрог з астрога.

На іх тварах смутак цёмны,
Гора напісана:
За няма што жыццё знікла,
У гразь яно ўтаптана!

Задуменне чорнай ценню
На твары іх зляжа,
Горам цяжкім, горам горкім
Сэрца апяража.

Ўсё прапала для гаротных.
Жыццё ў прах разбіта,
А над будучынай цёмнай
Ночка ўсцяж разліта.

І даўнейшае жыццё іх
    У думках пранясецца,
І ад гэтых думак сэрца
    Жалем скалыхнецца.

Вёска ўстане перад імі,
    Хаткі дарагія,
Ўсе куточки, дзе прабеглі
    Леты маладыя.

Ўспомняць родных, сваіх кроўных,
    Блізкіх і далёкіх.
А ці ўспомняць іх там дома,
    Бедных, адзінокіх?

І часамі хто з іх песню
    Горка заспявае.
Гэта песня жалем смуткам
    Сэрца спавівае.

„Я памру“—адна заводзіць:
    „Мяне пахаваюць
Як папала, ў чужым доле
    Труп мой закапаюць.

Знаць не будзе ніхто з родных,
    Дзе мой прах струхлее...“
Горкім жалем, цяжкім смуткам
    Ад тэй песні вее...

Ох, як многа такіх песень
    Чуецца ў дарогах!
Колькі сілы, жыцця колькі
    Нішчыцца ў астрогах!

1910 г.

ВЕРНЫЯ СЯБРЫ-

Я быў адзін. Браты і сёстры,
Сябры пакінулі мяне.
У глыбі душы, на самым дне,
Я смутак чуў смяртэльна-востры.

У час вялікай адзіноты,
Калі мяне забылі вы,—
О, мілы мой, адзін адно ты
Са мною быў гарадавы!

Ды як Мікодым за Язусам,
Памоцнік прыстава здалёк
Ішоў, глядзеў, бы кот за трусам,
Як „ніжні чын“ мяне валок.

Прывалаклі, ў астрог упхнулі,
У гэту чортавую пасць,
І тут яны так уздыхнулі,
Як-бы цяжару ўзяўшы часць.

І развітаўся я тут з імі,
Памысліў з распачы-нуды:
„Няхай-жа водзяць вас сляпымі,
Як вы вялі мяне сюды“.

1911 г.

ВОРАГАМ

Багачы і панства,
Нашы „дабрадзеі“
Мы на суд вас клічам,
Каты вы, зладзеі!

І на грозных межах
Часаў пераходных
Смела вас пытаем,
Прагных і нягодных:

„Чымі рукамі
Вы дабро збіралі?
На чые вы слёзы
Дабрабыт куплялі?

І за што, скажэце,
Палкамі нас білі,
Секлі-катавалі,
Голадам марылі?

Ласкаю-ж чыёю
І з чые вы працы
Замкі збудавалі,
Пышныя палацы?

Усё ад нас забралі,
А што нам далі вы?
Чые нудна ў полі
Так марнеюць нівы?

Вузенькаю ніццю
Чые йдуць палоскі?
У чым то жыце
Многа так бярозкі?

Каму алвялі вы
Пусташы, каменне?
Хто з свайго засеvu
Не зярэ насення?

Чые гумны, хаты
Гнуцца сiратою?
Чые слёзы льюцца
Кожнаю парою?

І чья скацінка
Сохне ў пустым полі?
І як гаспадар іх
Гіне у няволі?

Чья песня-скарга
Ў неба йдзе дакорам,
К месяцу і сонцу
І к далекім зорам?*

Багачы і панства
І вы, ўсе брадзягі!
У бок з дарогі, каты!
Бойцеся сярмягі!

Ўжо даўно вяроўкі
Вас, паны, чакаюць,
І па вас асіны
Слёзы праліваюць.

1906 г.

БЕЛАРУСАМ

Ўстаньце, хлопцы ўстаньце, браткі!
Ўстань ты, наша старана!
Ўжо глядзіць к нам на палаткі
Жыцця новага вясна.

Ці-ж мы, хлопцы, рук не маем?
Ці-ж нам сілы бог не даў?
Ці-ж над родным нашым краем
Промень волі не блішчаў?

Выйдзем разам да работы,
Дружна станем, як сцяна,
І прачнецца ад дрымоты
З намі наша старана!

1906 г.

МІКАЛАЮ ІІ

Дзесяць год Мікола думаў,
І прыдумаў ён Думу.
Пасадзілі разам з панам
Янку, Грыца і Кузьму.

Пасядзелі нядзель з восем,
Узлаваўся Мікалай—
Дэпутатам даў па карку,
Ўзяў ды Думу разагнаў.

Да чаго-ж мы дажыліся!
Эх, падвёў ты нас, царок!
Каб табе даў бог на старасць
Лапці, торбу і мяшок.

А ні хлеба, а ні солі,
Ні купіць нам, ні прадаць...
Эх, не вер цару ніколі—
Хоча зноў нас ашукаць.

1907 г.

КІНЬЦЕ СМУТАК

Што вы, хлопцы, пахмурнелі?
Ці каго вы пахавалі?
Ці няшчасце так здалела,
Што нуда апанавала?

Плюньце, хлопцы! заспявайма,
Каб аж вокны задрыжалі!
Ва ўсе грудзі загукайма,
Каб і думкі паўцякалі!

Ці-ж мы будзем вечна гнуцца,
Апускаць ў нядолі рукі?
Няхай слёзы больш не льюцца,
Няхай нас не знаюць мукі!

За работу жыва, жыва!
Каб нас доля не ўсчувала,
Каб не сохла наша ніва,
Каб нуда нас больш не гнала!

1907 г.

НАША ВОЗЬМЕ

Мы ходзім, спатыкаемся,
Бадзяемся, як п'яныя,
Мы з голадам здрадніліся,
Худыя, абарваныя.

Асмеяны, аблаяны,
Гразёю мы замазаны,
Багатымі мы скрыўджаны,
Няволяю мы звязаны.

Ў балоты мы адціснуты,
Загнаны мы у шчыліны,
І вочы нам завязаны,
І вушы нам зачынены.

Адно мы добра ведаем:
Хоць вечна мы блукаемся,
А ўсё ж такі хоць некалі,
А праўды дапытаемся.

1908 г.

3 ПЕСЕНЬ АДЗІНОКАГА

1

Я—адзін, жыву без дому,
Сам сабе я першы пан,
Галавы не гну нікому,
Не схіляю гібкі стан.

Я—адзін, нічым не скован,
Волен я, бы дух палёў,
Ад разбойнікаў захован,
Ад усякіх зладзяёў.

Я—адзін, нічым не звязан,
Мне няма над чым карпець,
Свет нідзе мне не заказан,
Волен ўсюды я ляцець.

Скарб мой—рукі, мой конь—ногі,
Як пайду—сам чорт не брат.
Кій у рукі і з дарогі
Без нуды зірну назад.

Даражэй за ўсё—свабода,
Дык што плакацца дарма?
Воля, воля! толькі шкода,
Што цябе нідзе няма.

1910 г.

2

Эх, нашто ўздыхаць па волі,
Калі я не маю долі,

Калі марна годы трачу,
Калі сэрца ў смутку плача?

Знаць, няшчасным урадз'ўся,
Што свет белы зачыніўся,

Зачыніўся, збегся клінам...
Горка быць мужычым сынам.

Богач ззяе ў пазалоце,
Мужык бедны мрэ ў бядоце,

У мядалях „зубр“ багаты,
А ты носіш адны латы.

Бо мужычы сын пахілы
Роўнасць мае... у магіле.

1908 г.

3

Я не маю сваёй хаткі,
Я не помню роднай маткі.

Рос я круглым сіратою,
Як той дуб, што над вадою.

Мяне матка не люляла,
Казак, песень не слявала.

Чуў я толькі песні бору,
Гадавала мяне гора.

Хоць нядоля мяне гнала,
Ўсё-ж мне сілы не зламала:

Ці-ж я расту не высокі?
Ці-ж у грудзях не шырокі?

Валасы да плеч густыя,
Мае рукі, як стальныя.

Спрытна рэжу дол сахою,
Здатны ў лузе за касою!..

Толькі-ж дол чужы капаю,
Толькі долі я не маю!

Ой, пайду, пайду я ў поле,
Загукаю: „Дзе ты, доля?“

Дзе ты, шчасце? адгукніся,
Ка мне тварам павярніся!“

Толькі-ж ціха-ціха ў полі,
Толькі вецер дзьме паволі:

Дарма жыцце тваё гіне,
Няма долі бедачыне!“

1909 г.

4

Што тужыць, гараваць?
Маю сілу ў руках—
Хлеб змагу даставаць,
Хіба праца мне страх?

Я—адзін, я—здароў,
Месца ўсюды мне шмат,
Захацеў і пайшоў,
Пыл узняўшы з-пад пят.

Гаспадарку сваю
Ўсю з сабою вазьму.
Песню я запяю—
Раскатурхаю цьму.

Што мне гнуцца ў дугу?
Каму шапку знімаць?
Няўжо-ж я не змагу
Сам сябе падтрымаць?

Волен свет мне кругом,
Дзе прайду, будзе знак,
Дзе прылёг, там і дом,
Кожны бедны—сваяк.

1909 г.

ВОБРАЗ ПАКУТЫ

Па зямлі і ўдзень і ўночы
Ходзіць асцярожна
Чорным ценем, злою зданню
Страшны падарожны.

Балахон яго на латах,
Бледны твар аплёван,
Акрываўлена ўсё цела,
Ланцугамі скован.

Ходзіць ён па бедных вёсках,
Па глухіх закутках,
Пакідае за сабою
Гора, слёзы, смутак.

І снуецца цень пакуты
І снавацца будзе,
Покі вочы не развяжуць,
Не расчыняць людзі.

1908 г.

СЯБРАМ

Гэй, сябры мае!
Дзе вы, родныя?
Віхры лютыя,
Непагодныя

Разагналі вас
Ва ўсе стораны,
І дарогі вам
Пазавораны.

Сцежкі вузкія
Палыном зараслі,
І нічога вам
Не відно ў далі.

Няма хат у вас,
Ні вуглоў сваіх,
І змоўк голас ваш,
І ваш смех заціх.

А за што, за што
Вам ганьбу далі?
За што гоняць вас
Прэч з свае зямлі?

Эх, сябры-браты!
Самі знаеце:
Агню палкага
Іскры маеце.

Не тушэце-ж вы
Той агонь святы,
Асвятляйце ім
Родны край, куты...

Што-ж? Няхай віхры
Надрываюцца,
Няхай ворагі
Насміхаюцца.

Хоць на дзераве
Зжоўкла ўся ліства,—
Вясна вярнецца,
Адрасце трава.

1908 г.

СЯБРАМ—ВЫГНАННІКАМ

Гэй, вы, смутныя,
Гэй, вы, бедныя,
Мае мілыя
Сябры-згнаннікі!

Ці вы сіраты
У сям'і людской,
Што глядзяць на вас
Вокам ворагаў?

Ці разбоем вы
Даставалі хлеб,
Што караюць вас
Горш за злодзеяў?

Або ў вас няма
Сілы, розуму,
Што прытулкі вам
Пазачынены?

Ці то сэрца ў вас
Цвярдзей каменя,
Што ад вас браты
Адракаюцца?

Не! душа у вас,
Сэрца—добрае,
Думкі чыстыя,
Мыслі ясныя!

Толькі вам няма
Долі-раласці,
Сіла цёмная
Вось прыціснула.

Гэй, выгнаннікі,
Сябры любыя,
Да канца, браты,
Будзьма цвёрдымі.

1908 г.

СЯБРАМ — ВЯСНАМ

Гэй, вы смутныя,
Гэй, вы бедныя,
Міра няма
Сябры зямлянскія!

Шу вы сьраты,
У сьні лядоў,
Што гаворыце вы нас
Бокам ворагаў?

Шу вядома вы
Ластаўкай хацеў,
Што каралю вы
Топіце за ворагаў?

Адо ў вас няма
Сілы, роўна,
Што прытулі вы
Пазямельныя?

Шу ў вас няма
Лядоў і каменя,
Што ад вас братаў
Адрыжкіць?

Не! дзіўна ў вас
Сэрца—худовае,
Душы—вострыя,
Маскі—вострыя!

Толькі вам няма
Довідацца,
Сіла ці няма
Восе прышчынаў.

У НЯВОЛІ

За народ, што пад ярмом
Шыю гне і спіну,
Што кляне лѣс ціхачом
Кожную часіну;

За народ, што марне схне,
За святое брацтва
Адабралі ад мяне
Ўсё мае багацтва...

Як за краты я зірну,
Сэрца млее з болю:
Меў уцеху я адну—
Адну толькі волю.

Ды гвалтоўнікі мае,
Ворагі ліхія,
У мяне ўзялі яе,
Адабралі, злыя.

Што-ж? няхай мой вузкі круг,
Няхай я ў няволі,
Толькі-ж ім свабодны дух
Не стрымаць ніколі!

Толькі думак не стрымаць,
Не загнаць у клетку...
Будзем разам гараваць,
Думкі, мае дзеткі!

1908 г.

КАНСТЫТУЦЫЯ

Канстытуцыю далі,
Адчынілі дзверы
І... ў астрог нас павялі
І таўкуць без меры.

Вітта нам дакляраваў—
Помніце?—свабоду.
Потым хвігу паказаў
„Вернаму“ народу.

Зашумелі аб зямлі
Ў Думе дэпутаты,
Дык па карку ім далі
І пайшлі дахаты.

Архірэя наш Міхаіл
Тураўскі і Мінскі
Чорнай сотні толькі міл,
Бо робіць па-свінскі.

Ганчакамі па Русі
Прыставы лятаюць,
Нас скуюць—кусі, кусі!
Як зайцоў страляюць.

Развялося стражнікоў,
Як якой жывёлы,
Ад іх плешак і шнуроў
Чырванеюць сёлы.

Колькі ўсякіх строгіх мер—
Канца няма краю!
Канстытуцыю цяпер,
Як пяць пальцаў, знаем.

1908 г.

„АСАДЗІ НАЗАД!“

Дрэнна маё жыцце,
Усё ідзе не ў лад,
І крычаць мне ўсюды:
„Асадзі назад!“

Божа ты мой мілы!
Бюся я, як гад,
Толькі ж дзе ні ткнуся—
„Асадзі назад!“

Помню, я жаніўся.
Добры быў мой сват.
К дзеўцы нас паткнулі—
„Асадзі назад!“

Дзеўка была важна,
Ды сусед—Кандрат
Ногу мне падставіў—
„Асадзі назад!“

Трапіў раз у горад,
Быў якраз „парад“,
Лезу я наперад—
„Асадзі назад!“

У засеках пуста,
Жыта выбіў град,
— Дай, старшынька, „ссуды“.
— „Асадзі назад!“

Я з капейкі збіўся,
Зарабіць я рад.
— Ці няма работы?
— „Асадзі назад!“

Сам я растрапаўся,
Лезе з плеч халат.
— Памажэце, людзі!
— „Асадзі наз д!“

Сына свайго ў людзі
Вывеў бы Ігнат.
— Вось мой сын, паночкі!
— „Асадзі назад!“

Ў вёску хлеб прыслалі,
Там галодных шмат.
Пруся я з мяшэчкам—
„Асадзі назад!“

Галаву я маю:
Быў-бы дэпутат.
„Цэнзу“ ты не маеш,
„Асадзі назад!“

Праўда, што таіцца,
Быў і мой чарод:
Два разы на жыцці
Вышаў я ўпярод.

Ўзбунтаваў я вёску.
Ой, быў цяжкі год!
Прыезджае прыстаў:
— Выхадзі ўпярод!

Гэта ты, мярзавец,
Ўзбунтаваў народ?
Гэй, гарадавья!
Даць яму ўпярод!

1908 г.

ЦЕМРА

Бедны мы і цёмны,
Ходзім слепакамі,
Судзімся і б'емся
З роднымі братамі,

І адзін другога
Часта акрадаем,
І куды йдзе праца,
Самі мы не знаем.

Пуста, бедна ў хатах,
Чад і гразь і сырасць...
Хто нас ў кут адціснуў?
Чыя гэта міласць?

На каго мы робім?
Што за гэта маем?
На каго ўсе сокі,
Сілы вынішчаем?

Пад ярмом адвечным
Шлі мы без дарогі,
Натрудзіўшы плечы,
Зверадзіўшы ногі.

Папіхалі намі,
Гналі, як жывёлу,
Змардаваных, босых,
Неакрытых, голых.

А ўсё дармаеды
Нас без жалю лаюць,
Мужыком, хамулам
З лосна папікаюць.

Эх, вы дармаеды,
Моль вы, вош людская!
А хто-ж вас, праклятых,
На плячах трымае?

1909 г.

ПЕСНІ ВЯСНЫ

Песні ў полі, шум і гоман.
Ну-ж і выдаўся дзянёк!
Снег на дзірах, лёд надломан,
І спявае ручаёк:

„Гэй, сябры, гэі, ручаёчкі!
Дружна разам пабягом.
Гайда, гайда ў свет, браточкі!
К тым шырокім берагом;

Людзі волаты! глядзецце,
Колькі гонім мы вады,
Бо яднанне—сіла ў свеце,
Хто-ж дужэй ад грамады?

Мы дарогі ў полі знаем,
Не заблудзіць там вада—
Знанне—сіла! мы гукаем.
Гэй, за намі, грамада!

Мы імчым, мы гонім воды,
Затапілі мы брады.
Дружнасць—першы крок свабоды,
Згода—сіла грамады“.

1909 г.

ГОРКАЯ ДОЛЯ

З нашым шчасцем-доляй
Выйсці ў людзі брыдка...
А бадай ты спрахла,
Гэтакая жытка!

Засадзілі ў клетку,
Волю адабралі,
Вобраз чалавечы
У гразь яны ўтапталі.

Лічыш дні і тыдні—
Горка ты, няволя!
А каб ты прапала,
Гэтакая доля!

І марнееш сам ты,
Траціш марна годы,
Хочацца прастору,
Хочацца свабоды.

Эх, жыццё, жыццё ты!
Ночка ты, нянасце!
А каб ты ж згарэла,
Гэтакае шчасце!

Але пачакайце,
Помніце, псякосці!
Эх, прыпомнім крыўды
Мы вам, ягамосці!

1909 г.

ДЗЕ ВЫ?

Быў у нас хаўрус,
Крэпка звязаны,
Дружбай моцнаю
Падпяразаны.

Жыў ён думкамі
І надзеямі
Смела ў бой ісці
З ліхадзеямі,

З ноччу цёмнаю,
Беспрасветнаю,
З доляй горкаю,
Непрыветнаю,

Каб расчынен быў
Свет людскім вачам,
Каб жылося лепш,
Весялей людзям,

Каб ярэм'і іх
Былі зломаны,—
Крэпкі быў саюз,
Дружбай скованы.

Песні вольныя
Разліваліся,
Горы, лес, лугі
Адклікаліся,

Ды завыў, загуў
Вецер з поўначы,
Дзьмухнуў холадам
І пагрозаю.

Усё схавалася,
Затаілася,
Да зямлі ніжэй
Нахілілася.

Ўсё растрас-разнёс,
Як мятлою змеў,
Не мінуў і вас
Ён, маіх сяброў.

Распаўзліся вы,
Пахаваліся,
І ад думак сваіх
Адцураліся.

З таго часу я
Адзін смычуся,
І ніяк я вас
Не даклічуся!

1909 г.

СЯБРУ

Эх, і бедна-ж у нас!
Ох, вялікая глуш!
Брат! працуй не чакай,
Цьму людскую ты зруш.

Восень, доўгая ноч
Над народам вісіць,
З кожнай хаты нуда,
Недастача глядзіць.

З кожных грудзей людскіх
Хоча вырвацца крык,
Стогн збалелай душы
Бедакоў-гарамык.

Вочы, поўныя дум,
У дол маўкліва глядзяць,
Дзе надзеі даўно
Іх спрадвеку ляжаць.

Раскатурхай народ,
Свет яму развяжы
І за долю яго
Працу ўсю прылажы.

1909 г.

СТАРОМУ ПАРАДКУ

Ой, стары парадак,
Як ты назаляеш!
Тузаеш ты, ломіш,
Скуры з нас здзіраеш.

Здзекуешся з нас ты,
Гнеш ты нас бясконца,
З-за цябе не бачым
Ні добра, ні сонца.

Каб табе-ж ніколі
Не было спакою,
Каб цябе ганялі
Бруднаю мятлою!

1909 г.

ШКОЛЬНАЯ РАБОТНИЦА

На краю сяла глухога
Паміж ліп разложных
Прытуліўся дом убога,
Як жабрак набожны.

Пахілілася гарожа,
У дзірах дах зіе...
Непрытульна, непрыгожа
Школка выглядае!

Насцеж зяўраюць вароты.
Чуць ліпяць і дзверцы.
Дзве бярозкі, як сіроты,
Гінуць ў паняверцы.

Ціха. Ночка. Нічагутка
Навакол не дрогне,
Хіба толькі дах ціхутка,
Як стары, застогне.

Вёска спіць—пара глухая.
Позная часіна.
Не спіць толькі маладая
У школцы дзяўчына.

Свеціць лампа перад ёю,
Ціха, бы ў магіле,
Многа працы ёй з дзятвою,
Каб разняць ім крылле,

Каб разблытаць з павуціны
Разумок дзіцячы,
Ды не страшны для дзяўчыны
Трудныя задачы.

Хоць нід ёю цьма глухая
І вісіць абухам,
Ды дзяўчына маладая
Не падае духам.

Вучыць дзетак з дня ў дзянёчак
Кніжкі ім чытае,
Раскатурхаць разумочак
Дзеткам памагае.

Рада радасцю дзяцінай,
Смутна іх бядою.
Не нацешацца дзяўчынай
Дзеткі маладою.

Так у цяжкай тэй рабоце
Траціць дні дзявочы,
Каб галоце і бядоце
Цьму рассеяць ночы.

Сцішна ў вёсцы. Думка-смута
Часта душу томіць,
І часамі боль зло-люта
У сэрцы загамоніць,

І агорне журба нейка,
Няміла нічога,
І не знойдзеш чалавека,
Чулага, живога...

Поп і пісар—чужаніцы—
Іх свая дарога:
Рвуць, як могуць, ад дурніцы,
Мужыка сляпога.

Цяжка беднай ёй часамі,
„Власти“ насядаюць,
Поп і земскі з пісарамі
Скрыва паглядаюць

На дзявочыя старанні,
На яе работу,
Толькі-ж вера ў сілу знання
Ёй дае ахвоты.

Цёмна ў вёсцы, беспрасветна.

Цяжк', цяжка школе,
Ды праз школу непрыметна
Прыдзе шчасце-воля.

Не загінуць край і людзі,
Пасынкі народу,
Калі ў краю гэтым будзе
Ззяць прамень свабоды.

1909 г.

У ЦЕМРЫ

Падзівіся, браток,
Што за цемень вакруг!
Ў хмары месяц уплыў,
І бляск зорак патух.

Не чуваць галасоў
Свежых, вольных, жывых,
Толькі совы крычаць
Па трушчобах глухіх.

Ім уторыць пугач—
Цёмны жыхар дупла.
Падзівіся, браток,
Што за цемень—імгла!

Толькі зрэдка у цьме
Бляск пужліва мігне,
Быццам воўк з-за кустоў
Злосным вокам зірне.

Гэта бляск—не агонь.
Гэта—фальш, гэта—zman...
Падзівіся, браток,
Як гусцее туман!

Эх, і цёмна-ж у нас—
І дарожак не знаць,
А прасвету нідзе
Не відаць, не відаць!

Ў хмары месяц зайшоў,
І бляск зорны патух,
Падзівіся-ж, браток,
Што за цемра вакруг!

Ды не бойся, мой брат,
Гэтай жудкай цішы
І свайго ты агню
Не тушы, не тушы!

Пройдзе ноч, згіне цьма,
Непраглядны мрок-цень.
Змоўкнуць совы ў дуплах,
Як развідніцца дзень.

1910 г.

ДЗЯЎЧЫНЕ

Не кажы, што злыя людзі
І што свет паганы:
Сэрца крыўду ўсю забудзе,
Час загоіць раны.

Тыя раны, што зладзеі
Сэрцу прычынілі,
Тыя думкі і надзеі,
Што ў табе пабілі.

Да ці-ж варты баламуты,
Каб твой твар дзявочы
Засцілаўся ценою смуты
І тускнелі вочы?

Пройдзе ўсё, перажывецца,
Вер мне, дарагая!
Будзе час—ускалыхнецца
Сэрца і ўзыграе.

А ў душы вясна настане,
Сэрца зноў палюбіць.
Прыдзе доля, ў вочкі гляне,
Шчыра прыгалубіць.

Не кажы-ж, што злыя людзі
І што свет паганы:
Сэрца смутак перабудзе,
Час загоіць раны.

1912 г.

* * *

Эй, скажи мне, небарача,
Ты, каго ў ярме трымаюць,
Чыё жыцце папіхаюць:
Сам гібеш, доля плача,
Ва ўсім чысценька нястача,
    Сееш многа ты і дбала,
    Хоць скупое тваё жніва,
    Адкажы ты мне праўдзіва:
    Што цябе тут прыкавала?
    Ці табе дарожак мала,
Або свет тут зачыніўся?
Ці ты глух на папіханкі?
Свецяць рэбры скрозь катанкі,
А праз шапку чуб прабіўся.
Ці ты век цярпець згадзіўся?
    Ці не чуў аб лепшай долі?
    — Ой, даўно-б я ўсё пакінуў,
    Толькі-ж многа слёз я лінуў,
    Выліў поту ў твая ролі,
    Дзе ўзыходзяць песні болю.
Дык няхай свет хоць трасецца,—
Я тут вырас, тут і згіну,
А разорак тых не кіну,
Дзе мой смутак, жаль снуецца,
Дзе мне шчасце не даецца,
    Бо я цвёрда веру ў тое,
    Што наш засеў у полі дзікім
    Гневам вырасце вялікім,
    І затопіць усё злое,
    Ўсё няшчасце векавое.

1912 г.

НЕ БЯДУЙ!

Не бядуй, што сонца нізка,
Што прыходзіць нудны дзень,
Не бядуй, што восень блізка,
І лягла на землю цень.

Не бядуй, што снег халодны
Скрые землю ад вачэй;
Не загіне край твой родны
У тэй цемені начэй!

Будзе час, і снег растане,
Прыдзе зноў да нас вясна,
Ціха з неба сонца гляне,
Ачуняе старана.

Не бядуй, што цяжка стала
Жыць у вечнай цемнаце,
Што нас доля вечна гнала,
Што жывём у беднаце.

Не бядуй, што звіслі хмары,
Што нам сонца не відаць,
Не бядуй, што ўноч пажары
Сталі неба заліваць,—

Дымам пойдзе ўсё ліхое,
Усё, што душыць нас і гне.
Вер, брат,—жыцце залатое
Будзе ў нашай старане.

ВЯСНОЮ

Вясёлыя людзі—снуюць і гамоняць,
Відць, і ў іх сэрцы вясна,
І горкія думкі галоў іх не клоняць,
Ім доля прыхільна, красна.

Цаны куску хлеба не знаюць шчасліўцы.
І галава іх аб тым не баліць,
Як будзе багатая пожня на ніўцы,
Як заўтрашні дзень перабыць;

Ці будзе прытулак звярэджаным плечкам,
І ногі куды панясуць
Іх цела худое: ці к мору, ці к рэчкам,
І рукі каму прададуць,

Свабодныя рукі з патрэсканай скурай.
Шчаслівец не знае таго,
Як гнецца галеча прад чорнаю бурай
Няўдалага жыцця свайго.

А хто гэта ходзіць адзін стараною?
Чаму вы не рады яму?
Чаму ён не з вамі? Чаму галавою
Так нізка панік ён? чаму?

Шчаслівыя людзі, як хвалі, што ў моры:
Іх вецер узніме—бягуць,
І тое, прад чым пакланяліся ўчора,
Пры ветры другім аплююць.

1912 г.

ЯК І КАЛІСЬ

Быў малы я, думаў часта,
Як дадуць мне чосу:
„Пачакайце, і на вас я
Прыпасу атосу!

Дайце толькі акрыяць мне,
У гадкі вабрацца!“
А пакуль што ўсім старэйшым
Мусіў пакарацца.

Я тымчасам падростаю.
Адалі вучыцца.
Не дагодзіш настаўніку,
І пачне сварыцца!

Але добра, калі сваркай
Сойдзе завіруха,
Ды ў тым гора, што настаўнік
Часта трос за вуха.

„Ну, пастой-жа! жыў не буду,
А за тыя здзекі
Не дарую, толькі-б вышаў
З-пад твае апекі!“

Так за лаўкаю памысліш,
Узяўшы вуха ў жменю,
І цішком кулак сціскаеш,
Сунуўшы ў кішэню,

Ды цярпіш, ды зносіш крыўды,
Помсты час жадаеш.
Час ідзе, ў залежнасць—ліха
Болей пападаеш.

Вось я вырас, і пад носам
Вусы высядаюць.
А мяне навокал чубяць,
Клёваюць, ўсчуваюць.

Накіпела ў сэрцы гнев,
Злосці поўны косці.
Не стрываў я, разгарнуўся—
Я-ж вам, ягамосці!

Пачакайце-ж, калі гэтак!
То ж я не кусаўся!
Годзе крыўды! досыць здзеку!
Узяў ды ўзбунтаваўся

Супраць ўлады і парадкаў!
А то-ж я уломак?
Хай сабе на погляд шчуплы
І не так-та ёмак.

Ускіпела тая ўлада—
Гоняць у тры шы.
„Ведай, гад, па чым хунт ліха!
Помні—ты ў Расіі!“

Трэслі, трэслі, калацілі,—
З жалю хоць разбіся,
Ды ў астрог нарэшце садзяць—
Там, моў, схамяніся.

Вось за кратамі сяджу я,
Горш мяне ўсчуваюць,
З адной камеры ў другую
З сеініком ганяюць.

Я іду, куды мне кажуць,
Ды бубню сам сціхла:
„Пачакайце! адсяджу я.
Перабуду ліха!“

Ценем крыўда йдзе за мною
Аж да сёй часіны,
Кулак згорнуты ў кішэні,
Як і ў дні дзяціны.

І даюць мне, як і колісь,
Запраўскую чосу.
Што рабіць у век патомка,
Зашпурнуць атосу?

1912 г.

БУДЗЬ ЦВЁРДЫ

Ты не гніся, брат, ніколі
Траўкаю пахілай:
Сам пружыны сваёй долі
Выкуй ўласнай сілай!

Бо хоць кажуць, што з уклону
Не баліць галоўка,—
Не зважай: з ярма прыгону
Вышла гэта слоўка.

Не прасі, не спадзявайся
Ты на дапамогу:
Сам з нягодамі змагайся,
Сам прабі дарогу!

Хоць памогуць табе людзі
Адшукаць дарогі,
А саб ешся, зноў ты будзеш
Абіваць парогі.

Не лісціся к сільным, дружа,
Зеллейкам-бярозкай,
Бо не выйдзеш век з-пад гужу,
Страціш вобраз боскі,

І ў людзей ты гонар страціш—
І цябе зракуцца:
Лепш змагацца вольным, браце,
Чым цярпець ды гнуцца!

1912 г.

НА ЛУЗЕ

Вецер паўднёвы ў лузе квяцістым
Калыша траву-сенажаць.
Сіваваронкі над дубам вячыстым
Лятаюць і звонка крычаць.

Бусел клякоча ў гняздзе над хваінай,
Што колісь распляжыў пярун.
Даль неаглядная, стэп ясны, сіні
Замоўклі, як жалаба струн.

Гожа звіаецца ў лозах зялёных,
Бы срэбра жывое, рака.
Не згледзіш, як летась, у яе ўлоннях
Ні плытніка, ні рыбака.

Ходзіць той ветрык па лузе шырокім
І ціха на сонцы дрыжыць.
Мусіць ён шэпча кустом і асокам,
Каб нейкую скаргу злажыць...

Ззяюць на лузе машэст, аксаміты
І ткань залатая шаўкоў.
Толькі-ж над лугам жалоба разліта
І сум сакаўных дубнякоў.

Быццам пытаюць мурог і мятліца,
Краскі і ўся сенажаць:
Дзе вы, сяляне? дзе? Час касавіцы,
А вас ўсё няма, не відаць?"

1915 г.

ВОРАГАМ

За што лілася кроў людская?
За што гібеў і гінуў люд?
Гібеў набытак ўсяго краю
І пакаленняў гінуў труд?

І бег народ, бы ў час паморку,
Закрыўшы вочы, ў белы свет,
І толькі дым ўздымаўся горкі,
Крыжы азначвалі іх след.

А колькі смертак дзетак мілых
На вашым сумленні ляжыць?
Пануе ціш на іх магілах,
І край разбураны маўчыць.

І вы цяпер рукамі ката
Гатовы згоду дараваць?
Але ці можна у вас брата,
Скажэце, Каіны, прызнаць?

Вам не па сіле груз цяжэрны
Вайны, што самі вы ўзнялі,
Знішчэнне, мах яе бязмерны,
Згінота цяжкая зямлі!

Не вы дасце народам свята,
Не вам пажар вайны заліць!
Дык рукі прэч, забойцы, каты!
Не вам аб згодзе гаварыць!

1916 г.

ДУМКИ САЛДАТА

Разлучыўся салдат з сваёй роднай сям'ёй,
Развітаўся ён з домам сваім.
Знае лес баравы, дзе дыбаў ёй ступой,
Што за думкі віліся над ім.

Замірала душа, млела сэрца яго,
Засцілаліся вочы слязмі.
Кінуў жонку адну і дзяцей... на каго?
Хоць ты з жалю разбіся вазьмі.

Разважае бядак, дом не йдзе з галавы,
Пахілілася з гора яна.
І, здавалася, з ім плакаў лес баравы,
Быццам думка была ў іх адна.

У нязнанай далі мы дажджэмся чаго?
Прападзеш, бы й на свеце не жыў.
І не скажа ніхто, дзе магіла яго,
Дзе ён коці свае палажыў.

Скрозь прагалін лясоў былі хмаркі відны,
У снім небе іх нікла руно.
І, здавалася, з ім смуткавалі яны,
Як-бы гора было ў іх адно.

Эх, за што? ну, за што, адкажэце вы мне,
Я павінен другіх зніштажаць,
Ці калечыць сябе ў гэтай дзікай вайне
І пад кулі свой лоб падстаўляць?
Вы, што селі ўгары, як вас, каты, назваць?
Не шкада вам нявінных людцоў.
Самадурства сваё вы гатовы купляць
Міліёнамі нашых галоў!

1916 г.

***

Люд стогне, гаруе пад цежарам меча,
Скаваў яго сэрца гарачае лёд.
Адкрыты дарогі табе, чалавеча,
На поўдзень, на захад, на ўсход.

Ты вольны, нябога, ідзі, куды хочаш,
Ты можаш ярэм'е пабіць.
І чуткія вушы, арліныя вочы
І сэрца ты маеш любіць.

Вы-ж збіліся з сцежкі, вас ноч ахапіла,
Арліныя вочы патухлі у вас;
Вас водзіць у полі нячыстая сіла,
Агонь ваш у сэрцы пагас.

Аб чым-жа сумуеш, народ неспакойны?
Акінь сваім вокам прыгожую даль,
Ахаманіся, будзь волі дастойны,
І радасць пазнаеш, адкінеш ты жаль.

1917 г.

ДА ПРАЦЫ

Браты! вялікая дарога
Чакае нас і родны край—
Жніво настала, працы многа,—
Навукі семя засявай!

Свято нясеце—ў мроку дрэмле
Наш мілы край, наш родны кут.
Хай уваскрэснуць нашы землі,
Няхай асветліцца наш люд.

Хай будзе спор нам у прыгодзе!
Не царскі біч, не панскі хам,
Хай будзе лад ў сваёй гасподзе
Ствараць народ-уладца сам.

1917 г.

ВОДГУЛЛЕ

У тоста заставило у мого мислима,
У тоста заставило у мого мислима,
У тоста заставило у мого мислима,
У тоста заставило у мого мислима,

ВОДГУЛЛЕ

А ты ням тора мого мислима,
А ты ням тора мого мислима, ала,
Ала мислима мого мислима мислима —
На усе мислима, мислима,
А реласка мислима, мислима мислима,
Ала добрих мислима мислима,
Мислима мислима мислима мислима мислима
Мислима мислима мислима мислима,

181

5

БОДЛЕЯННЕ

Ц
Ц
Ц
Ўс
А
А6
А
Ня
1921

ВОДГУЛЛЕ

Ці коска зазвоніць у час касавіцы,
Ці песню дзяўча запяе,
Ці неба зазые ў агнях бліскавіцы,
Ці вецер задзьме-зазлуе,

Ці гром гучнабежны пракоціцца ў хмарах,
Ці грукне над лесам пярун,—
Ўсё водгук знаходзіць у вольных абшарах,
Усё іх дакранаецца струн.

А ты, калі гора каго напаткае,
Ці жальба пачуецца, плач,
Або запануе дзе крыўда ліхая—
На ўсё адгукніся, адзнач.

А радасць пачуем, надзеі ўзаўюцца,
Каб добрыя весткі падаць,
Няхай тады струны твае засмяюцца
І песняю шчасця гучаць.

1921 г.

ПОКЛІЧ

Гэй, чулыя сэрцам! гэй, душы жывыя!
Ідзеце вы долю каваць!

Ёсць у вас сілы яшчэ маладыя,
Ёсць у вас крыллі лятаць!

Але сцеражыся: балотная бросня
Іх кожную хвілю сачыць,
А гніллю зацягне—душа не ўваскрэсне,
Ўгару над зямлёй не ўзяціць.

Вы чуеце хваляў жывых набяганне?
Прыгледзьцеся: новыя дні
На вас пазіраюць у іскрах світаньня,
І свецяць другія агні.

Спяшайцеся, брацці, расою халоднай
Ваш твар выразлівы абмыць
І дух той гаючы палёў, нівы роднай
У грудзі чым больш захапіць.

Але памятайце: на вашым сумленні
Не сплечаны доўг векавы:
То доўг прад народамі, то доўг разумення,
Якое зачэрпалі вы

З народнага скарбу душы самабытнай
І з скарбу яго мазалёў:
То ён, працавік наш, то ён, старажытны,
На гору вас моўчкі узвёў.

Гадуе вас поле, што золатам ззяе...
Пяскоў, нераджайных пяскоў.
Вас корміць сярмяга, што долі не знае,
Не ведае ласкі братоў.

Ідзеце-ж к народу, як добрыя дзеці,
Ідзеце, злучайце яго
І горкую праўду у вочы скажэце,
Чаго ён гаруе, чаго?

1921 г.

Уданыя дзеці

Нор маўклява, Цёмна, тухла
Прыжымаў вуха, вуха
За вачы старыя вачы
Што ён прымаў, — тую-тую
І зацікаваўся, цікава
Памятаў, памятаў
І ськазаў шчыра, шчыра
Рэжым, вачы тухла, тухла
Неба хмуча, хмуча
Здаваў вачы, вачы
Скучаў, вачы вачы
І тавары, тавары
І знікаў, знікаў
Бажы, бажы
Байку-таўнава, вачы
Алі, алі
У хане, вачы, вачы
Польна, вачы, вачы
Звоны, вачы, вачы
Дрор, дрор, дрор
Ува, ува, ува
Нашы, нашы
Так-жа, так-жа
Шыка, шыка
Наша, наша
Шыка, шыка
Хто ў іх стукнуў, хто стукнуў
Ці то знаў, хто знаў
Што злучыў, што злучыў
Б'е дрор, дрор

ЗВОН ШЫБАЎ

Ноч маўкліва. Цёмна, глуха.
Прылажыла чутка вуха
За акном старая вішня,
Штось прамовіць—шу-шу-шу!
І заціхне, бы баіцца
Памыліцца

І сказаць што-небудзь лішне.
Я лажусь, агонь тушу.

Неба хмурна, непрыветна.
Зрэдка ветрык чуць прыметна
Скулься ціха набягае
І галінкі згайдане

І знікае ці дзесь далей
Бяжыць хваляй,
Байку-тайнасць ціха бае
Анямелай цішыне.

Ў хаце ціха, нават жудка.
Ловіць зыкі вуха пудка:
Звоніць шыба штось жалобна—
Дрррон дрррон! ціха бразгаціць.
Чуць счакаўшы, новым звонам,
Нізшым тонам

Так-жа нудна, так-жа дробна
Шыбка новая звініць.

Няма ветру, ўсюды ціха.
Шыбы-ж звоняць—што за ліха?
Хто ў іх стукнуў? хто чапае?
Ці то знак хто хоча даць,
Што згубілі мы дарогу,
Б'е трывогу,

Ходзіць, перасперагае
І накладвае пячаць

На шляхі, дарогі тыя,
Дзе крыжы згнілі старыя,
Ці сумыслу пазнімалі,
Як аджыўшыя свой час.

Хто такі ён? Невядомы,
Незнаёмы,

А мо' дзе і сустракалі,
Мо' з ім бачыліся з раз.

І так сцішна, чагось смутна,
Шкло спявае ўсё пакутна,
Толькі-ж думка не згадае,
Што гуторыць гэты спеў,
І не хоча супыніцца,
Пагадзіцца

З тым, што сэнсу не ўчытае:
Ці то жалаба, ці гнеў?

Шыбы звоняць і спяваюць,
Песню скончаць, зачынаюць,
То павысяць яны голас,
То замлеюць, то замруць.

Жаль ў іх песні сэрца чуе
І гаруе.

Шклучка-ж звоніць ўсё раз-по-раз,
Не дае ўсё мне заснуць.

1921 г.

У ПАЛЯХ БЕЛАРУСІ

Дзень добры вам, лясы і далі,
Прасторы вольныя зямлі!
Я зноў між вас, пагоркі-хвалі,
Палоскі цмянае раллі!

Вітаю вас, як блізкіх, родных,
Старыя хвоі на палёх,
І вас, красёнцы сцежак згодных,
Сляды нялічаных дарог!

І гэты жоўценькі пясочак,
Дзе хвойкі зелена растуць,
Бярозы тыя, што ў шнурочак
За рубяжы зямлі бягуць.

Над рэчкай гэты луг мурожны,
Дубоў развіслых цэлы рад,
І буслаў дом, стары, заможны,
Як той пасэсарскі пасад.

То тут, то там лясок сінее,
У лагчынах рэчачкі блішчаць,
Куды ні глянь—пакоем вее,
На ўсім адна ляжыць пячаць:

Развагі мудрай, задумення
І нейкай смутнае красы.
І чуеш ў гэты лятуценні
Адвечнай песні галасы.

А хмарка ў небе, ў ясным полі
Плыве шчасліва, як дзіця,
І забываеш мімаволі
Ўвесь клопат буднага жыцця.

МАЇЙ КАХАНЦЫ

Я пайду да яе, да каханай маёй,
Каб ізноў яе голас пачуць.
Няхай думкі мае пабягуць чарадой,
Як чародкамі хмаркі плывуць.

І я волю ім дам, дзе ім любя ляцець,
Як ляталі, бывала, даўней.
Палячу з імі сам, буду песні там пець
Каб адчуць сваё шчасце паўней.

Не скажу толькі я, што мне любя яна
І як добра мне з ёю пабыць,
Бо каханка мая, мая радасць—сасна,
Што пры лесе, як панна, стаіць.

1922 г.

НОЧ

Што за ноч! што за ціш!
Змоўклі травы, краскі.
Усплыў мясячык на ўзвышш
Баяць свету казкі.

Неба слухае той сказ,
Хмаркі не схіснуцца,
Толькі зоркі раз-па-раз
Ціха усміхнуцца,

Каб сказальніка свайго
Пахваліць, як трэба,
Нават зічкі ў чэсць яго
Асвятляюць неба.

А ён, смутны вартаўнік
Цёмных шатаў ночы,
Засароміўся, і знік
Бляск яго сірочы,

Знік у рунях і ў шаўках
Хмарачак маўклівых,
І гусцей на землю злёг
Гэты змрок імглівы.

1922 г.

ПЕСНЯ АБ ВЯСНЕ

Уцякай, мароз-дзядуля!
Чуеш ты, стары, ці не?
На пагорках—булі-гулі—
Песні чуюцца вясне.

Звоніць, скача, як дзіцятка,
Гэты жэўжык ручаёк.
На яго, бы тая матка,
Сонца кідае свой зрок.

А ён, гучны і смяшлівы,
Так і ходзіць, аж дрыжыць,
І другі сябрук шчаслівы
Насустрэч яму бяжыць.

Ты паслухай, дзед сярдзіты,
Што там чуецца ўгары?
Што за спеў за самавіты
У небе правяць песняры?

А зіма аж пачарнела—
Годзе ёй тут кросны ткаць!..
Гэй, маленства, жыва, смела!
Выйдзем весну прывітаць!

А як слаўна каля хаткі
Нам пабегаць, пагуляць!
Ну, зіма: збірай манаткі,
Годзе нас табе ўшчуваць!

Маладая вясна,
Залатая пара!
Будзь красна і ясна,
Не шкадуй нам дабра!

Вокам маткі зірні,
Бледнасць з твара згані!
Дай уздужаць малым
Пад павевам тваім.
Мы вяночак спляцём,
Табе песню спяём.

1922 г.

Э. КАЗА

З КАЎКАЗА

У залатой калясцы сонца
Вандруе зноў у свет дзянёк,
Не змеран шлях яго бясконцы,
Завіты ў сонечны вянок.

Замерлі горы ў тонкай сні,
Глядзіць, як бог зямлі, Эльбрус,
І патыхае сном пустыні
Яго заснежаны абрус.

Маўклівы горы, дзіка-немы,
Не жывяць мыслі іх чала,
І вісне мут адвечнай дрэмы,
Як сум хаўтурнага стала.

1926 г.

БРАТАМ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

Няхай паны ў сваёй дурноце
Мацней сціскаюць абцугі,
Каб вас душыць у злосным гнёце,
Каб на калючым панскім дроце
Павесіць скарб наш дарагі;

Няхай ксяндзы-жрацы-блюзнеры,
Падпёршы тылакам алтар,
Выводзяць панскія намеры
З святых канонаў свае веры,
Каб болей сталася ахвяр;

Няхай шалее гэта зграя,
Няхай чадзіць „святы“ дурман,
Каб выбіць з беднага ратая
Прагненне к волі таго края,
Дзе не прышчэпіцца больш пан;

Няхай караюць там суро́ва,
Каб дух народу загасіць;
Хай „ужонд польскі“ слова ў слова
Бярэ прыклады з Мураўёва,
Каб рух спаганіць, ахлусіць;

Няхай „ад мора і да мора“
Жыве ў закручаных мазгах,—
Браты! мінецца ліха-гора,
І панскі шал затхнецца скора,
Бо стукне молат па панах.

1927 г.

ВОРАГАМ

Яшчэ не стлеў у полі дрот калючы—
Агідны след знішчэння і вайны—
Яшчэ на могілках буяюць бур'яны,
Дзе тысячы галоў зляглі ў крывавай бучы,
Яшчэ не зроўнены накопаня кручы
І не засеяны аблогі-дзірваны,—
А вы, прыслужнікі драпежнага Ваала,
Зноў вострыце загнутыя дзюбы,
І сліна пырскае з запененай губы:
Вам трэба кроў—крыві пралітай мала:
Ражном у горле вам сябрына наша стала,
Дзе самі ўладары—нядаўнія рабы.
Ну, што-ж? Пускайце ў ход і подкуп і намовы,
Нацкоўвайце сабак пад граканне варон,
Але вам не стрымаць той вольнасці разгон
І бег яго няўхільны, паступовы,
Што ў пух і прах развейвае аковы,
Каб іншы выснаваць парадак і закон!

1927 г.

ЗМАГАННІКАМ ЗА КАСТРЫЧНІК

Бушавала бура з сілай нечуванай,
А вы шлі напорна крокам нестрыманым.

Вар'яцела мора, пеніліся хвалі,
А вы шлі няспынна—вабілі вас далі.

Бухалі гарматы, гукацелі громы,
А вы шлі наперед віхрам-бураломам,

Разбівалі ковы, векавыя путы,
А на кожным кроку вораг злы і люты.

І было змаганне, ой, было змаганне!
Не хацеў стары свет страціць панавання.

Каледзін, Карнілаў, Колчак і Дзенікін—
Шла навала супраць у шаленстве дзікім.

І каваў кайданы вораг за граніцай,
Ды ніхто не здолеў той жывой крыніцы.

Ліха, небяспека ўсюды вас чакала,—
Згінула ў дарозе змагароў нямала.

А дарога ваша—горы, перавалы,
Але ўсё здалелі раці занядбалых.

Пройдзен шлях пачэсны, трудны і вялікі,
Не залье яго той шквал шалёна-дзікі,

Што падняць гатовы Чэмберлен зацяты—
Кінуты па свеце добрыя зярняты.

Вышлі зерні тыя ў шоўкавыя руні—
Праўдай сталі вашы мары аб комуне.

1927 г.

СІЛА АГІТАЦЫІ

I

Прыехаў у вёску таварыш з раёна,
Паклікаў на сходку сялян,
І доўга грымеў ён наконт самагона,
Як поп, настаўляў грамадзян.

І кідаў сталёвыя, палкія словы
Начальнік міліцыі Дрот.
Сяляне журботна хілілі галовы,
Глядзелі ўвесь час яму ў рот.

Натоўп адклікаўся часамі заўзята:
„Святая то праўда!“ „Так! так!“
„Дурота!“ „Распуста!“ „Дарэмная трата!“
„Свядомасці гэтае брак!“

І бачыць начальнік—узрушана глеба
У нетрах сялянскай душы.
У строгасцях гэтых не будзе патрэбы,
Капут самагону пішы!

Натхненне бурліць яшчэ з большаю сілай,
Сялян забірае ў палон...
Прамову закончыў канцоўкай завілай.
І грывнулі: „Прэч самагон!“

Начальнік узрушан і пот выцірае,
Што выступіў бобам на лбе.
„Ну, вось і дапета ты, песня старая!“
І сам усміхнуўся сабе.

II

Мітынг скончан. Разышліся.

І вачам не верыць Дрот:

Без прымусу, без камісій

„Апарат“ нясе Хвядот!

Вось што значыць яно, слова,

І разумны падыход!

А Хвядот зірнуў суро́ва

І ступіў крок напярод.

Вочы зораць вінавата,—

Вось я грэшнік, моў, які!

Падыходзіць, як да брата,

Сам узрушаны такі.

ХВЯДОТ

Т. начальнік! раскрыў цемнату ты—

Я—вінен!

Не трэба, не трэба, т., атруты!

Няхай-жа ён спрахне ад гэтай мінуты

І згіне!

Страта дзяржаве, сабе небяспека,

Глум збожжа!

Але-ж, сказаць, не было чалавека,

Нябожа,

Каб праўду раскрыць

І ўсё растлумачыць...

Няхай-жа ён, дасць бог, згарыць,

Няхай яго вочы не бачаць.

Праваліцца яму скрозь зямлю!

Убачу—сваімі рукамі зламлю

І будзь ён праклят!—

І вобземлю—гоп „апарат!“

III

У Дрота́вым сэрцы вялікае свята,

І хваліцца Дрот:

„Вось ён, разумны прыём дзе, рабята!

А прыклад—Хвядот!“

У Хвядотавым сэрцы таксама не будні.
Смяецца Хвядот:
„Стары ён быў, падла, хоць кідай у студню,
А новы ён—вот!
Прадукцыя вышай працэнтаў на сорок,
Спакой—на ўсе сто!
Тактыка, братцы, ядры яе корак,
Прыдумаў—нішто!
І носа сюды не паказвае болей—
Гані, брат, ва ўсю!
Такое раздолле,
Як гразь карасю!“

1928 г.

ЯК ПОП ЗРАБІЎСЯ АВІЯТАРАМ

I

На Палессі былі
Розныя праявы,
Быў і з гэтым попам
Выпадак цікавы.

Поп Мікіта
Сеяў жыта
І аўсы і грэчкі,
А ў святыя дні,
Нядзелі
Ён таксама быў
Пры дзеле—
Стрыг авечкі.
Пасвіў шчыра іх,
Старанна,
Клопат з імі
Пастаянна,
Як усім вядома:
Трэба гнаць іх было ў споведзь,
То іх чэрці часта ловяць,
Як таго Арцёма.
Трэба было мець смякалку
У руках дзяржаць Міхалку,
Пад сваім аховам,
І Таклюсю і Мар'янку,—
Проста з самага ўжо ранку
Навучай іх словам.
Ну, як бачыце, турбот
У Мікіты повен рот.

II

Паміж лесу над балотам,
 Дзе лаза шуміць з чаротам,
 Была пасека ў папа,
 Гонаў добрая капа.
 Вось ён раннюю вясною,
 Навазіўшы туды гною,
 Заваліў аўсом аблог
 Па балота ад дарог.
 Не ўзышоў авёс, як трэба,
 Бах! бяду паслала неба:
 Па аўсянай той зямлі
 Пахаджаюць жураўлі.
 Ходзяць, топчуцца, заразы...
 Вось дзе ліха доўгавяза!
 Як-бы чорт іх тут нанёс.
 І дзяўбуць папоў авёс.
 Тужыць поп з тае напасці—
 Авёс можа тут прапасці.
 Нечаканая бяда—
 Падзяўбе яго брыда.

ЦІТ

— Бяда, бацюшка, але-ж:
 І насення не зярэш.
 З Цітам бацюшка паохаў.
 Ціт быў спрытны, хітры троха,
 Пры папу працёрся век,
 І з мазгамі чалавек.

— Вось што, бацюшка, зрабі ты,
 Будзе танна і сярдзіта:
 У гарэлцы аўса намачы
 Ды за імі ты сам пасачы.
 Наядуцца аўса, паўпіваюцца,
 З ног, пабачыш ты, паскідаюцца,
 І навязаш ты іх цэлы воз.
 Будзе мяса табе і авёс.

III

Павесялеў наш поп:
 Навёў Ціт на троп.

Намачыў поп аўса з поўасміны
Ды занёс яго на лядзіны.
Надзяўбаліся аўса жураўлі,
Папіліся, ляжаць на раллі.
У бацюшкі сэрца заёкала.
Абкруціўся вужышчам навокала
Ды давай жураўлёў ён кялзаць,
Цыбатыя ногі вязаць,
Ды вужышча прывязваць аборкамі—
Не хадзеце чужымі разоркамі,
Не дзяўбеце аўса вы паповага
І не квапцеся на гатовае.

Вяжа поп, бярэ ахвота,
А яны ляжаць, як мост,
Як ваякаў п'яных рота...
Дзякуй богу,—мінуў пост.
Поп хапаецца, пацее,
Каб усіх іх павязаць,
Кліча Ціта і Мацея
Дзіва тое паказаць.

Жураўлі ад тога крыку
Хмель сагналі з галавы,
Закрычалі раптам дзіка.
Поп ні мёртвы, ні жывы:
Адрываецца поп ад зямлі,
Паляцелі з папом жураўлі!

Ой ляцяць жураўлі,
Не спыняюцца,
Валасы-ж у папа
Развіваюцца,
І гуляюць вятры
Там з халмідаю,
Поп нагою таўчэ,
Нібы дзідаю.
Ды няма-няма
Там апоранькі,
Жураўлі-ж нясуць,
Нясуць скоранька
Над балотамі,
Над чаротамі,

Ды над лозамі,
Над бярозамі...
Раскруцілася вужышча.
У вушах тут як засвішча.
Птушкі ўгору, а наш поп
Паляцеў уніз, як сноп,
Ды ў балота тое—гоп.
А там—купіны, трава
Ды папова галава.

IV

Поп на купіне завіс
І—ні ўгору і ні ўніз.
І давай ён галасіць,
Клікаць помач і прасіць:
„Гвалт, ратуйце, людзі!
Я ў гразі па грудзі“.
На балоце
У самоце,
Паляшук дзесь драў лазу.
Баця-коце
У адзіноце
Тут гатоў пусціць слязу.
Чуе Саўка—
Не забаўка.
Што за ліха? хто крычыць?
Азірнуўся—
Здрыгануўся:
Галава з травы тырчыць...
Вось задача—
Чорт, няйнача.
Хто-ж тут можа быць другі?
Валасасты—
І гарласты.
Збіўся Саўка наш з нагі.

САЎКА

Хто такі ты?

П О П

Поп Мікіта.

С А Ё К А

Што-ж тут робіш, сатана?

П О П

Падайдзі ты

Да Мікіты,—

Зайздрасць—во мая віна.

С А Ё К А

Брэшаш, сабака:

Ты не поп, а чарцяка!

П О П

Дальбог-жа я поп, бацюшка ваш!..

Уваж ты мне, Саўка, уваж!

С А Ё К А

Ці чулі яго, абармота!

Хіба месца папова балота?

Хлусіш, нячыстая сіла!

Калі поп, пакажы мне кадзіла!

П О П

Ратуй мяне, Саўка:

Дальбог-жа, я—поп!

С А Ё К А

А дзе камілаўка

Твая, асталоп?

Манюка ты, звадыяш,

А не бацюшка наш!

П О П

Поп, я, Савачка, поп!

Глядзі—хрышчу лоб.

Падышоў Саўка бліжай—
Нібы поп з бародкай рыжай.
Узяў Саўка ў рукі
Добрую лазіну.

САЎКА

Хрысцішся? А ну-ка
Я нахрышчу табе спіну!
„У імя айца!“—і сёрб!
„І сына!“—ды ў горб.
„І святога духа!“—
І лясь бацю з за вуха!
Ну, вось цяпер бачу, што поп—
Памагу з ахвотай.
І пад пахі бацю згроб,
Выцягнуў з балота.

1927 г.

ПАНСКАЯ ЛАСКА

(Да працэса над „Грамадой“)

За вашу „ласку“ панскую,
Палітыку шатанскую
Мы дзякуем, паны!
„Добра“ зрабілі многа вы,
Залезшы ў наша логова,
Пабраўшы бізуны.
Наслалі нам асаднікаў,
Жандараў і ураднікаў
І іншае брыды.
Кунтушыкаў, каптурыкаў
І антэкаў-мазурыкаў
Наперлі нам сюды,
Каб гэтыя „дабродзеі“
Вам польскасць тут праводзілі
На панскія лады.
І „польскасць“ тут праводзіцца—
На ўвесь наш край смуродзіцца
Ксяндзоўская мана.
І веру каталіцкую
Падносяць нам і тыцкаюць—
На чорта нам яна?
Не возьмеш нас касцёламі,
Царквамі і саборамі—
На ліха нам ваш рай!
Гандлюйце сабе душами,
Як рэдзькаю ці грушамі,
А нас ты не чапай!
Ды ліха ў тым, каханья,
Што вы прышлі нязванья,
Убіліся ў наш край,
Зрабілі яго „крэсамі“

І разам з пэ-пэ-эсамі
Заслалі тут абрус.
Ад Піншчыны да Случчыны
Пад пятамі пілсудчыны
Гаруе беларус.
Няма яму аддушыны,
А крык яго прыдушаны
Узвялі вы ў крыміналі..
Паны! Ці-ж мелі рацыю
Судзіць за крык той нацыю,
Упасці ў такі шал?
Рэкорд, паны, пабілі вы,
І як тут ні адвілівай,
А роўных вам няма.
І тактыку ксяндзоўскую,
І школу мураўёўскую
Прайшлі вы недарма.

1928 г.

ГРАМАДАЎЦАМ

(Да працэса над „Грамадой“)

Браты, мы ведаем—
Не роўнае змаганне:
Супроць вас штык,
Астрогі, катаванне,
Прадажных сведак легіён
І панскі ўвесь сінедрыён.
Камедыя паноў,
Над праўдай наруганне.

Але вы не адны:
За вас, браты, мільёны
Нясуць панам
Праўдзівыя законы:
Гісторыяй асуджаны паны;
Ім не адпусціцца віна —
Прыпомніцца ім здзек,
Мейштовічам шалёным!
Бо дні іх злічаны,
І сходзяць іх часіны—
Калоцяцца паны,
Як горкія асіны,
А слова смелае
Наводзіць на іх жах...
Не: ідал не ўстаіць
На гліняных нагах—
Затопіцца ў крыві
Замучанай краіны!
А Польшча—не паны
Тыранскае закваскі,
Пілсудчыны—маны

Прислужнікі—падпаскі,—
Ёсць людзі там высокай чэсці,
Праціўна ім бруд панскі несці,
Наблізяць час яны развязкі,
Тады, паны, тады, Пілаты,
Надыдзе грозны час расплаты!

1928 г.

ДА 11-е ГАДАВІНЫ

Ідуць гады сталёвым штыхам,
Гады змагання, перамог,
Стаіўся вораг і прылёг,
На Край Советаў чмыша ліхам...
Паціху, злоснікі, паціху:
Ці пераступіце парог?

Трашчаць усюды вашы гмахі,
Праела моль стары каптан.
Вам не падняць гнілых сутан,
І не ўратуюць вас ні плахі,
Ні вашы цёмныя замахі,
Ні служак здрадніцкі абман.

Ўстае, расце, мацнее хваля,
Шырэй, дружэй яе разгон,
Імя тэй хвалі—легіён.
Зальюцца ў грозным перавале
Свой час аджыўшыя скрыжалі,
Бо новы пішацца закон...

Ідуць гады напорным крокам,
Гады змагання, перамог.
Ідуць мільёнамі дарог...
Сябры! сачыце пільным зрокам—
Жаданы край яшчэ далёка,
А вораг сілы ўсе напрог.

1928 г.

КРАЇНЕ СОВЕТАЎ

Адзванілі званы на званіцах,
І збуцвелі, паніклі крыжы,
Знакі цёмры-імжы.
Новы край тут паўстаў з навальніцаў,
Забурлілі другія крыніцы
На шырокай Совецкай мяжы.
У пустых дзірваністых абшарах,
Патапельніц і багны балот
Дзівы робяцца ў год:
Ажываюць аблогі-імшары,
Загараюцца зоры-стажары,
Асвятляюць вялікі паход.
І спяваюць вятры-самагуды,
Гучным звонам у струнах дратоў,
На гітарах слупоў,
Што бягуць, як ганцы з Асіنبуду,
Каб працоўнаму вольнаму люду
Прывітанне аддаць хоць без слоў.
Бурны рост. Цвёрды крок. Будаванне.
Зносяць межы ў палёх трактары,
Новых дзён песняры,—
Тут будуць сваё бытаванне,
І сімфоніі працы, змагання
Пролетары, зямлі ўладары!
Не пазнаць, Беларусь, цябе сёння.
Разагнуўся працоўны твой люд:
Грукат, шум, гоман, гуд...
Пакацілася ліха ў прадонне.
А калі ж ты, калі, Занямонне,
Адсвяткуеш свой дзень, як мы тут?
Дык дазволь-жа і мне ты, краіна,
Прывітаць малады твой разгон,

Песню-быль, казку-сон.
А ваякам тваім, хто загінуў
За свабоду, працоўных айчыну,
Мой журботны і нізкі паклон.

1930 г.

ЯНКУ КУПАЛЕ

(Да 25-годдзя літаратурнай дзейнасці)

Была пара. Марнелі нашы гоні
У холадзе жыццёвых непагод.

Ішоў за годам год,
Маўчаў, цярпеў народ,

Заціснуты, задушаны прыгонам.

Была пара. Знямела слова ў краі

Пад уціскам жандарскае нагі.

У полагі смугі

Разлівамі тугі

Звінеў наш сум на гусях-самаграях.

Журыліся і плакалі іх струны,

Ды слухалі іх толькі дзірваны,

Балоты, курганы,

Ды ў межах палыны;

Карчма-ж была і школа і трыбуна!

Ды час прабіў, і волі промень глянуў

Вясёлкаю прарваўшыся з-за хмар.

Знайшоў ты шлях, пясняр,

Пакрыўджаны свой дар

Панёс ты голасам трыбуна і баяна.

Грымеў твой кліч, іскрылася крыніца

Адточаных, як меч, і выкаваных слоў.

У словах тых было—

Нядоля наша, зло

І заклікі да яснай зараніцы.

Прайшлі гады. Магутны віхар дунуў

У цемру-ноч адвечнае жуды.

Самкнуліся рады

Працоўнай грамады

Пад лозунгам сусветнае комуны.
Упаў тыран. Адчынены дарогі!
Мільёны мас—дзяржава і ўладар...
Грымі-ж яшчэ, пясняр!
Нясі працоўным жар—
Грамчэй заві да новай перамогі.

1930 г.

ПІОНЕРАМ

Шлях показан вам широки,
Шлях прасторны,
Светлы, зорны,
Дык наперад цвёрдым крокам,
Шум вясенні, яснавокі!
Дзеці волі, дзеці буры!
Ваша ранне—
Бой, змаганне:
У Кастрычніцкай віхуры
Карані вашай натуры—
Быць гатовым дружна крочыць,
Сямімільна!
Звенне шчыльна!
Вышай сцяг трымаць рабочы!

1930 г.

КАЛГАСНАЕ

1. СТАРОЙ ВЁСЦЫ

Убогая, старая вёска!
Ты ў рызманох, ты ўся ў саломе.
Пануе цемра ў тваім доме,
А ты стаіш на пераломе,
Шкадуеш выцвіўшай палоскі.

Вякамі доўгімі гарліва
Пад звон гнусавай стромкай вежы
Ты вартавала свае межы.
Зямлю саха і смык мярэжыў,
А што ты мела з свайго жніва?

Гібела,гнулася ў прыгоне
Пад вечным страхам і смугою,
Сама сабе была рабою—
Зямля валодала табою,
А ты была ў яе палоне.

Твае сыны і твае дочки
Жылі, як чэрві, ў брудзе, пылу
Ды марнавелі сваю сілу.
Зямля за працу так дарыла,
Што беглі вон з яе упрочкі.

Аб чым-жа смуцішся, старая?
Ці так надбала ты багацця
У цемры вечнага пракляцця?
Дык смела ўперад, смела, брацце!
Жыццё старое адмірае!

Чаго жалець табе, гаротнай?
Загонаў, дзе цвіце сурэпа,

Смыка, сахі, сярпа і цэпа,
Каб так чапляцца за іх слепа?
Пара іх кінуць беззваротна!

Зірні наперад зоркім вокам
У наша сёнешняе ранне...
Вітай дня новага світанне,
Ідзі машынам на спатканне,
Ды грамадою, цвёрдым крокам!

„Мая зямля“, „мой поплаў“, „паша“,
„Мой луг“, мой конь“, „мае каровы“—
Злінялыя, старыя словы!
Пара, пара даць сэнс ім новы:
Змяніць іх час на „наш“ і „наша“!

2. БАБУЛЬКА

Гаруе бабулька—вось часы дык часы!
І што гэта будзе? загубяць калгасы!

І межачкі знікнуць, змяшаецца поле,
І зёлак не знойдзеш, каб вылечыць болі.

Лячыцца не пойдзе ніхто да бабулі,
Не будзе, як кажуць, уткнуць дзе цыбулі.

У свой агародчык не выйду ніколі,
І ўсе мае сцежкі загубяцца ў полі.

І што гэта будзе? ой, што гэта будзе?..
Народ збіўся з тропу, збянтэжаны людзі.

Прапаў заробтак, прапаў ён на векі,
Бо верыць не будуць ні ў шэпты ні ў лекі!

А чутак-жа, чутак якіх у народзе!..
Ох, божачка-божа! Зацменне ды годзе!

3. КУЛАК

(жальба)

Мяне ашальмавалі—
Заможнік я, кулак!
Як шчэпка ў перавале,
Плыву я, небарак!

А дзе маё прыстанне,
Парогі-берагі?
За што мне пакаранне?
Не збыцца мне тугі!

Дабро маё—няшчасце,
Стараннасць мая—грэх!
Вакол мяне напасці,
Галёканне і брэх:

Што вораг я дзяржаве
І недруг ёй ліхі!
І што калгаснай справе
Варожы я, глухі!

І гоняць на бадзянне
З сям'і працоўных мас...
Няпраўда, грамадзяне—
Вітаю я калгас!

ЕН-ЖА

(агітацыя)

І што яны робяць, вар'яты?
Новы заводзяць прыгон:
Воля касуецца, святы,
Ты-ж запрагайся ў фургон!

Хамут надзявай і ярмо ты,
Трактарам будзь і канём.
Гэта, браты, толькі—грымота,
Але прысмаліць агнём!

Цівунам стануць ячэйкі,
Будзе аконам і пан,
Вось табе новыя рэйкі,
Перабудовы і план!

Будзеш сядзець на пайку ты,
Жыць па загону ўвесь час,
А ўласнай не будзе мінуты,—
Вось што такое калгас!

На рынак ты не паедзеш,
Сабе не наробиш каўбас.
Высмакча мозаг, суседзе,
Выцягне жылы калгас.

4. СЯЛЯНКА

І праўда, галубкі, качаемся ў брудзе!
Пара нам, сялянкам, выходзіць у людзі,
Пара, мае мілыя, час!

Паганая доля і лёс наш жаночы:
Сядзі над кудзеляй, сляпі свае вочы,
Рабі тры работы зараз!

Вазіся з малымі ды тупай пры печы,
Капайся, хапайся за розныя рэчы
У хаце, у свірне, хляве.

І ўсюды паспей ты, і ўсё даглядзі ты,
Ну, свет табе белы засланы, закрыты,
Аж проста гудзе ў галаве!

І праха, і ткаха, і швачка, і жнейка,
А працы не ставяць ні ў грош, ні капейку,
Ці-ж гэта не крыўда, жанкі!

Дык слухайце, Зося, Марыся і Кася:
Дальбог-жа нам будзе палёгка ў калгасе.
Запісвайся, сход гаманкі!

Ці-ж блага, што дзеці жыць будуць у садзе,
Як красачкі-кветкі у добрым даглядзе,
І лішніх не будзе клопот?

Ці блага, што самі падвучымся трохі,
Не будзем такія, як ёсць замазохі?..
Кладзі рэзалюцыю, сход!

5. СЕРАДНЯК

Па чыну мне паложана,
Як ёсць я серадняк,
Глядзець на ўсё ўстрывожана
І думаць так і сяк.

Такая катавасія,
Аж пыл курыць і дым!
Не жарты нам калгасія,
Падумаць ёсць над чым!

Ды чорт-жа яго ведае,
Адкуль расце нага
І што з чаго паследуе,—
Няпэўнасць і смуга!

Не мясціца і ў розуму,
Як будзе ўсё яно,
Ды погляду цвярозэму
І з боку лепш відно.

Драбнее ўсё фамілія,
І множацца двары—
Дабра з такой кадрыліі
Няма, гаспадары!

Людская сіла дробіцца,
І што тут ні талкуй,
А з нас выходзіць, робіцца
Буржуй-індывідуй.

Буржуй, калені голыя
І латаны кажух.
На думкі невясёлыя
Наводзіць гэты зух!

Сядзіць, як грак на дворыку,
Як цецер на дубе.
Карысці-ж з тых сцізорыкаў
Ні людзям, ні сабе.

І зноў-жа, людзі плодзяцца,
Зямля-ж—яна адна.
Вось тут-жа і прыходзіцца
Спусціцца аж да дна.

Па часці пладавітасці
Спаборніцтва у нас,
Дыктуе ўсё без літасці—
Запісвайся ў калгас!

6. БЯДНЯК

Вось я, бядняк. Ці траплю стаць на ногі?
Ці акрыяю сам?
У калектыў вядуць мае дарогі—
Я—сіла буду там!

Збяруцца нас мільёны ў калектывы,
Рабочых і сялян,
А наш саюз—патока адзін бурлівы,
Непераможны стан.

Будаўнікі савецкае краіны,
Ратаі, кавалі,
Мы створым новы свет і новыя пудзіны
Праложым на зямлі.

7. МОЛАДЗЬ

Мы не хочам жыць так далей,
Як жылі нашы дзяды.
Смелым ходам, дружнай хваляй
У калгас мы ўсе павалім
Пад напеў наш малады!

І зямлю мы разгародзім,
Межы выкінем з палёў,
Жыць замкнута досыць, годзе!
Мы—імклівае разводдзе—
Загародкі ўсе—далоў!

Прэч, саломеныя стрэхі,
Цесны двор і катухі!
Мы другія ставім вехі,—
Комунізм гудзе нам рэхам
І паказвае шляхі.
Трактар будзе наша зброя,
Сіла—моладасць, парыў.
На работу сыпнем роем,
Свет нанова перакроім,
Дык жыві-ж ты, Калектыў!

1930 г.

ПАНАМ-ВАЯКАМ

Забразгалі
„Шабелькамі“
Палкоўнікі-паны.
Не ўрымстуюць
Пільсудчыкі:
Ім хочацца вайны.
З'язджаюцца,
Злятаюцца
Крывавах спраў майстры,
Шушукаюць,
Змаўляюцца,
Падпальваюць кастры,
Каб з дымам іх,
З пажарамі
Зноў рушыцца ў паход.
Мы ведаем
Іх намеры
Магнатаў, ваявод;
Прадонне іх
Палохае—
Гісторыі прысуд.
Шукаюць нам
Пагібелі,
А будзе ім капут.
Палкоўнікі,
Ваёўнікі!
Вам меч ці па плячы?
Прыпомніце
Вы прыказку
Старую аб мячы!

1930г.

ДА ТЫДНЯ „БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ“

Быў такі час ліхі
У забытай, галоднай краіне,
У краіне сахі,
Саламянай страхі,
Дзе век-векам жылі на мякіне.

Безыменны быў край,
І народ свайго імя не ведаў.
Ветру песні пеў гай
Ды хадзіў смутны бай
Старасвецкі ад прадзедаў-дзедаў.

Лад тут ладзіў бізун
Ды свістала па спіне нагайка.
На імшарах—багун,
На Палессі—каўтун.
Вось і слынь наша ўся, наша байка.

Бо хто ж ведаў, скажы,
Аб забытым народзе і краю?
Цемра зману, ілжы
Тут стаўлялі крыжы,
Як слупы па дарозе да раю.

І былі песняры
І складальнікі розных гісторый
На шурпатай кары
Клалі знак ведзьмары
На людскую нядолю і гора.

Часы шлі ды плылі,
Абдзіралі народ ліхадзеі.
Так вякамі жылі
На „тутэйшай“ зямлі
Без прасветліны і без надзеі.

* * *
Прайшлі гады
Нуды, бяды,
Нястачы,
Плачу і жуды.
У бурны год
Паўстаў народ,
Пайшоў на звод
Пан-абармот.

Разгарнуўся
Голы, босы,
Край ачнуўся
Безгалосы,
У вясёлках,
У блісканні
Заірдызела
Увосень ранне
У агністых,
Палкіх словах
Прамяністасць
Далеч новых.
У бунтарскай завірусе
Быў ратунак
Беларусі.

Край вышаў з цёмных нетраў
У подыхах віхуры,
Ачыціла паветра
Кастрычніцкая бура.

* * *
Замоўкнуў звон хаўтурны
Н старых капліцах,
Забурлілі бурна
Новыя крыніцы,

Загулі заводы,
Трактары ў калгасах
Гімны пра паходы
Рабочага класа.

Зарунелі гоні
Сталінскім засевам,
І спявае сёння
Край наш іншым спевам.

А ў Маскве чырвонай
Падрахункі, чыткі
Беларусь гамоніць
Пра свае здабыткі.

Ды гамоніць стала
З волі дыктатуры.
Пройдзена-ж нямала
Па шляху культуры.

* * *

Былі пуціны розныя,
Блуканні без пуцін,
Пуціны ў часы грозныя
Схадзіліся, бы ў клін,

Шырокія і вузкія—
Крывы быў іх разлог,
Краіна-ж беларуская—
Пярэсмкі дарог.

З іх два найболей бітыя,
Вядомыя шляхі,
Другія ўсе размытыя,
Палын і лапухі.

Адна старая, цёмная,
Дарога абдзірал—
На захадзе, за Нёманам,
Лютые капітал.

Другая—шыр бязмежная,
На ўсход у новы свет,
Бурлівая, мяцежная,
Як волатаўскі след.

Сагнана цьма халодная,
І шыр усім відна,
Жыві-ж, пуціна ўсходняя:
Ты наша, ты адна!

1931 г.

✓ ПОЛЬСКИМ КАТАМ

Польшча панскае культуры,
Польшча—блеск Еўропы—
Залівае турмаў муры
Кроў „хамаў-хлопаў“!
На намыленай вярхоўцы
Новы „цуд“ Варшавы—
Строяць мудрасць сваю змоўцы,
Ладзяць балі крывавы.
Страх, трывога ў панскім сэрцы—
Вецер дзьме усходні—
І рыхтуюць краважэрцы,
На усход паходні.
Рып і скрогат надмагільны
На астрожных брамах,
Кат ваенны і цывільны...
Кроў... магілы—ямы!
Вар'яцее ў дзікім жале
Бельведэрскі рыцар,
Часы жудасці паўсталі,
Бы ў век інквізіцый.
Кропка ў кропку, слова ў слова,
Не змяніўшы моды,
Ідуць следам Мураўёва
Панства ваяводы.
Па засценню здзек, расправа
Дэфензіўных катаў...
Гонар, пан Пілсудскі, слава
Панскім тваім пятам!..
Гром арганаў у касцёлах—
Набажэнства „ксендзаў“,
А па местах і па сёлах
Бродзіць голад, нэнза.

Ходзіць крыўда з хаты ў хату.
Сее помсту-злобу
І куче, рыхтуе катам
Гвозд у вечка гроба...
Непакой у панскім сэрцы—
Час іх сходзіць, гіне:
Не спыніць вам, краважэрцы,
Большэвіцкай плыні.

1931 г.

БУДЗЬЦЕ ЧУЙНЫ

Чорныя цені,
Шэпат таемны,
Шум падазрэнны,
Глухі.

Шворыцца вораг,
Свой, чужаземны,
Намысел тоіць
Ліхі.

Выпаўзлі гады,
Сыкаюць злосна,
Пасці раскрыўшы,
Вужы.

Ткуць дыпламаты,
Хітрыя кросны,
Точаць бандыты
Нажы.

Змовы, хаўрусы
Рознай пачвары—
Прагнуць, акулы,
Крыві.

Згледзіш тут шпоры,
Крыж і цяры,
Голас учуеш—
Даві!

Туга завязан
Вузел з'яднаны
Шаек сусветных,
Банд, зграй.

Ткуцца, плятуцца
Гнюсныя планы
Супроць Советаў—
Зважай!

Свет стары гiне,
Сходзіць са сцэны,
Але натворыць
'Шчэ бед.
Стой-жа на варце,
Юная змена,
Чуйна ахоўвай
Совет!

1932 г.

ДА 15-е ГАДАВІНЫ

Былі гады змагання.
На ростані эпох—
Агністае блісканне
Вялікіх перамог.
Ішлі, як хвалі, орды
З усіх канцоў, граніц
Пад грозныя акорды
Крывавых навальніц.
Вяла іх помста, змова
Супроць паўстаўшых мас,
Каб пульс эпохі новай
Спыніць на вечны час,
Каб жудасным разгулам
Рабочы стан сагнуць,
А прожарам-акулам
Уладу зноў вярнуць.
Ды грывнуў клік: „Да зброі
Пазіцый не здаваць!
Таварышы-героі!
Советы ратаваць!“
І рушылі мільёны
Па голасу ЦК—
Сталёвыя калоны
І гарт большэвіка.
Паход іх—гоман буры,
Удары іх—пярун—
За славу дыктатуры,
Советаў і комун.
Ад поўначы панурай
Да сонечных гаёў
Віхрыліся віхуры
Напружаных баёў.

Прасторы України
І таєжны разлог,
І горы, і даліны
Дыміліся ў агнѣх.
Хіснуўся лес Ваалаў,
І выпаў яго шчыт—
Разбілася навала
Аб Ленінскі граніт...

* * *

Былі гады змагання
На грані двух эпох,
Кастрычніцкіх паўстанняў
Ніхто не перамог.
Ірдзее сцяг чырвоны,
Як водблескі зарніц,
А творчаму разгону
Канца няма, граніц.
У ясныя прасторы
Вандруюць нашы дні,
І ўжо гараць, як зоры,
Дняпроўскія агні.
Скарылася стыхія,
Змяніла свой абраз—
Убачылі й сляпыя,
Што значыць воля мас.
Хоць шлях наш і цяжкі,
І труднацей—мільён,
Ды явай прамяністай
Нас вабіць яснасьць дзён...
Праходзіць год за годам,
Выводзіць гмах муроў,
Жывіце-ж вы, паходы
Тытанаў-змагароў!

1932 г.

НАШЫ ДНІ

Праімчаўся віхор, пыл і затхласць размёў,
Сцяг чырвоны разняўшы ўгары...
Вы, таварышы, вы ўладары
Гэтых фабрык, заводаў і вольных палёў.
Зарунела ралля,
Твар мяняе зямля—
Новы засеў вянкi перамогі заплёў.
У нябыт адыходзіць заклацце вякоў,
Гэты здзек, гэты жах кабалы,
Гэта цемра папоўскай імглы,
Гэта тхлань і насланне ліхіх ведзьмакоў—
Запалілі агні
Большэвіцкія дні
І спалілі нашчэнт звон іржавых акоў.
Не пазнаеш зямлі і вясковых людзей—
Не, не тыя, не тыя яны!
Іншым клопатам людзі паўны:
Крута іх павярнуў большэвік-чарадзеі.
Новы гоман наўсцяж,
Замест „мой“ громка „наш“
Вылятае з калгасных здаровых грудзей.
Знята ўлада зямлі, векавечны прыгон,
Што пракляццем лажыўся на нас.
Бляск фальшывы наўекі пагас...
Я вітаю вялікі, шырокі разгон
Нашых дзён маладых,
Гоман творчасці іх...
Дык ярчэй-жа гары, сонца радасных дзён!

1933 г.

БУДЗЬМА ГАТОВЫ

Сышліся прэм'еры,
Фашысты, бандыты,
У вузел спляліся адзін,
І ткуцца іх змовы
Праз чорныя ніты
Насупраць савецкіх краін:
Успенена мора,
Зямля ўзбунтавана,
І глуха віруюць віры.
Дзве хвалі, дзве плыні—
Варожыя станы:
Советы і Захад стары.
Там крызіс лютуе,
Там крык безрабоцця—
Сістэма старая згіла.
Там побач з раскошай
Галеча, лахмоцце
І бездані цёмнай імгла.
Тут праца і творчасць,
І веліч разгону
І яснасць пастаўленых мэт:
Змаганне ў імя
Вызвалення мільёнаў,
Каб сцерці прыгнечання след.
І блізіцца бура,
Бо круг іх замкнёны,
А разам ім месца няма.
Апошні бой грымне—
Той час неўнікнёны,
Гусцее варожая цьма.
Дзве сілы, дзве плыні:

Стары свет і новы,
І нельга тут згоды чакаць.
Працоўныя, чуйце
І будзьце гатовы
Сусветны Кастрычнік спаткаць!

1933 г.

ШАСНАЦЦАТАЯ ГАДАВІНА

Цвёрды крок жалезнай волі
След пакінуў, як ніколі,
У гэты слаўны год.

Большэвіцкаму напору
Паддаліся скалы, горы
І паўночны лёд.

Гэтай воляй і стыхія
У берагі вайшла другія—
Рэкі, вадаспад.

Намаганнем тым геройскім
Па каналу Беларскім
Пацяклі назад.

У пустэлях Кара-Кума
Гімны пеў маторным шумам
Караван аўто.

То не людзі, а тытаны,
Зразумелі, кім пазваны
Біцца і за што.

І глыбіні стратасферы
Большэвіцкі розум змерыў,
Як ніхто нідзе.

Творчай воляй комуністаў
Шлях праложаны агністы
Вольнай грамадзе.

Днепрабуд, Магнітастроі...
Слава, гонар вам, героі!..
Вораг, чуй, зважай!

Шлях шырокі ў свет адкрыты...
Дык красуйся і жыві ты,
Наш Совецкі край!

1933 г.

КАМАНІНУ, МОЛАКАВУ І СЛЕПНЁВУ

Панурая поўнач. Халоднае мора,
Дзе бура выводзіць акорды глухія,
Дзе голага лёду пачварныя горы
Вартуюць сакрэты і тайны стыхіі...

Адважныя людзі Совецкай краіны
Пайшлі ў наступленне на тайны прыроды...
Разбілі, расцерлі судно іх ільдзіны
Пад ярасны скогат пургі, непагоды...

Прыкованы вочы, увага мільёнаў
Да лагера Шміта на здрадлівым лёдзе—
Што будзе з іх лёсам над вірам шалёным?
Хто вызавы кіне халоднай прыродзе?

Нашліся ў краіне Совецаў тытаны,
Дзе ленінскі геній трымае стырно:
Праз горы, праз нетры, праз пургі, туманы
Вёў смелы Каманін арліна звяно...

Слепнёў і Каманін і Молакаў хмуры!
Дастойны вы песень вялікіх паэтаў:
Вы пакарылі стыхію і буры
Для гордасці, славы Краіны Совецаў.

1934 г.

ПАМ'ЯЦІ С. М. КІРАВА

Замоўклі натхнёныя словы
Трыбуна, тытана
Рабочага класа,
І вусны замкнёны суро́ва—
Жыццё абарвана
Без часу...
У росквіце бурнае сілы
Злачынна і нагла,
Як зубы гадзюкі,
Падсеклі арліныя крылы,
Пульс сэрца, што творчасці прагла,
Спынілі наёмныя рукі.
Вялікае гора і страта!..
Над свежай магілай,
Над урнаю праху
Таварыша, друга і брата
Журботна галовы мы схілім
І пойдзем наперад без страху.
І сцяг яго, кроўю абліты,
Узнімем высока
Над светам, што гіне.
А вораг, яшчэ недабіты,
Успомніць, адчуе глыбока
Жалобу Совецкай краіны!

1934 г.

НА ШЛЮБ ПАНА СТУДНІЦКАГА

Пан Студніцкі кроіць мапу,
Крэмзае задачы.
На Саветы зявіць ляпу,
Як на блін гарачы.

Беларусь-жа, Украіна
І ў сне пану сніцца,
І з японцам у хвіліну
Ён гатоў жаніцца.

Сват-жа Гітлер дапаможа,
Каб прыдбаць пасагу
І ад „morze“ і да „morze“
Прыме пад увагу.

Пан Студніцкі, „ў светлым блудзе“
Вырашае справы,
Вось прастор, раскоша будзе
Антэку з Варшавы!

„Беларуская крыніца“
Згорблена, без шапкі
Перад панам пала ніцма
На чатыры лапкі.

Падвывае, хоць няўдала,
Тонам недаростка,
Абы толькі перапала
Ёй ад пана костка...

Трызні, пан, пішы пра шлюбы
Тоўстыя трактаты,
Ды глядзі, жаніх бяззубы,
Каб не страціў хаты!

1935 г.

ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ
САНКТ-ПЕТЕРБУРГ
1880

1880

Содержание

Глава I. Общие сведения о языке
Глава II. Грамматика
Глава III. Синтаксис
Глава IV. Лексика
Глава V. Фонетика
Глава VI. Морфология
Глава VII. Словоупотребление
Глава VIII. Идиомы
Глава IX. Диалекты
Глава X. Литературный язык
Глава XI. Научный язык
Глава XII. Язык искусства
Глава XIII. Язык быта
Глава XIV. Язык юмора
Глава XV. Язык поэзии
Глава XVI. Язык прозы
Глава XVII. Язык драмы
Глава XVIII. Язык оперы
Глава XIX. Язык балета
Глава XX. Язык цирка
Глава XXI. Язык театра
Глава XXII. Язык кино
Глава XXIII. Язык радио
Глава XXIV. Язык телевидения
Глава XXV. Язык интернета
Глава XXVI. Язык массовой культуры
Глава XXVII. Язык рекламы
Глава XXVIII. Язык политики
Глава XXIX. Язык дипломатии
Глава XXX. Язык дипломатии

И
Л
В
М
У
У
М
В
Ж
Ч
М
А
Л
А
Р
Д
Р
Н
Н
Н
Ж
М
З
В
Д
К
Н
В
А
М
М
Д
Д
П
Т

З М Е С Т
НА РОСТАНКАХ

	<i>Стар.</i>
Не пытайце, не прасце	3
Моладасць	4
Наш родны край	5
Вясна	7
Месяц	6
Уюцца думкі, томяць грудзі	8
Усход сонца	9
Могілки	11
Вецер	12
Жытні колас	13
Чыгунка	15
Многа слаўненькіх куточкаў	16
Асенні дождж	17
Лес	18
Адлёт жураўлёў	19
Ручэй	21
Думкі	22
Рана засмуцілісь	23
Нязбытныя надзеі	24
Ноч	26
Журба палёў	27
Мяцеліца	28
Зіма	29
Вясна	30
Дзе-б ні быў я	32
Краска	33
На пераломе	35
Вярба	36
Апошні лісток	38
Маёй вясне	39
Мара	40
Дзе дзенешся?	42
Дудка	43
Перад восенню	44
Тройка	46

Раздум'е	47
Веснавыя хмаркі	49
Пагуляў на волі	50
Заход сонца	51
Жніўныя песні	52
Глухая дарога	54
Я хачу аб табе	55
Высокі бераг	56
Гай	57
Прайшлі незваротна дзянькі веснавыя	58
Муха	59
Палессе	60
Гусі	61
Песні зімы	62
Тая-ж самая даль	63
Дай зірну ў сваё аконца	64
На ростанках	65
Пад шум ветру	66
Толькі стогне зямля	67
Хмаркі	68
Родныя вобразы	69
Ліпы старыя	70
Пад спеў ветру	71
У дарозе	73
Бездараж	74
Я помню, быў і я багаты	72
Я не знаю	75
Неба	76
Дарога	77
На полі вясною	78
Пясняр	80
Арол	81
Надрывайся і шумі	82
† Пясняру	83
На полі	84
Дуб	86
Першы гром	88
Ноч прад навальніцай	89
На лузе	90
На крыжовых дарогах	91
На раздарожжы	92
Да вясны	94
Закліканне вясны	95
Будзе навальніца	97
Старыя дубы	98
Вераб'іная ноч	99
Пад новы год	101
Старыя песні	108
Вецер	109
Увосень	110
На прастор	111

47	Новаму году	112
49	На развітанні	113
50	Поле	115
51	На рэчцы	116
52	Перад бураю	117
54	Восень у гаю	118
55	Дарога	119
56	Дзве дарогі	120

НА ВУЗКІХ МЕЖАХ

61	Дарога	123
62	На прадвесні	124
63	Мужычае жыццё	125
64	Плытнікі	126
65	Каханне	129
66	Наша доля	131
67	Удовіна хата	132
68	Пахаванне	133
69	Мужык	135
70	Вёска	137
71	Наша сяло	138
72	Жыта	139
73	Родныя песні	140
74	Рольнік	141
75	Жніво	142
76	Песня над калыскай	143
77	За падаткі	145
78	Доля батрачкі	146
79	У школку	148
80	Сялянская рада	150
81	Мужык	153
82	На адзіноце	154
83	У ночы	157
84	Мацерына гора	160
85	Сялянская доля	161
86	Забытая магіла	162
87	Пастушок	163
88	На рэчцы зімою	164
89	Агляд зямлі	167
90	Першы заробтак	170
91	У судзе	178
92	Пастушка	179
93	Сялянскія думкі	181
94	Пятрусь-касец	182
95	На ніве	184
96	Пахмелле	186
97	Песня п'янага	188
98	Няшчасная маці	190
99	Зяць	192

Паслушная жонка	196
Доктар памог	203
Паўлюкова бяда	211
Батрак	216
Прапаў чалавек	242
Ігрышча	255
Па дзядзькох	262
„Святы Ян“	270

ПЕСНІ НЯВОЛІ

У астрозе	279
Сцёпкаў сон	281
Ноч у астрозе	283
Сціхнуў шум на карыдоры	284
Маці	285
Першае знаёмства	288
Нявольніцтва	289
Хмары	290
Гусі	291
Смерць арыштанта	292
Пісьмо з астрога	294
Катаржнікі	297
Покліч	299
Каля парога	300
З турмы	303
Думкі	304
Як хацеў-бы я	305
На астрожны лад	307
Дні ідуць за днямі	308
<u>Песня няволі</u>	309
У астрозе	310
У астрозе вясною	311
З астрога на волю	312
У турме	314
<u>Сохну марна я ў астрозе</u>	315
З боку ад жыцця	317
Вячэрнія хмаркі	319
Перад судом	320
У зімні вечар	322
Каля акна ў астрозе	323
Перад дарогаю	324
Верныя сябры	326
Ворагам	327
Беларусам	329
Мікалаю II	330
Кінець смутак	331
Наша возьме	332
З песень адзінокага	333
Вобраз пакуты	336

196	Сябрам	337
203	Сябрам-выгнаннікам	339
211	У няволі	341
216	Канстытуцыя	342
242	„Асадзі назад“	343
255	Цемра	345
262	Песні вясны	347
270	Горкая доля	348
	Дзе вы?	349
	Сябру	351
	Старому парадку	352
	Школьная работніца	353
	У цемры	356
	Дзяўчыне	358
	Эй, скажы мне, небарача	359
	Не бядуй	360
	Вясною	361
	Як і калісь	362
	Будзь цвёрды	365
	На лузе	366
	Ворагам	367
	Думкі салдата	368
	Люд стогне, гаруе	369
	Да працы	370

ВОДГУЛЛЕ

	Водгулле	373
	Покліч	374
	Звон шыбаў	376
	У палях Беларусі	378
	Маёй каханцы	381
	Ноч	381
	Песня аб вясне	382
	З Каўказа	384
	Братам Заходняй Беларусі	385
	Ворагам	386
	Змаганнікам за Кастрычнік	387
	Сіла агітацыі	388
	Як поп зрабіўся авіятарам	391
	Панская ласка	397
	Грамадаўцам	399
	Да 11-е гадавіны	401
	Краіне Советаў	402
	Янку Купале	404
	Піонерам	406
	Калгаснае	407
	Панам-ваякам	413
	Да тыдня „Беларускай культуры“	414
	Польскім катам	417

Будзьпе чуйны	419
Да 15-е гадавіны	421
Нашы дні	423
Будзьма гатовы	424
Шаснаццатая гадавіна	426
Каманіну, Молакаву і Слепнёву	428
Памяці С. М. Кірава	429
На шлюб пана Студніцкага	430

. 419
. 421
. 423
. 424
. 426
. 428
. 429
. 430

Рэдактар *П. Галавач*
Тэхрэдактар *С. Ляпідус*

Карэктар *Нейфах*
Адк. кар. друк. *М. Адамовіч*

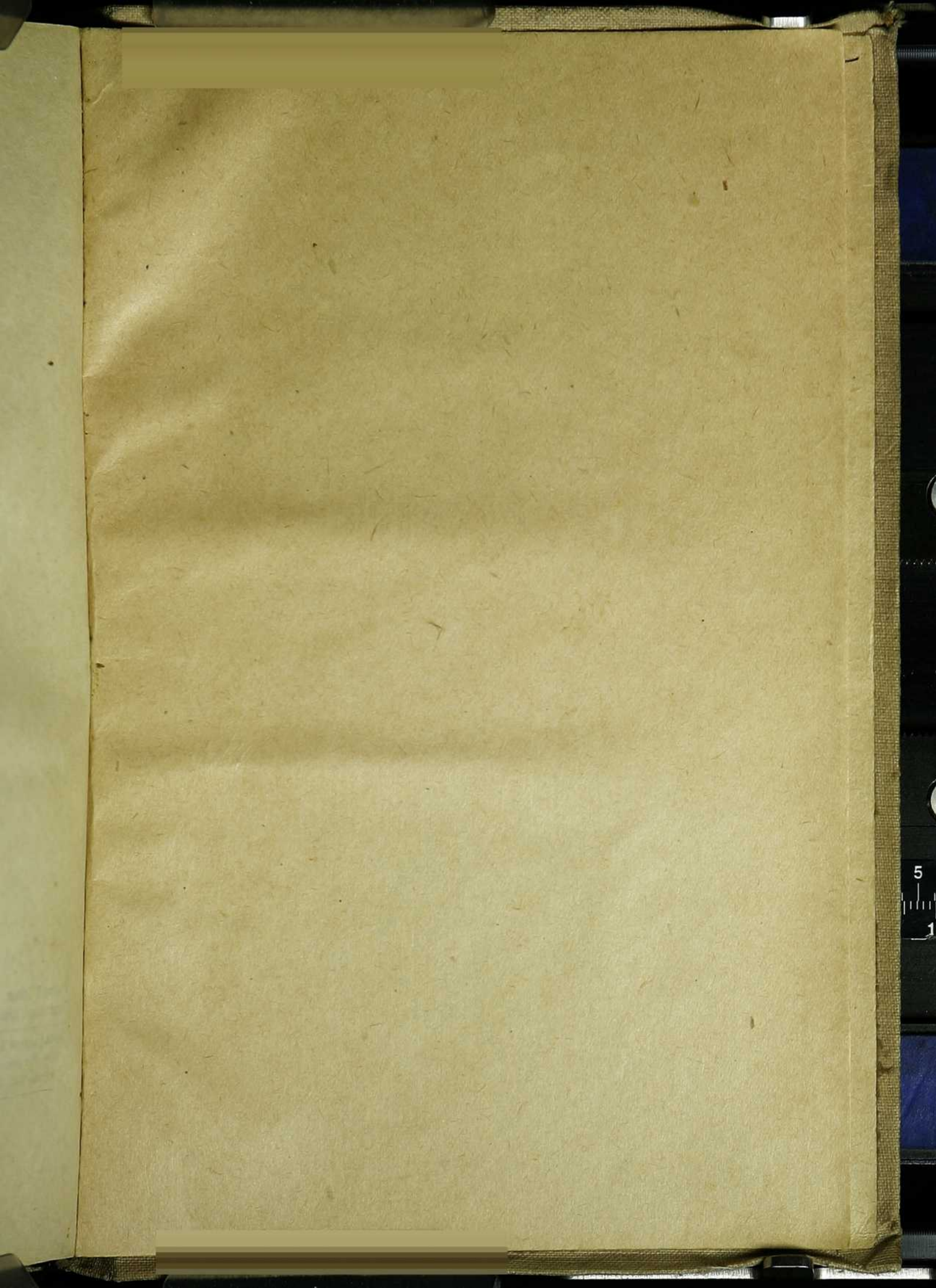
Здана ў друкарню 27|VI 1935 г. Падпісана да друку 30|XI 1935 г.
Аб'ём 13 $\frac{1}{2}$ друкаваных аркуша. Папера 72×104 $\frac{1}{2}$. Знакаў у друк.
аркушы— 67000. Тыраж 6135 экз. Заказ 2396. Упаўн. Галоўлітбела №Б 1953

Друкарня «ПАЛЕСДРУК». Гомель, Совецкая, 1

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher but appears to be organized into several lines, possibly containing names and dates.

Бел. аддзель
Дугамат. 1

1964 г.

Бел. аддзель
1994 г.

+

5
13

B000000248786 1